

A HIVATÁSOS GYÁMSÁG
ÉS
A TÖRVÉNYTELEN
GYERMEK VÉDELME.

ÍRTA
SCHOPF KÁLMÁN
KRASSÓ-SZÖRÉNY VÁRMEGYE
ÁRVASZÉKÉNEK ELNÖKE.

ELŐSZÓVAL ELLÁTTA
Dr. RUFFY PÁL
AZ ÁLLAMI GYERMEKMENHELYEK ORSZ.
FELÜGYELŐJE,
MINISTERI TANÁCSOS.

BUDAPEST, 1912.
BENKŐ GYULA CS. ÉS KIR. UDV. KÖNYVKERESKEDÉSE

Tartalomjegyzék.

Előszó.....	Oldal XI-XVI
-------------	-----------------

I. ÁLTALÁNOS RÉSZ.

Λ Bevezetés.

<i>A hivatásos gyámság lényege.....</i>	<i>3—7</i>
<i>2. A gyámi jog és annak fejlődése.....</i>	<i>8—10</i>
<i>3. A törvénytelen gyermek jogállása és helyzete.</i>	
<i>A törvénytelen gyermek jogi igényei az egyes államokban természetes atyjával szemben. — Melyik rendszer kedvez jobban a törvénytelennek? — A törvénytelen gyermek kedvezőtlen életkörülményeinek hátrányos befolyása.....</i>	<i>11—18</i>

II. KÜLÖNÖS RÉSZ.

4. A hivatásos gyámság különös tekintettel Németországra. — Két alapformája — válfajai.

<i>A törvényes gyámság. - A törvényes gyámság válfajai. — A tömeges gyámság.....</i>	<i>21—28</i>
--	--------------

5. A hivatásos gyámság elterjedtsége Németországban kívül.

Schweiz. — Ausztria. — Franciaország. — Hollandia. —

6. ~~A~~ Dánia, Svéd- és Norvégország. — Anglia29—37

7. ~~A hivatásos gyámság működéséről. Fontos~~ ~~Archiev Deutscher Beamtenvereine.~~ ~~Fontos~~ 38-41

*sága a városokban és a vidéken. Nemzetfen-
tartó jelentősége, Szociálpolitikai irányzata.*

Falusi viszonyok. — Városi viszonyok. — Az ipari és

gyári munka átalakító hatása az egyénre. — A

gyámoltatás alapformája a magángyámság marad. —

A hivatásos gyám kötelességei részletezve. — A

hivatásos gyámság, mint szervezet által való gyá-

8. *jelentősége... általánosságban... hazánkban... és* 42—54

A gyermekvédelem kialakulása. — Gyermekevédelmi rend-
szükségessége.

szerek. — Állami gyermekvédelmünk s ennek köré-

9. ben a törvénytelen gyermek.....55—65

Megvalósítása és beillesztése a gyámható-

Megvalósítása az 1877. XX. J-c. alapján az árvaszékek
sági szervezetbe.

álial. — A németországi és az osztrák gyámható-

ságok és gyámügyi igazgatás. — A mi gyámható-

ságaink és gyámügyi igazgatásunk s a hivatásos

gyámság szerves bekapcsolása. — A gyámügyek-

nek, főként a gyermekvédelemre figyelemmel köz-

igazgatási hatáskörbe utalása.....66—78

A hivatásos gyámság a székesfőváros árvaszékénél . 78—86

A) Városi árvaszékeknel.

Különbség az egyes vármegyék közt a hivatásos gyám-
B) Vármegyey árvaszékeknel.

ság szükségessége tekintetében.....86—98

10. Gyermekvédő osztály az árvaszékeknél.

A gyermekvédő osztály ügyköre részletezve 99—104

*11. Vadházasságok.**Az árvaszékeknek és a közigazgatás szerveinek általános teendői ezek megszüntetése és a törvénytelen gyermek védelme körül*

A vadházások nyilvántartása. — A jegyzők legfontosabb teendője a törvénytelen gyermek gyámoltatása körül. — Az árvaszékek és a jegyzők teendői a vadházasságok megszüntetése körül. — A házasságkötés leggyakoribb akadályai a vadházásoknál. — Utólagos házasság általi törvényesítés. — A főszolgabírák teendői a vadházasságok megszüntetése körül. — A törvénytelen gyermekek védelme szempontjából. — A gyermekvédelem körül általános-ságban 105—127

T2. Befejezés , 128—133

III. MINTALAPOK

.137-164

Tárgy- és névmutató

165-170

A rövidítések magyarázata.

A. U.	= a 80000/1906. B. M. számú rendelettel kibocsátott utasítás az állami anyakönyvek vezetése tárgyában.
Á. Ü. Sz.	= Árvaszékek részére kiadott Gyámügyi Ügyviteli Szabályzat.
B. M.	= belügyministeri.
Gy. tv.	= A gyámügyről rendelkező 1877: XX. törvénycikk.
Gyv. Sz.	= Szabályzat az elhagyott gyermekek védelméről. -J- 1903. B. M. számú rendelet.
H. T.	= Az 1894: XXXI. törvénycikk a házassági jogról.
id.	= idézett.
İ. M.	= igazságügyministeri.
K. Gy. Ü. Sz.	= Községi és járási Gyámügyi Ügyviteli Szabályzat
kk.	= kiskorú.
Nptkv.	= német polgári törvénykönyv.
Optkv.	= osztrák polgári törvénykönyv.
ptkv.	= polgári törvénykönyv.
rend.	= rendelet.
T-c.	= törvénycikk.
u. n.	= úgy nevezett.
v. ő.	= vesd össze.

ELŐSZÓ.

A gyermekvédelem, melyet a nemzet nagy akarata törvénykönyvünkbe iktatott, áthatja közéletünket. Intézményünk kilépett gyermekpólyáiból, akarata van, érvényesülni akar. A legnagyobb szociális intézményünk fejlődött ki belőle. A gyermek átidomítja a társadalmi részvétnek ezernyi alakulatát, szárnyat ad neki.

Átalakítja a büntető jogszolgáltatást, megragadja a bíró karját: ne sújts engem az igazság pallosával, én az életnek még csak gyöngé hajtása vagyok, engem ne büntess, hanem nevelj. Átalakítja a polgári törvénykönyvet, odaáll a kodifikátor elé és azt mondja: nekem jogaim vannak szemben azzal, aki nemzett, szemben a társadalommal, melynek tagjává lettem, szemben a hazával, melynek méltó fia akarok lenni.

Megjavítja az erkölcsöket, felemeli az anyát, letörli a saját homlokáról a törvénytelen születésnek évszázados, lealázó bélyegét. Mintha mondaná: én vagyok a közélet központja, én vagyok a nemzet jövője, a te múltad fölött én fogok virrasztani, a te elernyedő kezedből én

szik, hogy odáig fejlessze, hogy ez maga lássa el feladatát és az állami gyermekvédelem intézményei, — a gyermekmenhelyek, csak azt a feladatot teljesítsék, mely egy jól kifejlődött hadi állásban a tartalék hadtestnek kötelessége.

Szerző megmutatja, hogy gyámügyi törvényünkben a hivatásos gyámság intézményét be lehet vezetni a gyámügyi törvény módosítása nélkül. Célhoz vezet az út, amelyet megjelöl, ráléphetünk. A hivatásos gyámság fogalma benne van a mi gyermekvédelmi szabályzatunkban, csak nem bontakozott még ki belőle. A szabályzat megalkotói jól tudták, hogy az elhagyatottság fogalma oly jogi állapot, melyben a gyermek érdeke minden igényével megnyilatkozik.

Az állami gyermekvédelem nem egy aféle nagyobbszabású magándajkaság, melynek munkája a gyermek ellátásában kimerül, és mely minden jogot meghagy azoknak, akik a gyerekekről lemondtak. Az állami gyermekvédelemnek az a törvényszerű rendeltetése, hogy az elhagyatott gyermeket, a szerető gondosság éberségével, — minden külső beavatkozást kizárva — nevelje, és mindazt megtegye, a mi a gyermek boldogulásának érdekében van.

Az állami gyermekvédelem jogkörének ez az eszenciája. A gyermekmenhely igazgatója a gyermek elhelyezése és neveltetése iránt teljesen szabadon és függetlenül minden külső be-

folyástól intézkedik, és csakis a saját lelkiismeretének felelős.

Szerző helyesen utal a belügyminiszternek arra a rendeletére, mely a gyámhatóságok köteletségévé teszi, hogy minden oly esetben, midőn a gyermek érdekeivel, annak szülője, vagy gyámja szembehelyezkedik, a szülői gyámot függesse fel, a gyámot mozdítsa el s a gyermek gyámjává a menhely igazgatóját nevezze ki.

Az állami gyermekmenhelyek igazgatásában még hiányzik annak a szervnek bekapcsolása, mely a gyermek jogi érdekeit képviselni lesz hivatott és csak idő kérdése, hogy az állami gyermekvédelmi ügyészek intézményének szervezése által, rendszerünk mikor éri el fejlődésének magasabb fokozatát.

A hivatásos gyámság intézménye azonban nem szorítkozhatik kizárólag az elhagyatott gyermek érdekeinek gondozására. A gyermekvédelemnek általánosnak kell lennie. Ebben a törekvésben az arra egyedül hivatott árvaszékek hatásköre mint fog kibontakozni, attól függ, hogy miképen sikerül árvaszékeink eljárását mozgékonyabbá tenni, az élethez közelebb hozni, hogy többet lássanak az életből és kevesebbet a hivatalos ügyiratokból.

A patria potestas hatalmaskodásával állítjuk szembe a gyermek jogát. Ne adjunk több jogot a nemzőnek, csak anynyit, a menyinyi által a gyermek érdeke érvényesül. Ahol kimerül a

kötelesség, Ott elernyed a jog, és arra száll, aki a kötelességet átvette.

Teljesen egyetértek szerzővel abban, hogy a gyermekvédelem nagy rendszere a közigazgatás jogkörébe tartozik. A közigazgatás — *gouverner c'est prévoir* — megelőz, elhárítja a veszélyt, a bíró pedig, — aki sem nem gyermekgondozó, sem nem pedagógus — ítélkezzék, midőn ítélnie kell. Ez az államélet jogrendében az egyedüli helyes munkafelosztás.

Szerzőnek sikerült nagy kérdésekre irányítani a magyar közigazgatási jogszolgáltatásnak figyelmét. A szerénység köntösébe öltözik, midőn művének utolsó sorában azt mondja, hogy: „nincs messze az idő, amikor látni fogja, hogy az ő lelkesedése, az ő tanulmányai a köz javára szolgáltak.”

Ez az idő már is bekövetkezett. Adjuk meg szerzőnek az elismerést. A szerző gyújtotta világosságnál alkossuk meg a hivatásos gyámság intézményét oly mély tartalommal, amint azt a magyar gyermekvédelem érdeke megköveteli.

Szerzőnek kedves bizalma engem tüntetett ki, hogy könyvét bemutassam.

Az ő szép alkotása nem kíván ajánlást, de azért mégis örvendek, hogy akkor, midőn zászlót bont, — azt az elsők közt követhetem, és kezembem tarthatom annak bojtját.

Hálámat érte.

Rimaszombatban, 1912. december 12-ik napján.

RUFFY PÁL

I.

ÁLTALÁNOS RÉSZ.

1. BEVEZETÉS.

A hivatásos gyámság lényege.

A hivatásos gyámság, — melynek két alapformája van u. m. *a törvényes* és *a tömeges* (gyűjtő vagy kollektív) gyámság, — mint neve is mutatja, lényegileg általánosságban véve azt jelenti, hogy valamely egyén *hivatásszerűleg*, több esetleg *sok* kiskorú fölött visel gyámságot. Ami tehát a magángyámságtól megkülönbözteti, az főként a hivatásszerűség momentuma, amely szerint, mintegy a hivatásánál, állásánál fogva gyámja valamely egyén a gyámoltatandó gyermekek bizonyos csoportjának pl. a törvénytelen, vagy a züllés veszélyének kitett, vagy erkölcsi romlásnak indult gyermekeknek, míg a magángyámságnál ezen tiszt, általában véve, mint a törvény által meghatározott sorrend szerint gyámságra hivatott családtagot illeti meg az egyént.

A családi és gyámsági jogok ugyan általában lehetővé teszik, hogy valaki több gyermek felett is viselhessen gyámságot, de az ilyen gyámság minden-

kor a magángyámság jellegével bír s az ilyen több gyermek részére gyámul kinevezett egyénre nézve, úgy magát a gyámkirendelést, mint a gyámság viselését illetően, a magángyámokra vonatkozó törvényes rendelkezések irányadók, amiből folyólag az ilyen magángyám jogosítva is van, bizonyos számon túl, a gyámi tisztet magától elhárítani. Nem így a hivatásos gyám, akit, vagy mint valamely hivatalos állás viselőjét, a törvény erejénél fogva ipso jure, vagy mint valamely hatóságnak vagy egyesületnek a gyámságok viselésére — mintegy gyűjtésére — bejelentett tagját, a gyámhatóság esetenkénti külön gyámkirendelése alapján illet meg a gyámság, — az előbbi a törvényes, az utóbbi a tömeges gyámság, — melyet ennél fogva viselni is köteles és nem háríthat el magától mentességi okok alapján. *

Mindezekből folyólag a hivatásos gyámság nem tévesztendő össze a mi közgyámi intézményünkkel sem, amelynek lényegileg az a rendeltetése, hogy a közgyám mindaddig, amíg a gyámhatóságnak módjában áll megfelelő magángyámot rendelni, a halaszthatatlanul szükséges teendőket a gyámoltak érdekében elvégezze s a gyámoltatás további folyamán a kirendelt magángyámok működését ellenőrizze. Ha pedig netalán, más alkalmas egyén hiányában, a közgyám neveztetnék ki valamely kiskorú részére gyámul, akkor ebben a minőségében, ő is a magángyámok fogalma alá esik. Közgyámi intézményünk, ott ahol esetleg beválik, — pedig sajnos hazánk kevés vidékén válik

* A mentességi okok közt szerepelnek: bizonyos magasabb életkor, testi törődöttség, egy terhesebb vagy két kisebb gyámság, kiskorú családtagok nagyobb száma, bizonyos hivatás vagy életpálya.

be, — sem volna a fenti okoknál fogva a hivatásos gyámság pótlására elegendő vagy megfelelő.

A hivatásos gyámság — amint azt részletesen látni fogjuk, — úgyszólván a legutolsó néhány esztendő gazdasági, kereskedelmi és ipari nagy fellendülése által, az egyénre, a családra s a társadalomra gyakorolt nagy evolutionális folyamat eredménye, tehát úgy mondhatnám, a legújabb kor legmodernebb szülöttje a gyámi és családjog terén. Megvalósítása többkevesebb nehézséggel, de mindenütt keresztülvihető, s ennél fogva ott, ahol szüksége fenforog, az arra illetékes hatóságok által keresztül is viendő. A folyton fejlődő élet mindenütt, tömérdek olyan helyzetet teremthet a gyámoltatandó gyermekekre vagy olyan viszonyok közé juttathatja azt később, hogy annak magángyámja nem képes a reáháramló nehéz, gyakran igen sokoldalú tudást igénylő feladatoknak, még kellő lelkiismeretesség esetén sem megfelelni. A gyámság vagy gondnokság viselése, mint a polgári kötelességek folyománya, ma már gyakran túlhaladott álláspont, már csak azon egyszerű oknál fogva is, mert az egyének nehéz megélhetési és kenyérkereseti viszonyai elegendő időt sem bocsájtanak rendelkezésükre, hogy mások, néha sok utánjárással egybekötött ügyeit végezhessék. *A magángyám tehát hovatovább csak az egyszerű, vagy mondjuk normális viszonyok közt élő gyermek gyámoltatására lesz elegendő, — akik szerencsére ma még erős túlsúlyban vannak, — míg a komplikáltabb, fizikai vagy erkölcsi okoknál fogva nehezebb gyámságoknál, melyek a rendes polgári kötelességen túlmenő terhet rónak az egyénre, mindinkább az a követelmény nyomul előtérbe, hogy azokat a gyámságok hivatásszerű viselése által több gyakorlottságra szert tett u. n. hivatásos gyámok töltsék be.*

Itt van pl. a törvénytelen gyermekek kérdése, mely olyan fontos szociális problémája az egyes államoknak s olyan jelentős tényezője a gyermekvédelemnek. Minden állam legfőbb erősségét állampolgárai szaporodásából meríti. S ha szerte nézünk a nagyvilágban, azt kell tapasztalnunk, hogy a születések statisztikája bizony jóformán európszerte esést mutat. Az államok tehát egész figyelmüket az emberi lét megmentésére és megtartására irányítják s minthogy ez a legnagyobb veszélynek természetesen a legzsengebb korban van kitéve és viszont annál nagyobbak, mennél kevésbé vannak meg a létalap megteremtésére szolgáló eszközök, amelyeket a dolog természeténél fogva, leginkább nélkülöznek a törvénytelen gyermekek, az államok és társadalmak karöltve keresik azokat az eszközöket, amelyekkel a csecsemők s különösen a törvénytelen csecsemők nagy halálozási száma apasztható volna. Egyik ilyen hathatós eszköznek bizonyult Németországban a hivatásos gyámság intézménye, melyet, bár a védelemre szoruló gyermekek minden csoportját felöleli, főként a törvénytelen gyermekek hathatósabb védelemben részesíthetése keltett életre.

Mindezeknél fogva, rövid visszapillantást kell majd vetnünk a gyámsági jog fejlődésére s behatóan kell foglalkoznunk a törvénytelen gyermekek helyzetével és jogállásával. így tökéletesen ki fog előttünk domborodni a hivatásos gyámság fontos *szociális jellege, nemzetfentartó célja*, ebből folyólag *szükségessége és alkalmazhatósága* az egyes államokban, főként hazánkban.

Ki tudja, hogy a nemzetek gazdasági versengését, az ágyuk dörgése és a fegyverek ropogása fogja-e végeredményében eldönteni s nem hatnak-e sokkal inkább sorvasztólag az elnéptelenedési mozgalmak,

mint egy-egy háború, melynek veszteségei, talán amannál könnyebben heverhetők ki?

Ezért nyert napjainkban olyan óriási jelentőséget s tett olyan haladást világszerte az emberi lét megmentésére irányuló mozgalom, a gyermekvédelem, a helyes szociálpolitikának ez a legújabb s legfontosabb tere. Mindenkinek általános emberi és állampolgári kötelessége, hogy ott, azon a helyen, ahova a sors állította s azokkal az eszközökkel, amelyeket hatásköre és tehetsége rendelkezésére bocsájt, közrehasson a gyermekvédelem eszközeinek feltalálásában s útjának kiépítésén

Arra törekedtem tehát munkám megírásánál, hogy minden hamis póztól mentesen, keresetlen alakban tárjam az olvasó elé a hivatásos gyámság nagy előnyeit, hogy ennél fogva úgy a szakember, mint egyáltalán mindenki, aki a gyermekvédelemmel hivatászerűen vagy pusztán emberbaráti érzésből foglalkozik, megtalálja mindazt, amit hivatása vagy foglalkozása körében felhasználhat, megvalósíthat s ebből folyólag hasznossá tehet kiskorú embertársai javára, — esetleg kedvező inspiratio elnyerése által, a melynek nyomán fakadó eszme, talán az eddiginél is nagyobb lendületet adhat a gyermekvédelem nemes ügyének!

2. A gyámi jog és annak fejlődése.

A gyámi jog csirája minden nemzetnél, s így nálunk is, a családból eredt s a családfői hatalmon alapult, mert a bárminő fogyatkozásnál fogva, önmaguk védelmét ellátni nem tudók védelméről a családfő, ennek hiányában maga a család gondoskodott. Természetesen minden állam, már államisága kezdetén kiterjeszkedni iparkodott, s az idők folyamán mindinkább kiterjesztette védelmét a testi vagy szellemi fogyatkozásnál fogva önmaguk védelmét ellátni nem tudókra. Így, hogy hazánknál maradjunk, már az első királyaink idejében hozott törvényekben nyomát találjuk az állami védelemnek. „Volumus quidem ut viduae et orphani sint nostrae legis participes etc.” Sz István II. K. 24. fej. Ha aztán nem volt családfő, vagy ez halála esetére nem rendelt végintézkedésében gyámot, avagy nem voltak törvényes öröklés címén a nemzetségben gyámságra hivatott tagok, úgy a király rendelt gyámot. „Tertia tutela dicitur dativa, quia datur a *principe*, quae etiam principis et patronorum tutela nuncupatur””. Verböczy HK. I. R. 115 C. Ezenkívül joga volt a királynak, vagy helyettesének, nemkülönben jobbagyoknál a földesúrnak a tiszteben kö-

telességgel eljárási gyámot felfüggeszteni s az árva vagyont, a panasz megvizsgálásáig, hatósági felügyelet alá vonni.

Ezekből kitűnik, hogy ámbár régiebb jogunkban az államhatalomnak az árvák feletti felügyelete meg lehetős szűk körű volt, mert sem azok nevelésére, sem a tulajdonképeni vagyonkezelésre való felügyeletre nem terjedt ki, már legrégiebb jogunk is ismerte a gyámságnak három nemét, amint az Verböczy István Tripartitumából kitűnik t. i. a törvényes, végrendeleti és rendelt gyámot (*tutela triplex est scilicet legitima, testamentaria et dativa*, HK- I. R. 112. C. 2. §.)

Az idők fejlődésével az államhatalom szűkkörű felügyelete természetesen elégtelennek bizonyult, s így annak kiterjesztésére újabb s újabb törvények hoztak, többek közt az 1655: 24 t.-c. a gyámgyermek ingó és ingatlan vagyonának a gyámok általi átvételéről és visszabocsajításáról, az 1723: 105. és 111. t.-cikkek a kiskorúak neveléséről, a szülők és gyámok ez iránybani ellenőrzéséről, az 1715: 68. t.-c. az árvák vagyonának leltározásáról, a gyámok vagyonkezeléséről, azoknak, bár csak három évenként megszámlaltásáról, az 1765: 26. t.-c. a kiskorúak vagyonának hivatalból való összeírásáról, a gyámok évenkénti számadásáról s az árvák nevelésére vonatkozóan teendő félévi jelentésekről stb. Nem célozom, hogy a gyámi jogunk fejlődésének minden fázisán átmenjek s a gyámsági jogunk alapját képező törvényeket is csak azért érintetem, hogy rámutassak arra, amire később még visszatérek, hogy, mint a jogalkotás terén általában, úgy a gyámsági jogot illetően is, sem a legrégiebb múltban, sem a jelenben nem állunk más államok mögött s a külföldi gyámsági jogok fejlődése is

körülbelül azt a képet tárja elénk, mint a miénk. Sőt a ma érvényben lévő gyámi törvényünk az 1877: XX. t.-c, mely úgy az anyagi, mint az alaki jogot magában foglalja, szerencsés alkotásnak mondható, mert amint a későbbiekből majd kiviláglik, bárminő modern alkotás a külföldi gyámsági intézményekben, mely esetleg ott, dacára az újabb köntösű polgári törvénykönyveknek, bizonyos nehézséggel létesíthető, ami gyámi törvényünk keretei közé könnyen beilleszthető.

Visszatérve, — a gyámsági jogunk fejlődésének zárókövét képező 1877: XX. t.-c, az államnak, mint legfőbb joghatóságnak jogkörét mintegy *védőhatalmát* (munt) az összes kiskorúak és gondnokoltak mindennemű gyámsági és gondnoksági ügyeire nézve megállapította, s a gyámságot és gondnokságot más államokhoz hasonlóan: *a hiányos vagy tökéletlen család pótló és kiegészítő szervévé tette.*

Lényegileg így pótolja a gyám a kiskorúaknál az elhalt, vagy a kiskorúak feletti jogai gyakorlatában gátolt, vagy ettől megfosztott szülőket, avagy azok egyikét s ezzel *kiegészíti* a családot, a gondnok pedig *pótolja* a testi vagy szellemi fogyatkozásban szenvedők avagy cselekvési képességükben egyébként gátoltak hiányos cselekvési képességét.

* Németországban is a nemzetség (Sippe) tagjaira, mint összeségre ment át a gyámság az özvegy és gyermeke felett, ha a családfő (Hausherr) elhalálozása folytán védelem nélkül maradtak. Az özvegyek és árvák a fejedelem különös védelme alá voltak helyezve.

3. A törvénytelen gyermek jogállása és helyzete.

A kiskorú szempontjából hiányzó családtagnak pótlása, természetesen kiterjed a kiskorúak ama csoportjára, akiknél a család fogalma, a családfő hiánya folytán legtökéletlenebb: *a törvénytelen gyermekekre*. Kz állami rendnek alapja ugyan a törvényes házasság, melynek a törvénytelen gyermek már pusztán létezésével ellentmond, de a korszellem fejlődése ma már odáig jutott, hogy ha a törvénytelen gyermek helyzetét és jogállását a törvényes származásúakkal, épen az állami rend szempontjából nem is teszi egyenlővé, mégis iparkodik enyhíteni azokon a hátrányokon, amelyek a törvénytelen származáshoz fűződnek. A mai jogrendek sem ismernek ugyan el családi kapcsolatot a törvénytelen gyermek és nemzője közt, de nem fűznek egyenes joghátrányokat a törvénytelen születéshez és nem teszik ki olyan üldöztetésnek a törvénytelen, mint a régebbi törvények.

Gondoljunk csak a középkori Németországra, ahol a törvénytelenek, az u. n. *bastardok* teljesen meg voltak fosztva az állampolgári jogoktól, perben még tanukként sem jelenhettek meg, s még anyjuk után

sem bírtak öröklési joggal. Avagy Ausztriára, ahol jó formán a 18. századig még a gondozó nevelésből is teljesen ki voltak rekesztve a törvénytelen gyermekek, akik különben is meg voltak bélyegezve, anyjuk pedig büntetésben részesült. Avagy gondoljunk a római birodalomra, ahol a törvénytelenek öt osztályba voltak sorolva s ezek közül csak az első osztályba tartozó *liberi naturales*, vagyis az állandó ágyassági viszonyból — a concubinatus-ból — származottak bírtak némi jogokkal. — de csakis anyjukkal szemben. Csak a Justiniáni jog adta meg nekik később a tartáskövetelési jogot atyjukkal szemben. Ezen utóbbi példa azonban azt is tanúsítja, hogy amint valamely nép a kultúra bizonyos fokát eléri, rögtön jelentkeznek olyan törekvések, amelyek a törvénytelen származás mintegy megbélyegző voltát elsimítani, s az ahhoz tapadó joghátrányokat, az általános emberi törvények parancsolta humanismusból, de persze az állami rend sértetlen fentartása mellett, elenyésztetni iparkodnak.

Így ma már Franciaországban is el akarják törölni a Code Napoleon-féle oly híressé vált „recherche de paternité” tilalmazását,* Hollandia pedig az 1909. évi november 15-én alkotott Novellával azt már lényegileg el is törölte. Jele mindez annak, hogy az államok *emberi, állampolgári szempontból jogokra és kö-*

* A Code 340. §-a, mely tulajdonképen nem Napoleon találmánya, hanem az akkori Franciaország közvéleményének kifejezője, Így SZÓI: *la recherche de la paternité est merdite*. Több mint harminc éve erős küzdelem folyik az eltörlése körül, mi ha nem is sikerült, azt eredményezte, hogy a gyakorlatban meglehetősen liberális szellemben lesz kezelve. így többek közt minden olyan esetben, amikor beigazolást nyer az, hogy a természetes apa a gyermek anyjának az eltartásra nézve ígéretet tett, tartási kötelezettsége ítéletileg megállapítást nyer.

telességekre nézve egyenlőknek tekintik a törvénytelen származásúakat a törvényesekkel.

Kétségtelen azonban, hogy ezen egyenlősítési törekvés, — melynek egyes éles példájára az alábbiakban lesz alkalmam rámutatni, — a magán- és különösen a családjogok szempontjából, teljes egyenlőséget nem fog sohasem megteremthetni, azon egyszerű okból, mert az államok, a rendjük pilléreit alkotó házasságot támadnák meg alapjában, ha a törvénytelen gyermek és a természetes atyja közti családi kapcsolatot törvénybe iktatnák. így tehát amióta államiság létezik s talán ameddig létezni fog, minden állanak rákfenéje, s egyik legfontosabb szociális problémája marad a törvénytelen gyermek kérdése.

Hogy a törvénytelen gyermeknek az egyes államokban jogigényét nemzőjével szemben tisztán láthassuk, a két alaprendszert kell ismernünk, melyen ez a jogigény alapul. Az egyik mely *„a törvénytelen gyermek elismerésének”* rendszere, a francia jogelven nyugszik s a Code Napóleon uralma alatt álló jogterületen van bevezetve. Így Franciaországon kívül, Olasz és Spanyolországban, Portugálban, Luxemburgban, Romániában stb. Abból az alaptételből indul ki, hogy a törvénytelen gyermek szintúgy anyjával mint atyjával szemben nem bír jogokkal. Az anyjával szemben az elismerést perrel kiviheti, az atyjával szemben azonban nem.* *Az elismerés az utóbbi részéről csak önkénytes lehet, mi ma megtörténik* — s az államok némelyikében, főként Franciaországban, bizonyos alak-

* Olaszországban a törvénytelen gyermeket anyja sem köteles elismerni s az ilyen el nem ismert gyermeket, szemben a szülők egyike által elismerttel, akit törvénytelennek mondanak (figlio illegitimo) úgy nevezik: ismeretlen szülőktől származott gyermek (figlio di genitori ignoti).

szerúségekhez van kötve, — *a törvénytelen gyermek helyzete hasonló lesz a törvényeséhez, mert atyja nevét, társadalmi rangját és állampolgárságát elnyeri.*

A másik a „*tartási perek*” rendszere, mely szerint a törvénytelen gyermeknek nemzőjével szemben tartásdíjra van igénye, egyébként pedig csak az anyjával áll olyan jogviszonyban, mint a törvényes gyermek szülőivel szemben. Ez Svédországban, Dániában, Ausztriában, Magyar-, Orosz- és Németországban van elfogadva. Az utóbbi kettőben az *exceptio plurium concumbentium* meg van engedve.*

Belgiumban, Hollandiában és Schweizban a két rendszer többé kevésbé egyesítve van.**

Angliában talán legliberálisabb a tartási perek kezelése, mert a bíróság semminemű bizonyítékokhoz vagy bizonyítási eljáráshoz kötve nincs, hanem belátása szerint, szabadon mérlegeli a perbeli adatokat. Csak egy feltétel van kikötve, hogy az anya képtelen legyen gyermeke eltartására.

Hogy a két rendszer közül melyik a kedvezőbb a törvénytelen gyermekre nézve, ezt rögtön megítélhetjük, ha az *exceptio plurium*ot kikapcsoljuk, ellenben fölötte nehéz eldönteni az *exceptio plurium* kifo-

* Természetesen kivételével annak az esetnek, ha a természetes apa okiratilag elismerte a törvénytelen gyermeket.

** Ezen két alaprendszerből vezeti le dr. Engel Zs. a „*Grundfragen des Kinderstutzes*” című munkájában az egyes államok gyermekvédelmi rendszereit is. A latin rendszer — azon államokban, amelyekben az apasági perek nincsenek megengedve, — abból áll, hogy az elhagyott gyermekek lelencházakba kerülnek. A másik a germán rendszer, mely a lelencházakat általánosságban nem ismeri, hanem az elhagyott gyermekek a szegényügyi hatóságokhoz kerülnek, melyek aztán árva- vagy szegényházakba, vagy egyéb intézetekbe avagy családi gondozásba adják azokat.

gásának érvényesíthetése mellett. Németországban, ahol különösen a nyugati részén, Hessen nagyhercegségben Badenben az 1900-ban hatályba lépett ptkv idejéig, Code Civil rendelkezései voltak érvényben, ma is igen sok híve van a törvénytelen gyermek elismerése rendszerének s nagy vita folyik az exceptio kiküszöbölése vagy legalább is érvényesítése megszorítása körül. Azt állítják, hogy az önkénytes elismerés által, a törvénytelen gyermek jogi helyzete teljesen olyanná alakul, aminő a törvényes gyermeké, míg ott, ahol a tartási perek rendszere van befogadva, a törvénytelen gyermek a per kedvező eldőlte esetén is, — amit az exceptio plurium fölötté megnehezít, — csak tartásdíjra való igényeit nyeri el, de nem egyúttal a családi kapcsolatot. Kétségtelen, hogy ebben némi igazság rejlik, mert ott, ahol az exceptio plurium érvényesíthető, könnyen megesik, hogy a természetes apa mentesül a tartási kötelezettsége alól,* pedig mint *Taube* mondja: „épen olyan kevésbé lehetséges, hogy valamely gyermeknek több apja legyen, minthogy *egy sem* volt.” Az is kétségtelen, hogy az exceptio felhasználása rendkívüli sok visszaélésre vezethet, ámde úgy szembeállítva a kérdést, amint azt a németek teszik, nehezen kaphatjuk meg a helyes választ. A lényeges annak ismerete volna, hány apa gyakorolja

* A sok közül csak egy példát akarok kiragadni, amely eklatánsan igazolja, minő módon érvényesíthető az exceptio plurium concumbentium s mennyire vissza lehet avval élni. Az ausztriai központi gyermekotthon jogvédő hivatala arra a tapasztalatra jutott, hogy németországi kereskedelmi utazók, akik gyakran jönnek üzleti ügyekben Wienbe, a netalán érvényesítendő tartási igények teljesítése alól úgy bújnak ki, hogy rendszerint ketten keresnek fel egyidejűleg egy nőszemélyt.

Franciaországban önszántából az elismerést és ennek hiánya folytán, hány törvénytelen gyermek kerül állami gondozásba, ezzel szemben Németországban hány törvénytelen gyermek anyja lesz pervesztes az exceptio érvényesítése folytán s ennek következtében hány gyermek kerül a szegényügyi hatóság vagy valamely gondozó vagy nevelő intézet gondozása alá. Az elismerési rendszer híveinek az az érvelése, hogy annak főelőnye abban áll, hogy az elismerés által a törvénytelen gyermek jogállása olyan lesz, mint a törvényesé, nem állhat meg, mert a modern államok újabb ptkvei az utólagos elismerés többféle módját ismerik s így az a cél, a tartási per lejárata után ép oly jól érvényesíthető, ha a természetes apában a kellő hajlandóság, vagy jóindulat törvénytelen gyermekével szemben megvan, sőt esetleg a tartásdíjfizetés alóli menekülés, minthogy sok esetben könnyebb lehet a természetben való eltartás, bizonyos fokig ösztökélőleg hathat utólag a családi kapcsolat létesítésére.

Hazánkban az exceptio érvényesíthetése már jó ideje ki van zárva és csak az anya feslett életmódja hozható fel a tartási perben. Az Optkv hatálya alatti jogterületen azonban ez sem. Újabban a feslett életmód is csak ott érvényesíthető sikerrel, ahol az anya azt hivatásszerűen űzi.**

De ha a dolgok mélyére tekintünk, talán nem is azok a legnagyobb hátrányok, amelyeket a tételes jogszabályok a törvénytelen származás következményeképpen kodifikáltak, hanem azok, amelyek a legkérelmelhetlenebb törvényalkotó, a természet, gyakran ki-

* Állítólag egy nyolcada a természetes apáknak.

** Dr. Engel Zs. egyik jelentésében mondja, hogy 1000 eseten felüli tartási pert vitt már és ezeknek még 1%-ban sem vezetett eredményre a feslett életmód kifogása.

fürkészhetetlen rendelése folytán, nemkülönben ama kedvezőtlen életkörülmények következtében, amelyek közt napvilágot lát, sokszor egész életen át nyomasztó súllyal és legtöbbször irreparabilisan nehezednek a házasságon kívül született gyermekre!

Az ilyenformán beálló hátrányos helyzet következményei közül csak néhány erősebben szembeötlőre kívánom itt a figyelmet reá irányítani.

Köztudomású, hogy a fiatalok bűnösök száma arányosan növekszik a törvénytelen születések számával, valamint azt is tudjuk a statisztikákból, hogy az elkövetett büntettek sokkalta nagyobb arányszáma esik a törvénytelenekre, mint a törvényes származásúakra. A súlyosabb büntetéseket, valamint a visszaesők is a törvénytelenek közül kerülnek ki. A tanulatlan munkások nagyobb része törvénytelen, ami ismét ezek nagyobb kriminalitására hat vissza? A szellemi betegségek több törvénytelen gyermeknél jelentkeznek, vagy merülnek fel. később, mint törvényeseknél. A syphilitikus fertőzések házasságon kívüli nemi érintkezésnél gyakoribbak lévén, azok öröklött formában sokkal több törvénytelennél lépnek fel. A katonasor alá kerülő fiatalságból lényegesen hevesebb törvénytelen válik be, mint törvényes. A züllött gyermekek csoportjában majdnem négyszer annyi a törvénytelen, mint a törvényes, Az alkoholizmus is inkább pusztít a törvénytelen származásúak közt.

S ha mindezeknek okát keressük, akkor kivéve az átöröklés súlyos következményeit, rájövünk arra, amivel még az egyes részleteknél bővebben leszünk kénytelenek foglalkozni, hogy a törvénytelen gyermek aránytalanul *rosszabb életkörülményei* okai a születés első percétől kezdve, élete helytelen mederbe terelődésének valamint további folyamata kedvezőtlenebb

alakulásának.* De ami ránk nézve most legfontosabb, mert az emberi létet támadja meg, ezek a születéskor, sőt gyakran már az anya terhessége alatt jelentkező rosszabb életkörülmények okai annak, hogy *a gyermekbetegségek aránytalanul nagyobb pusztítást visznek véghez a törvénytelen, mint a törvényes gyermekek közt.* Különösen áll ez a csecsemőkorban levő gyermekekre.**

S itt eljutottunk a tulajdonképeni kiinduló ponthoz, mert a *csecsemőhalandóság s az ez elleni küzdelem volt Németországban a tulajdonképeni megteremtője a hivatásos gyámságnak****

* Érdekesek e tekintetben O. Spann megfigyelései, amelyek az 1880. évfolyambeli berlini sorkötelesekre vonatkoznak. A 15.75% élve született törvénytelenekből egy év múlva csak 7.3% és 19 év múlva csak 4.1% maradi életben. Bizonyítéka ez annak, — amint Spann helyesen, következteti, — hogy *a törvénytelen származás hátrányai, a csecsemőkor után nem szűnnek meg,*

** O. Spann kimutatja, hogy a törvénytelen csecsemők halandósága Németországban és Schweizban majdnem még egyszer akkora mint-a törvényeseké. Nevezetesen az 1901/05. években 100 élve született csecsemő közül, élete első évében

	törvényes	törvénytelen
Németországban	18.8	32.0
Ausztriában	20.7	27.7
Schweizban (1896-1900)	13.0	22.6

*** Klumker kimutatta, hogy a gyámság hivatásszerű vitele még régebbi keletű, több mint évszázados múltra tekinthet vissza, úgy a Rajnamenti államokban, valamint Franciaországban.

II.

KÜLÖNÖS RÉSZ.

4. A hivatásos gyámság különös tekintettel Németországra. Két alapformája — válfajai.

Hogy a fejlődés útját híven betartsuk, Lipcse városát kell magunk elé állítanunk s vissza kell mennünk 1824-ig; így jutunk a kellő alapra. Ebben az évben ugyanis Lipcse városára egy nagyobb hagyomány szállott azzal a rendeltetéssel, hogy ebből, az idegen nevelőszülőknél tartásdíj ellenében elhelyezett törvénytelen gyermekek kellő tartásának ellenőrzési költségei fedezhetők legyenek s a beteg gyermekek ingyen orvosi és gyógykezeltetési ellátásban részesüljenek. Az ellenőrzést a városi tanácscsal szervezeti szoros összefüggésben levő szegényügyi igazgatóság 6 tagja látta el, Lipcse jótékony hölgyéinek ingyenes segélye mellett.

Az idők folyamán az ellenőrzést külön orvosra bízták, s ilyenül a nyolcvanas évek elején dr. Max Taube titkos egészségügyi tanácsos neveztetett ki, aki a ma is kiválóan működő, s évről-évre fényesebb eredményeket elérő lipcsei, s így általában a német hivatásos gyámságnak megteremtője volt, s ma is egyik

leglelkesebb harcosa. Ő tette elsőnek kutatása tárgyává a törvénytelen csecsemők nagy halálozási számának okát, s kutatásai közben arra a helyes nyomra jutott, hogy a *törvénytelen csecsemők aránytalanul kedvezőtlenebb életkörülményei a törvényesekkel szemben okai a nagyobb halandóságnak.**

Rájött arra, hogy elsősorban az anyagi eszközök hiánya az, melynél fogva a törvénytelen gyermek, nem lévén gondozója anyján kívül, — aki épen akkor, amikor gyermeke legtöbb gondozást igényelne, keresetképtelen, — elpusztul, míg szerencsésebb társa, aki törvényes házasságban való nemzésnek köszöni létét, a sors ezen játéka folytán, teljes mértékben élvezi a törvényes atya munkás keze vagy esze nyújtotta anyagi gondozást. Tovább fűzve következtetéseit, megállapította, hogy az ilyen gyermek részére nem megfelelő a magángyám alkalmazása a tartási költségek előteremtésére, mert a tartáspert a természetes apa ellen nem teszi folyamatba. így hozta létre Lipcsében már 1886-ban az u. n. *törvényes közgyámi* — General-Vormundschaft — intézményt, — mely egy kézben egyesítette az összes, tartásdíj ellenében nevelőszülőknél elhelyezett gyermekek gyámságát, — olyan formán, hogy a volt magángyámok felmentése mellett, a lipcsei szegényügyi hivatal vezetője neveztetett ki ezen gyermekeknek, az akkori elnevezés szerint, közgyámjává. Ámde ezzel kimaradt a törvénytelenek ama csoportja, kik anyjuknál meghagyattak, valamint azok is, akik ingyenes eltartásra helyeztetek el nevelőszülőkhöz. Ki kellett tehát terjeszteni a törvényes gyám-

* Még 1884-ben megállapította, hogy a törvénytelen gyermekeknel az anyák 76%-a nem képes gyermekéről gondoskodni és semmi segítségben vagy támaszban sem részestül a magángyám által.

ságot ezekre is, hogy az egész vonalon kellő siker legyen elérhető. S erre megadta a módot a német ptkv. életbe-
léptetési törvényének, épen a lipcsei viszonyokra való
tekintetből alkotott 136. §-a, amely érintetlenül hagyta
a szövetséges államok törvényhozásának abbeli ren-
delkezését, hogy az állami igazgatás vagy felügyelet
alatt álló. nevelő- vagy gondozó-intézet vezetője vagy
valamely hivatalnok, állásánál fogva gyámja, az in-
tézetben elhelyezett gyermekeknek. így jött létre
1900-ban Lipszében a törvényes gyámság, mely az
előbb említett szegényügyi hivatal megfelelő átalakí-
tása után most már a *fiatalkornak gondozó-hatóságát*
— Pflög- und Jugendfürsorgeamt — illeti, amely alá
a legújabb rendelkezések szerint: „*minden Lipcse vá-
ros területén tartózkodó törvénytelen gyermek tartozik,
születésétől kezdve az iskolából való elbocsájtásáig,
akár az anyjánál akár pedig idegen személynél van
eltartásban.*” Itt tehát a gondozóhatóság vezetője, *külön
gyámkirendeles nélkül, ipso jure*, a törvény, illetve a
községtanácsi szabályzat rendelkezése folytán gyámja,
a törvénytelen gyermekek ezen kategóriájának, mely
alakja a hivatásos gyámságnak, épen ezért, *törvényes
gyámságnak* neveztetik, s legpragnásabban, Lipszén
és Szászország néhány városán kívül, különösen Ham-
burg városában van kifejlesztve, ahol oly eredménnyel
működik, hogy a törvénytelen gyermekek halálozási
aránya, a hivatásos gyámság behozatala után, 4 év
alatt 39.0%-ról 26.0%-ra esett 1.

* A Bréma városi törvényes gyámság is kiválóan műkö-
dik s azt az igen helyes útást vezette be, hogy az olyan tör-
vénytelen gyermekek részére, akikre nem alkalmas a hivatásos
gyám, külön speciálgyámot alkalmaznak.

Hogy hozzátvetőleges fogalmat alkothassunk magunknak az ügykörről, meg kívánom említeni, hogy Lipcsében a múlt év végével 7592 gyermek, míg Hamburgban 12.550 gyermek állott törvényes gyámság alatt. A feladat, amely első sorban terheli a törvényes gyámot, abból áll, hogy a gyámoltja tartási igényeit érvényesítse a természetes apa ellen. Nem érdektelen talán a lipcsei hivatalos jelentésből kiemelnem azt, hogy a tartási perek csak elenyésző részben voltak eredménytelenek, s a természetes apák egy része kezd már kereset nélkül is eleget tenni tartási kötelezettségének.* Ehhez képest az anyagi eredmény is kíváloán fényes, mert 1909-ben 316.763 M., míg az 1911. évben 471.257 M. folyt be. Nem csekély, de mindenestre jogos önérzettel mondja M. Taube azt, hogy ezen tekintélyes összegek a törvényes gyámság nélkül veszendőbe mentek volna!

* A fontosabb adatok, melyeket a hivatalos jelentésből kivettem, a következők: Az 1911. évben 644 tartási per tétett folyamatba a fiatalkorúak gondozó hatóságának vezetője által természetes apák ellen s ezek közül csak 37 esetben lett a kereset az alapon elutasítva, mert a gyermek anyja, a fogamzást időn belül más férfival közösült.

2259 természetes apa fizetett 1911. évben tartásdíjat.

100 gyermeknek vagyona végkielégítési összegekből 131.000 M., amelynek kezeléséről a gondozó hatóság évenként számolni köteles a gyámhatóságnak.

A gyermekek anyjának védelme céljából a természetes apák ellen már a gyermek születése előtt is beadott nptkv. 1716. §-a alapján a kereset a 3 havi tartásdíjak és a lebetegedés költségei iránt.

A jelentés végén van a városi orvos kimutatása, melyből megtudjuk, hogy 1911-ben összesen 482 törvénytelen gyermek halt el és pedig a legtöbb (271) gyomor- és bélhurutban s a legnagyobb volt a halálozás augusztus hónapban. Mindez kétségkívül a nagy meleggel függ össze.

A törvényes gyámságnak egyik válfaja a *törvényes intézeti* gyámság, mely szűkebbkörű az előbbinél, mert nem terjed ki az illető város területén lévő összes törvénytelen gyermekekre, hanem csakis valamely — körülbelül a mi menhelyeinknek megfelelő — gondozó intézetben elhelyezett gyermekekre. Ezen kategória alá tartozik a *szegényügyi hivatali* gyámság is. Mindkettőnél az intézet vagy a hivatal vezetője a hivatásos gyám, aki a német ptkv. már hivatkoztam 136. §-a alapján viseli tisztét. A törvényes gyámságnak ezen most említett két válfaja, mely a mondottakból kitűnően sokkal szűkebb terjedelmű, mint a lipcsei, s ahhoz hasonlólag alkotott törvényes gyámság, leginkább Poroszországban fordul elő.

A hivatásos gyámságnak másik jogi alakulata az u. n. *gyűjtő vagy tömeges gyámság*, melyet az a mindinkább fokozódó igény hozott létre, hogy a gyámoltandó gyermekek, ne magángyám, hanem hivatásos gyám által képviseltessenek, s viszont a törvényes gyámságnak vagy a jogalapja, vagy a lehetősége nem volt meg. Itt tehát a hivatásos gyám, nem ipso jure tölti be tisztét, hanem esetről-esetre pl. törvénytelen születéseknél a községi gyámi tanács az u. n. Waisenrat javaslatára nyer a gyámhatóságtól gyámi megbízatást.*

Ennek külön válfajai nincsenek, és teljesen egyre megy akár hatóságok, akár magánjótékonysági intézetek vagy egyesületek gyakorolják. Létrejöttét leginkább a társadalom emberbaráti részvételének és működésének köszönheti. Különösen Poroszországban s a német fővárosban gyakori a hivatásos gyámság ezen

* Sammelvormundschaft. A hivatásos gyám itt mintegy gyűjti a gyámságokat.

alakja. Berlinben leginkább a Charitasegylet s a Gyermekmentő-Egyesület buzgólkodtak létrejöttén, s főként Pfeiffer Vilmos lelkész nevéhez fűződik megteremtése.*

Ezen lelkes emberbarát működését úgy kezdte meg, hogy paptársait, különösen a letartóztatási intézetek lelkészeit, nemkülönben minden hivatásánál fogva érdekelt egyént megkeresett az iránt, hogy az elhagyatott, vagy züllés veszélyének kitett gyermekekről értesítsék, s egyben kijárta a gyámhatóságnál, hogy minden ilyen gyermek részére ő neveztesse ki gyámul. Ezen működése közben jött annak megismerésére, hogy háromszor annyi a gondozó nevelésre kerülő törvénytelen gyermek száma, mint a törvényeseké. Rá kellett az okok vizsgálódása közben jönnie, hogy úgy ennek, mint a törvénytelen csecsemők nagy halandóságának, valamint a születés utáni gyakori eltűnésének egyedüli oka, a kellő védelemben részesülés, s az anyagi eszközök hiánya.

Így határozta el magát 1904-ben arra, hogy az összes, a berlini Charitében született ama törvénytelen gyermekek gyámságát elvállalja, akiknek anyjuk hozzátartozói közt megfelelő magángyám nem akadt. A Charité igazgatóját megnyerte annak, hogy a lebetegedő anyák várótermeiben felhívás függesztetett ki, mely szerint a Gyermekmentő-Egyesület nőtagjai, bizonyos meghatározott napokon a szülő nőket felkeresik s velük a tényállást felveszik. Ennek fontossága azonnal szembeötlő, ha elgondoljuk, hogy lebetegedés előtt, — a szükség s a nyomor által hajtva, — az anya inkább hajlandó elárulni a természetes apa nevét,

* Pfeiffer V. lelkész működését igen szépen és behatóan ismertette dr. C. Israel: *Pastor Pfeiffers Berufsformundschaft* című művében.

mint utólag, néhány héttel a szülés után, amikor esetleg már visszanyerte keresetképességét, avagy a természetes apa ígéretei által elámíttatta magát. Eleinte a berlini I. kerületi Amtsgericht hatósága alá tartozó gyámoltakra, utóbb a Schönbergi Amtsgerichtére terjesztette ki működését, úgy azonban, hogy kivételesen más Amtsgericht hatósága alá tartozó gyermekekre nézve is, ~ ha az anya kifejezetten kérte, — elvállalta a gyámságot,* mely rövidesen olyan féuyesen bevált, hogy a városi igazgatás részéről is méltánylásra talált, úgy, hogy ez minden gyámolt után, a szükséges anyagi támogatásban részesítette. Ilyenformán pár év alatt mintegy 3000 törvénytelen gyermeknek volt gyámja, s 5 év alatt 220 000 márkán felüli összeget hajtott be tartási díjak címén a természetes apáktól! Talán külön említésre sem szorul, hogy ezt az óriási munkát megfelelő segítő-társakkal volt csak képes elérni, s egész nagy irodát kellett e célból szerveznie és fentartania, számos alkalmazottal.

Ezekben lényegileg bemutattam a hivatásos gyám-ság két jogi főalakját, t. i. a törvényes és gyűjtő vagy tömeges gyámságot, valamint a törvényes gyámság egyes válfajait és vázoltam eredményes működésének egy részét. Hogy a hivatásos gyámság kiterjedtségéről Németországban a helyes fogalmat nyerhessük, szükségesnek tartom még megemlíteni, hogy az 1911. évben:

* Erre az eljárásra azért volt szükség, hogy *egyrészt az erők túlságosait el ne forgácsolódjanak, másfelől egységes irányelvek alakulhassanak ki.*

törvényes gyámság alatt	34.930
szegényügyi hiv. gyámság alatt	16 978
hatósági tömeges	„

„ 31061

törvényes intézeti	„	„	2.636
egyesületi tömeges	„	„	7 997

vagyis összesen	.	.	93.602
-----------------	---	---	--------

gyermek

állott és pedig 260 városban szervezett hivatásos gyámság alatt.

5. A hivatásos gyámság elterjedtsége Németországon kívül.

Mindenki előtt természetesnek fog feltűnni, hogy a német hivatásos gyámság propagálása, legnagyobb^k sikerrel német nyelvterületeken járt, így első sorban *Sehweiznak* Németország felé eső, vagyis a német nyelvterületü része volt az, mely a hivatásos gyámság előnyeit a nagy városokra nézve felismerte. Sem az 1907-ben alkotott schweizi ptkv., mely a f. év elsejével lépett hatályba, sem életbeléptetési törvénye nem tartalmaz ugyan rendelkezéseket a hivatásos gyámságra nézve, ellenben egyes kantonok életbeléptetési törvényei azt bevezették. A legtöbb kantonális törvény ez irányú rendelkezése úgy szól, hogy ahol alkalmas magángyám nem található vagy a gyermek körülményei magángyám által való gyámoltatásra nem alkalmasak, *hivatásos gyám (Amtsvormund, ständiger Vormundschaftsbeamte)* rendelendő ki.*

* A gyámhatósági jogkör gyakorlása a legtöbb kantonban a közigazgatási hatóságok által történt s az új ptkv. meghagyja a jövőre nézve is a kantonok ama jogát, hogy maguk állapíthassák meg, vájjon a gyámügyeket közigazgatási vagy bírói hatáskörbe utalják. Csak azt írja elő imperatívus, hogy a gyámhatóságoknak tulajdonképeni gyám- és felügyeleti hatóságokból kell állaniok.

Basel városában a *gyámhatóságok második titkára, hivatalból* gyámja a törvénytelen gyermeknek. Ez tehát a német törvényes gyámságnak felel meg.

A többi schweizi nagyváros is ezen az alapon szervezi hivatásos gyámságát.*

Ausztriában a hivatásos gyámság eredetét egy 1822-ben kiadott udvari dekrétumból vezetik le, melynél fogva az árva és lelencházakban elhelyezett gyermekeknek *képviselője* az intézet vezetője, aki ennél fogva *gyámnak helyét tölti be* az ilyen gyermekekre nézve. Ezen dekrétum hatálya később egyes tartományi kormányzatok által alkotott statútumokkal megerősítettett, s így a hivatásos gyámság a lelencházakban elhelyezett gyermekek fölött, a németországi törvényes intézeti gyámság jellegével bír. A lelencházak 4 év előtt jogvédő hivatallal lettek ellátva, az apasági és tartási perek vitele céljából, ami kétségkívül tökéletesbítésükre vezetett, nemcsak abban az irányban, hogy a természetes apák elleni tartási keresetek érvényesítésével tetemes összegek folytak be, mint pl. az alsó-ausztriai lelencházban 1911-ben 251.263 kor.,**hanem azzal is — és ez szerintem a legfényesebb eredmény, — hogy a most említett lelencházakban a lelencek száma 5 év alatt *négyezerrel* csökkent. Mert, mint a hivatalos jelentés mondja: „a szülők csak addig hagyják az intézetben gyermekeiket, amíg feltétlenül szükséges. míg azelőtt olyanok, akik közös háztartásban éltek s

* Az apasági per megindítására a gyermek, annak törvényes képviselője vagy anyja jogosult s a tartásdíjak a gyermek 18. életévének betöltéséig állapíthatnak meg.

** A prágai lelencház jogvédőhivatala, fenállása óta, tartásdíjak címén 112000 és végkielégítési összegek címén 145538 koronát hajtott be a természetes apáktól.

gyermekeiket felnevelhették volna a házasságkötéstől tartózkodtak, mert különben elvesztették volna az intézeti kedvezményt, ma ez elesik, mert a tartásdíjak a természetes apa ellen érvényesítve lesznek. Így sok gyermek már zsenge korában visszakerül szüleihez stb.”

Ettől eltekintve azonban, az 1910-ben németországi mintára szervezett hivatásos gyámság jogi alakulata *Ausztriában a tömeges vagy gyűjtőgyámság*, mert a község vagy valamely gyermekvédő egyesület által a bíróságoknak bejelentett egyén, lesz esetről-esetre gyámul kinevezve. Ez a legnagyobb eredményeket Morva- és Csehországban, valamint Alsó-Ausztriában produkálja. úgy tudom, hogy a nagy gyári üzemekkel bíró *Mährisch-Ostrau* és *Briinn* városok voltak az elsők, amelyek a *városi gyermekvédő hivatalaik* (Städtische-Kinderschutzämter) keretében valósították azt meg 1908-ban. A hivatásos gyám az említett két városban, valamint azokban, amelyek ezen mintán elindulva hasonlóképen rendezkedtek be, — azon jóléti berendezések középpontjában áll, melyek a szegényügyre és a gyermekvédelemre vonatkoznak. Ennélfogva a gyermekvédő hivatal vezetője, nemcsak az összes törvénytelen gyermekek, hanem a vagyontalan és védelemre vagy gondozó nevelésre szoruló árvák és félárva feletti gyámságot is viseli és pedig rendszerint a gyermek 18. életévének betöltéséig, esetleg ha a körülmények indokolják a a nagykorúsáig. Tisztéhez tartozik a magángyámnak támogatása tanácscsal és tettel. A hivatásos gyámon kívül orvosok, és mindkét nembeli, szintűgy fizetés mellett, mint tiszteletbelileg alkalmazott felügyelők és gondozók alkotják a hivatalos személyzetet Körülbelül hasonló berendezésű *Wien* város hivatásos

gyámi hivatala, mely a múlt évben létesítettett, de csak lassanként nyert kiterjesztést s teljességét a jövő évben éri el, amikor alája fognak tartozni *az összes Wien város területén született s ugyanott gyámoltatott törvénytelen gyermekek*. úgy van tervezve, hogy a hivatásos gyám tisztsége rendszeresen a gyermek 2. évének betöltéséig fog tartani, — mert léte az első két évben van leginkább veszélyeztetve, — szükség esetén azonban a gyermek 18. évének elértéig tarthat. A tömeges gyámságnak ezen közhatósági jellegű szervezete mellett, az egyes *gyermekvédő egyesületek tömeges gyámsága* is előfordul. Ezeknél vagy az egyleti tagok valamelyike, vagy külön e célra alkalmazott hivatalnok tölti be a hivatásos gyám tiszttét.

Sajátságos és figyelemreméltó alakulat a *járásonként szervezett hivatásos gyámság*, ugyancsak a tömeges (gyűjtő) gyámság jogi alakjával, amely egy-egy bíróság hatásköre alá tartozó területre kiterjedőleg van szervezve. *Szakemberek állítása szerint, ez az egyszerűbb vidéki viszonyoknak legmegfelelőbb* alakulata a hivatásos gyámságnak.

Ezekén kívül sok kisebb község is bír még hivatásos gyámi hivattal, melynek működése azonban, a dolog természeténél fogva nem kielégítő.

Megjegyzésre érdemes, mint sajátságos körülmény, hogy Ausztriában, szemben Németországgal, épen a nagy városok húzódoztak leginkább a hivatásos gyámságtól, míg a középnagy és kisebb városok könnyebben mentek bele a megvalósításba. Azt hiszem, nem annyira a költségektől, mint inkább a beláthatatlan működési tér által előidézendő munkatehertől való félelemben kell ennek a magyarázatát keresnünk. Ausztriában jelenleg, a lelencházi gyermekeket is beszámítva, 28.000 gyermek áll hivatásos gyámság alatt.

Franciaországban a hivatásos gyámság újabb — németországi — alakja még nincsen bevezetve, ami természetes folyománya annak, hogy az apasági kérések nincsenek megengedve s így a törvénytelen gyermek tartási igényei nem lévén érvényesíthetők, eszik az ezeknek biztosítására hivatott személy, a hivatásos gyám kirendelésének szüksége is.

A gyermekek más kategóriájánál azonban nem ismeretlen a hivatásos gyámság. Így a talált és elhagyott gyermekek, valamint a teljesen árvagyermekek fölött *hivatalból, a törvény erejénél fogva*, a szegényügyi igazgatás (assistance publique) látja el a gyámságot. Még pedig a szajnai départementban a Directeur de l'Administration générale de l'Assistance publique, a többi départementben a préfet, vagy általa kijelölt Inspecteur départemental a gyám.* Ezenkívül a most említett hatóságokat, illetve azok vezetőjét, az erkölcsileg züllött vagy elhanyagolt gyermekek fölött is, de *külön bírósági gyámkirendelés* folytán, megilleti a hivatásos gyámság (Az 1889. évi július 24-én hozott törvény szerint.)

* A gyámot a conseil de famille départemental támogatja, aki a családtanácson vagy személyesen vagy megbízottja útján vesz részt. A gyámhatósági jogkör gyakorlása pedig meg van osztva a fentemlített directeur vagy a préfet avagy megbízottja és egy számadó hivatalnok (a szajnai départementben a Receveur de l'Assistance publique de Paris, a többiben Trésorier payeur général) közt. Az előbbinek hatásköre a gyermek személyére és ingatlana kezelésére terjed ki, pl. ő adja meg a gyámoltja házasságkötéséhez a beleegyezést, a nagykorúsításához az engedélyt, stb. — természetesen a Code civil előirt esetekben a családtanács hozzájárulásával, — az utóbbié a gyermek pénzének kezelésére terjed ki s egyúttal a számadástételre is.

Körülbelül ugyanez a helyzet Hollandiában is, ámbar a Napóleoni rendelkezés az atyasági per tilalmazása tekintetében lényegesen enyhítettett az 1909. évi november 16-án alkotott törvénnyel, melyben a természetes apa abbeli kötelessége kimondatott, hogy az el nem ismert törvénytelen gyermekének tartásáról és neveltetéséről kiskorúsága alatt gondoskodni tartozik. Nevezetes, hogy a természetes apa tartáskötelezettsége fenáll akkor is, ha gyermeke egyébként ellátásban részesül, vagy más által el van ismerve. A németországi hivatásos gyámság, mely a törvénytelen gyermekekre kiterjedne, tehát Hollandiában ismeretlen.

Ellenben meg van annak az az alakja, mely szerint *elhagyott vagy erkölcsi züllésnek* induló gyermekek gyámsága a Kantonrechter vagy az Arrondissementsrechtbank* által, valamely olyan egyesületre vagy alapítvány kezelőségre bízatik, mely alapszabályai értelmében ilyen gyermekek *tartós* gondozásával foglalkozik. Törvényes rendelkezések az ilyen hivatásos gyámság mikénti viselése tekintetében nem léteznek, bizonyos sürgős esetekben azonban a bíróság vagy az államügyészség fel vannak hatalmazva, elhagyott vagy züllött gyermekeket időlegesen a gyámi tanács-

* Az előbbi egyes bíróság, az utóbbi társas bíróság, megfelelőleg a mi járásbíróságainknak és törvényszékeinknek. A legfelsőbb bíróság a Hooze Rad der Nederlanden. A természetes apa elleni tartási pert sem a gyermek, sem az anya nem indíthatja meg, hanem az utóbbinak kérelmére, a törvénytelen gyermek részére, a per vitelére külön képviselőt rendel a Kantonrechter, aki előtt a per folyik, ha a természetes apa elismerte gyermekét, ellenkező esetben az Arrondissementsrechtbanknál kell a pert folyamatba tenni. A pervitelre igen kedvező, hogy az anya nem peres fél s így tanúként hallgatható ki.

hoz *Voogdijraadhoz** utalni, mely ellenőrzése mellett, a már említett egyesületek avagy alapítványkezelőségek által gyámoltatja azután a gyermekeket. Hollandiában 189 olyan kisebb-nagyobb egyesület és alapítvány van, mely elhagyott vagy züllött gyermekek gyámkodásával foglalkozik.

Dániában a hivatásos gyámság fogalma szintén kialakult az utolsó pár esztendőben, de teljesen függetlenül és tekintet nélkül a németországi e nemű intézményekre. Természetes folyománya ez nemcsak a teljesen elütő viszonyoknak pl. a csecsemőhalandóság s a törvénytelen születések kisebb arányának, hanem az északi népek — Dánia-, Svéd- és Norvégország — sajátos és a többi nemzetektől eltérő jellembeli alapvonásainak, amit *H. R. Toft* így fejez ki a dán u. n. »*Gyermektörvény*« ismertetésénél, hogy »a legmesszebb menő tekintettel voltak annak megalkotásánál a népesség legszélesebb rétegeinek bevonására, ami csak olyan népnél lehetséges, melynek *érdeklődése* a közélet kialakulásánál nemcsak *politikai küzdelmekben*, hanem még inkább *egy szolid alapokon nyugvó társadalmi rend etikai értékének mélységes megértésében gyökeredzik**.

* A *Vogdijraad* 1905. óta van bevezetve Hollandia minden városában, *különösen* az elhanyagolt vagy elhagyott gyermekek ügyeinek ellátására, de hatásköre mindazon ügyekre kiterjed, amelyek valamely kiskorú gyámoltatásával összefüggnek és gyámhatósági elintézést igényelnek.

Működése hármassal irányú: a) *előkészítő, kezdeményező* a kiskorúak olyan ügyeiben, melyekben a bíró később dönt pl. a szülői hatalom felfüggesztése eseteiben, vagy törvénytelen gyermekek tartási pereiben, b) *felügyeleti*, az egyesületekre és alapítványokra, amelyek gyámságok viselésével foglalkoznak, c) *gondozó* olyan gyermekekre, akik ideiglenes felügyelete alá bocsájtattak.

Az északi államok közül Norvégia volt az első, amely a züllött gyermekek védelme szempontjából az 1896. június 6-án alkotott törvényével felállította az u. n. *Vaergeraadokat* — gyámi tanácsokat minden községben. Ezt a példát követte 1902-ben Svédország és végül 1905-ben Dánia, mely a másik két állam gyakorlati tapasztalatait felhasználva, az év április 14-én megalkotta: »a *bűnöző' és züllött gyermekek és fiatal-kornak törvényét*«. Ez, amint címéből is kitűnik, nemcsak a fiatalkorú büntetésekre, hanem mindazon 15 éven alóli gyermekekre vonatkozik, akik züllésnek indultak vagy akik környezetükben erkölcsi romlásnak, bántalmazásnak vannak kitéve, avagy erkölcsi vagy fizikai tekintetben szükségét szenvednek. Különös körülmények felforgása és korukhoz mért fejletlenség esetében a gyám vagy a szülők kérelmére, olyan gyermekekre is kiterjed a törvény hatálya, akik már a 15 életévüket betöltötték, 18. évük eléréig. Mindez esetekben a már említett Vaergeraad dönt, mely a városok nagyságához mérten 5 vagy 7 tagból áll. Mindenütt a lelkész és tanító (tanítónő] esetleg az orvos, valamint a községtanács által választott két tag a tagjai. Elnök a kisebbeknél egy bírósági tag (bíró), a nagyobbaknál az igazságügyminiszter által kijelölt személy, aki rendes bírói tisztséget viselt, vagy legalább is az ennek megfelelő minősítéssel bír. Ezen gyámtanácsok felett áll, mint központi hatóság a 3 tagú *főgyámi tanács*, mely Kopenhágában székel. Ez a főgyámtanács, mely a szülői hatalom felfüggesztésének kérdésében is dönt, veszi át a gyámságot olyan gyermekek felett, akik fentebb felsorolva és gyámoltjainak száma 1906 — 1910-ben összesen 2701 volt. Ezenkívül ilyenmő gyermekek gyámsága, bizonyos az állam által elismert gyermekvédő egyesületeket vala-

mint egyes személyeket is megillette, a főgyámi tanács határozata folytán.

Ezekből látható, hogy a fejlődő élet már a vérmérsékletüknél fogva az erkölcs-etika bizonyos magasabb fokán álló népességgel bíró északi országokban is felvetette a szükségét annak, hogy a védelemre szoruló gyermekek bizonyos kategóriájánál a gyám-
ságot hivatásos gyámi szervezet lássa el.

Angliában a magángyámság, szintúgy mint Amerikában, nagyon tökéletlen s leginkább a vagyonnal bíró gyermekekre s főként ezek vagyonának kezeiére szorítkozik. Ennélfogva a hivatásos gyámság sem alakult még ki. Az ezen hiányokra visszavezethető nagy száma a züllött és bűnöző gyermekeknek, fokozta ott a gyermekbíróságok nagy jelentőségét, ami azonban utóbb is, szükségképen a hivatásos gyámság szervezéséhez fog vezetni.

6. Az Archív Deutscher Berufsvormünder.

A német hivatásos gyámok működésének teljes áttekintése megkívánja, hogy nagyarányú szervezethez is kellően ismerjük s minthogy ennek létrehozása *a német hivatásos gyámok központja*, a Majna melletti Frankfurtban székelő u. n. *Archiv Deutscher Berufsvormünder* céltudatos munkásságának eredménye, szólnom kell erről is.

A német hivatásos gyámok központja, amint röviden nevezni szokták, az *Archiv* működése a legjobb példája annak, hogy valamely intézménynek az életrevalósága és ereje, annak megfelelő szervezethez kívül a helyes központi irányításban rejlik. Valamint a hivatásos gyám, a gyámságok hivatásszerű viselése folytán, a feladatköre betöltéséhez szükséges nagyobb iskolázottsággal, készséggel és tudással felvértezve védelmezi meg gyámoltjait érdekeit, mint a magára hagyott laikus magángyám, úgy a hivatásos gyámok nagyszabású szervezethez s ezen belül a központi szerv az, mely az egyes hivatásos gyámoknak megadja a sokszor szükséges háttérrel, működésének támogat-

tásával és helyes irányításával. Az Archiv az eszme legnagyobb szabású propagálásával, az eredmények pontos számbavetésével és közlésével, tagjainak kiváló és nagyarányú irodalmi működésével, elsőrangú tényezője lett nemcsak a német, hanem általában a gyermekvédelemnek, Évkönyvei a hivatásos gyámságon kívül a gyermekvédelem és a gyámsági ügy számos kérdését tárgyalják s így nemcsak kiváló érdekességgel bírnak, hanem különösen szakember részére, fölötte tanulságosak. Megalapítója, s a sokoldalúlag működő állandó bizottság elnöke dr. Chr. L. Klumker tanár, aki maga is a gyermekvédő irodalomnak egyik elismerten elsőrangú művelője,* s az 1906. évi alakulása óta évenként, mindenkor Németország valamely nagy városában, — kivéve a f. évi wienit, — tartatni szokott összejövetelek, a *Berufsvormundertagok*, leglelkesebb rendezője. Tagjainak sorába minisztériumok, tartományi, városi hatóságok, orvosok, ügyvédek stb. tartoznak.

Az Archiv érdeme a német hivatásos gyámi szervezet jogi fogalmának tisztázása, a hivatásos gyámság propagálása és újabbak szervezése, célja pedig általánosságban a hivatásos gyámság, s ezzel közvetve a gyermekvédelem hatályosabbá tétele elsősorban Németországban, de közvetve egész Európában, sőt ezen kívül is. Újabban a németországi törvénytelen gyermekeknek külföldön, avagy külföldi törvényteleneknek Németországban, vagy más államokban való jogi igényei érvényesítésénél nemcsak tanácscsal vagy felvilágosítással, hanem közbenjárásával is segítkeznek. Ez

* A f. évben jelenik meg a dr. Klumker és dr. Keller által szerkesztett mű, mely tárgyalni fogja a különböző államok gyámügyét és a törvénytelen gyermekek jogállását: *Säuglingsfürsorge und Kinder schütz in den Europäischen Staaten*.

által a gyermekvédelemben annyira hiányzó *nemzetközi központot*, annak több állam által tervbe vett megalakulásáig, pótolja.* De a mondottakon kívül újabban működési köre és szervezettségének nagyobb kiterjedtsége folytán, ügykörébe vonta a németországi gyermekvédelemre vonatkozó törvény- és helyi szabályrendelet-tervezetek kidolgozását is. E mellett gyermeknevelési kérdésekben felvilágosításokkal szolgál, gyermekvédelmi továbbképző tanfolyamokat rendez, s általában minden eszközt és módot felhasznál, hogy a gyermekvédelemnek a folyton lüktető élettel párhuzamosan haladó és felvetődő újabb és újabb problémái, kellő elméleti feldolgozásban és gyakorlati kipróbálásban részesüljenek, úgy hogy működési tere határmegyéi jóformán beláthatatlanok.**

Működése újabb fázisairól évenként beszámol a már említettem Berufsvormünder tagokon, amelyek legalkalmasabb eszközévé váltak, rövid pár év alatt, céljai leghathatósabb előmozdításának. Bármely kérdést vessen felszínre az élet a gyermekvédelem terén, az, ezeken a gyámi napokon, a különböző országokból összesereglett, hivatásszerűleg vagy pusztán emberbaráti érzésből gyermekvédelemmel foglalkozó résztvevők által, kellő discussio útján tisztázva lesz s a hozott resolútióknak a hivatott tényezőkhöz való juttatásáról azután az Archiv gondoskodik. S ha áll az

* Sőt meglehet, hogy meg lesz bízva a központi teendőkkel, bár Schweiz nagyarányú mozgalmat indított meg, — melyhez a mi Gyermekvédő Ligánk is csatlakozását jelentette ki, — hogy ott legyen a gyermekvédelmi nemzetközi központ.

** Természetesen nem utolsó haszon az sem, melyet működésével a gyámhatóságoknak s így közvetve általában a gyámoltaknak nyújt, amennyiben a gyámi jogvitás tételei kellőképen tisztáztatnak s egységes irányelvek alakulnak ki.

a sokat hangoztatott mondás, hogy a XX. század a gyermek százada, úgy a német hivatásos gyámok központja, az Archiv, a leghatalmasabb előmozdítója a gyermekvédelmi és nevelési kérdéseknek! De miután most már majdnem tető alá juttatta azt az épületet, mely a gyermekvédelmet fogadja be, iparkodik új kérdéseket bekapcsolni. Ilyenek, amint az 1911-ben E|rez-dában tartott hivatásos gyáminap tárgyalási anyaga tanusítja, a gyenge elméjűekre, szokásos büntetésekre és az iszákosság miatt gondnokság alá helyezettetre kiterjesztendő hivatásos gyámság, illetve gondnokság

7. A hivatásos gyámság működési tere. Fontossága a városokban és a vidéken.

Nemzetfentartó jelentősége, szociálpolitikai irányzata.

Tekintsük át részletesen a hivatásos gyámság egész működési terét, s állapítsuk meg a kellő feltételek fenforgása esetén, előnyeit a magángyámság fölött, és ebből folyólag szükségességét.

Amint már említettem, a hivatásos gyámság létrejöttét Németországban szintúgy, mint más államokban, a csecsemőhalandóság elleni küzdelemnek köszönheti. A csecsemőhalandóság, — amint már szintén vázoltam, — mindenütt, természetesen, legnagyobb a törvénytelen ágyból születéknél, s ez utóbbiak közt is sokkalta *nagyobb a városokban*, mint a vidéken. Az előbbinek okát már fentebb kifejtettem, s röviden csak annyit ismételtek, hogy igen kis részben az anyáknak szégyenük elpalástolására irányuló törekvése, — tehát a gyermekvitel, gyermekölés és u. n. angyalcsinálás, — oka a törvénytelenek nagyobb halálozási számának, mint *majdnem kizárólag az anyagi eszközök*

hiánya, melyeknek előteremtésére a törvénytelen gyermek anyja, tudatlansága vagy gyakran álszégyene, vagy a természetes apa ígérete általi félrevezettetése, a mángyám pedig járatlansága vagy nemtörődömsége folytán, legtöbbször alkalmatlan. A német ptkv. igen humánusan rendelkező 1716. §-a megadja ugyan a méhmagzat viselőjének a jogot arra, hogy a bekövetkező szülés költségeit, nemkülönbén a születendő gyermek tartási díjait *előre* perelhesse a természetes apán,* ámde a szülő nők legnagyobb része ezen jogával nem él, úgy, hogy a törvénytelen gyermek születésekor mindennemű anyagi eszköz híjjával van, s ha a szülészeti intézetből gyermekével együtt, legtöbbször még teljes keresetképeségének elérte előtt elbocsájtatik, — minden anyagi támasz nélkül lép ki a nagyvilágba. Az otthon lebetegedő ilyenfajta nő még talán rosszabb helyzetben van, — ha nem is gondolunk a tömeglakásokon való lebetegedésre, — mert még abban a pár napi vagy heti gyermekágyi kezelésben és csesemőjének kellő ellátásában sincsen része, mint a klinikákon vagy szülészeti intézeteken lebetegedő társának. Az ilyen anyák tehát belesodortatnak valamely város rohanó forgatagába, legtöbbször csökkent keresetképeséggel, avagy gyakorta, az újszülött pusztalétezése általi terhe folytán, keresetképeségükben tel-

* A Nptkv. 1716. §-a így szól: Schon vor der Geburt des Kindes kann auf Antrag der Mutter durch einstweilige Verfügung angeordnet werden, dass der Vater den für:„die ersten drei Monate dem Kinde zu gewährenden Unterhalt alsbald nach der Geburt an die Mutter oder an den Vormund zu zahlen und den erforderlichen Betrag angemessene Zeit vor der Geburt zu hinterlegen hat etc. Zur Erlassung der einstweiligen Verfügung ist nicht erforderlich, dass eine Gefährdung des Anspruchs glaubhaft gemacht wird.

jesen megbénítva. Megkezdődik ilyen állapotban a vándorút hatóságtól hatósághoz, amíg *végre a* csecsemő részére magángyám rendeltetett. Az esetek legnagyobb részében azonban ezzel, sem az anya, sem a csecsemő sorsa nem változott. A magángyám, akit legtöbbször szinte brachiummal kellett fogni, nem alkalmas a gyermek létalapjának megmentésére. Ellenszenvvel vállalja tisztét, azt tehernek tekinti, melytől mielőbb s mindenáron szabadulni óhajt, s a legritkább esetben teszi meg a szükséges lépéseket a tartási költségeknek, akár peres úton, akár peren kívüli egyezség útján való biztosítása iránt. Ezzel szemben a hivatásos gyám, akit a törvény erejénél fogva, vagy a gyámhatóság rendelése folytán illet meg a gyámság, elsőrendű kötelességének ismeri, a tartásdíjaknak a természetes apákkal szemben való érvényesítését, amihez a kellő iskolázottsága megvan, s a mire, a hivatásos gyámsági szervezet tökéletessége folytán minden eszköz rendelkezésére áll. Mindez, természetesen, leginkább a városi viszonyokra vonatkoztatva áll, mert a falusi lakosság romlatlanabb erkölcei, általában véve egészségesebb, de főként egyszerűbb életviszonyai, a családi kapcsolatból folyó összetartozandósági érzés erősebb volta, a törvénytelen gyermek anyját nem állítják csecsemőjét illetően olyan súlyos existenciális problémák elé, mint a városokban. A falusi lakoságnál könnyebben akad a törvénytelen gyermek részére anyja családjában magángyám, aki egyfelől a rokoni kötelék szülte jóindulatból szívesen, vagy legalább is kötelességszerűen vállalja tisztét, s a kevésbé szövevényes falusi életviszonyok közt megtalálja a megfelelő utat és módot, gyámoltja érdekeinek kellő megvédésére. Ehhez járul még, hogy a természetes apa a gyermek anyjával gyakran későbbi időben egybekel,

s igen sokszor a gyermek születése után rögtön teljesíti, legtöbbször természetben, eltartási kötelezettségét. S ha ez sok esetben el is marad, ott van a gyermek anyjának családja, amely majdnem kivétel nélkül, ha rákerül a sor, a csecsemőt pusztulni nem engedi. Ennek természetes folyamánya a csecsemőhalandóság kisebb arányszáma, mely viszont a városok nagyságával arányosan növekszik.

Térjünk tehát vissza ismét a városi lakossághoz, nézzük itt pontosabban az újszülött, s különösen a törvénytelen csecsemő életkörülményeit, és tekintsünk erősebben a dolgok mélyére.

A múlt század végével, úgy mondhatni, Európaszerte megindult a városok óriási arányokban való fellendülése. Ennek egyik oka az volt, hogy a vidéki lakosság értelmisége nagyobb kenyérkereset céljából bevonul a városokba, ezzel a városok lakosságát szaporítja, nagyságát munkájával fejleszti. A városok nagyságával, ipari és kereskedelmi fellendülésével, természetesen párhuzamosan halad a vagyonosodás, — ennek nyomában azonban a szegénység. Hiszen tudjuk, hogy a múlt század utolsó évtizede olyan vagyontömegeket halmazott fel, aminőkről azelőtt az embereknek fogalmuk sem volt. Sajnos azonban, hogy ahol nagy a fény, ott nagy az árnyék is, úgy hogy azt kell látnunk, mennél jobban halad valamely város lakossága a vagyonosodás felé, annál nagyobb ott a tömegpaupertas. Ez utóbbi pedig, eltekintve attól, hogy lazítólag hat az erkölcsökre s általában az erkölcsi felfogásra, a legkedvezőtlenebb hatással van a csecsemőhalandóságra s természetesen leginkább a törvénytelenekére. Vessünk csak egy pillantást a nagyvárosok egyik legnagyobb szennyére, a tömeglakásokra. Ezek valóságos megméltelyezői az

erkölcsi érzéseknek s felfogásoknak Amellett, hogy a fertőző betegségek elterjesztésének legjobb melegágyai. S hány törvénytelen gyermek születik ilyen helyen? Mindezekhez járul, hogy a nagyvárosok felszívó képessége a vagyon nélküli környékbeli lakosság nagy részét mintegy magához csalja, s ezzel a családi összetartozandóság kapcsait meglazítja, amivel az így recipiált falusi lakosság stabilis lakóhelyhez kötöttségi érzését is gyöngíti, s ez által lakhelyváltoztatásra alkalmassá, sőt hajlamossá teszi.

Az ipari vagy gyári munka még átalakítóbb hatással van az egyénre, mert új ipari vagy gyári üzemek létesítése s a létezőknek a termelés fokozása által való fellendülése folytán, az ilyen munkás keresettségé öriási, a munkabérek emelkednek, ezek a munkás vándorló kedvét mintegy felkeltik s annak lehetősége folytán, hogy bárhol munkához juthat, jóformán a hazai rögtől is elszakad és hazája a nagy világ.* Mindezekből folyik, hogy, ha apasági keresettel támadják meg az ilyent, — egyszerűen kereket old s odébb áll, — egy-két országgal. A természetes apák ezen kategóriájával szemben való biztosítása a törvénytelen gyermek tartási igényeinek, már épenséggel meghaladja majdnem minden magángyám képességét. Ha tehát általánosságban, a törvénytelen gyermekek érdekének védelmére kevésbbé alkalmasnak találtuk a magángyámot, a nagy városokban vagy a nagy ipari s kereskedelmi vállalatokkal s így nagy munkás-

* Hogy az ipari vagy gyári munkásság be- és kiözönlése minő mérvet ölthet, erre élénk példát mutat az északporoszországi Haaburg városa, mely öriási gyári üzemekkel bír. Lakosainak száma körülbelül 67000. A betelepedett munkásság száma 1910-ben 12700, míg az eltávozotté 11100 volt, a városban magában pedig 25000 személy változtatott lakást.

osztállyal bíró városokban, *per absolute*, alkalmatlannak kell tekintenünk a magángyámot.*

A hivatásos gyámságot tehát a csecsemőhalandóság elleni védekezés teremtette meg, működését ehhez képest a *csecsemő s főleg a törvénytelen ágyból születettek existenciális alapjának megteremtése irányítja, szükségességét pedig a nagyvárosok, avagy az ipari és gyári nagy üzemekkel bíró városok fokozzák.*

A hivatásos gyámnak kötelessége természetesen nincsen kimerítve azzal, hogy a törvénytelen gyermek, tartási költségeit akár ítéletileg, akár peres vagy peren kívüli egyezség útján biztosítja, s a természetes apán behajtja. Ez ugyan ma is elsőrendű és legsürgősebb feladata, de egymagában, a kezdet kezdetén volt csak elegendő. Az esetek legtöbbszörében a gyermek további sorsára is döntő befolyással bír, kivéve azt az esetet, amikor a gyermek életkörülményei, a tartási költségei biztosítása után annyira kedvezőekké váltak, hogy a hivatásos gyám általi további gondozása felesleges, s ennek tisztét megbízható magángyám is elláthatja, akinek helyét most már átengedi. Ebből kitűnik, hogy a *hivatásos gyámság nem teszi kizárttá* avagy fölöslegessé a *magángyámságot*, hanem ebben a kérdésben *kizárólag az eset körülményei s a gyermek érdeke* döntenek. A gyámoltatás *alapformája* mindenkor a *magángyámság*, — már csak azért is, mert a gyámoltatandó gyermekek nagyjából normális körülmények közt van, — amelynek *mintegy kiegészítője a hivatásos gyámság*. Jelenben ez az egyedüli helyes viszony a kettő között.

* Hiszen nem ritka eset, hogy valamely természetes apa ellen Németországban nyert ítéletet, más országban kell végrehajtani. Miképen tudná azt a magángyám foganatosítani?

Épen ezért, taxatív részletességgel nem sorolhatók fel a hivatásos gyám kötelességei s nem determinálható mereven az időpont, ameddig képviselate tartson. Az esetek legnagyobb részében képviselate gyámoltja szempontjából a tartásdíjak biztosításán túl is szükséges, — mert nem elégséges pusztán a fizikai lét biztosítása, — olyan *életkörülmények megteremtésére*, amelyek különösen a törvénytelen gyermek további *erkölcsi létét*, tehát nevelésének helyes irányát biztosítják. Minthogy pedig minden gyermek erkölcsi nevelése leginkább a rendes családi élet által van megalapozva, a hivatásos gyám, az existenciális kérdések tisztázása után, avagy azzal egyidejűleg működését oda összpontosítja, hogy a törvénytelen gyermek szülei egybekeljenek, s így a gyermek utólagos házasság által törvényesíttessék, avagy ha ez a természetes apa vonakodása vagy egyéb akadályok folytán lehetetlen, a gyermek valamely családba fölvétele és pedig akár *adoptio*, akár *névátruházás** akár pedig *törvényességi nyilatkozat útján*.** Jellemzésül a

* Hogy ez mennyire gyakori, kitűnik a lipcei Pflög- und Jugendfürsorgeamt jelentéséből, mely szerint a törvényes gyám-ság alá tartozó gyermekeket illetően 1911-ben 51 névátruházás történt 10 adoptioval és 6 törvényességi nyilatkozattal szemben.

** A német ptkv. 1706. §-a Szerinti *névátruházás* (*Namensgebung*) akkor fordulhat elő, ha a törvénytelen gyermek anyja, nem a gyermeke nemzőjéhez megy férjhez, hanem máshoz. Ilyenkor a házasságkötés alkalmával a mostoha apa kijelentheti az anyakönyvvezető előtt, hogy felesége korábbi, törvénytelen gyermekeire átruházza a nevét s ennek a szándékának kivételéhez nem kell egyéb, mint az anya hozzájáruló nyilatkozata, amely nyilatkozatok a gyermek születési anyakönyvi lapján mint széljegyzet feljegyeztetnek s ez alapon az illetékes bíróság elrendeli a névváltoztatásnak a gyermek anyakönyvében való feljegyzését. Ilyenformán a gyermek jogállása ezek után az lesz

német viszonyokra, fel kell hoznom a berlini Gyermekmentő-Egyesület jelentéséből azt, hogy évről-évre szaporodik Németországban az olyan, a magasabb társadalmi körökhöz tartozó jötevők száma, akik az egyesülethez fordulnak s attól kérnek törvénytelen gyermeket örökbefogadás céljára. Viszont az egyesület és hivatásos gyámjai gondos és mélyreható fel-fogására és kötelességtudására vall, hogy lehetőleg hasonsorsból származó gyermeket ajánlanak a jelentkező örökbefogadóknak, s gyakran kénytelen az egyesület, — mint jelentésében mondja, — megállapodott irányzatához képest, ilyen jelentkezőket elutasítani, a jelentkezők és "az örökbefogadandók származása között fennálló társadalmi különbözőség miatt.

Ha azután a hivatásos gyám abbeli törekvése, hogy a törvénytelen gyermek és nemzője közti családi kapcsolatot megteremtse, nem sikerülne, és örökbefogadásra, névát ruházásra vagy törvényességi nyilatkozatra sincs kilátás, akkor a gyermek, az eset körülményeihez képest vagy megfelelő gondozó vagy nevelő intézetbe kerül, vagy nevelő szülőnek adatik át tartás végett, ultima racione anyjánál marad, ha ennek életkörülményei megfelelők.

Az intézetekben elhelyezett ilyenemű gyermekek

a névát ruházó apával szemben, mint annak törvényes gyermekéé. Ezen eljárás egyszerűségét az előbbieket eléggé feltüntetik. A német ptkv. 1723. és következő §§-ai szerinti *törvényességi nyilatkozat (Ehelichkeitserklärung)* akkor fordulhat elő, ha a törvénytelen gyermek anyja netalán elhalt, avagy természetes apja mással kötött házasságot. A természetes apának ily értelmű nyilatkozatát az igazságügyminiszter hagyja jóvá a gyámhatóság külön beleszólása nélkül, mely utóbbira csak akkor van szükség, amikor az anya vagy a gyám ellenkezése esetén, a hozzájárulás hiányát pótolja.

sorsa már meg van pecsételve, amennyiben ezek oly irányzatban neveltetnek, amely elég biztosíték arra nézve, hogy, hacsak javíthatatlan vagy szunnyadó átöröklött rossz hajlamokkal nem bírnak, az életbe való önálló kilépésük után, hasznos tagjaivá válnak a társadalomnak, kereső, munkás polgáraivá az államnak. A nevelőszülőknél azonban nincs meg mindenkor ez a garancia. Az ezeknél elhelyezett gyermekeknek folytonos, éber ellenőrzés alatt kell állaniok, hogy nevelésük a megfelelő irányban haladjon. S ez képezi talán a hivatásos gyám legnehezebb feladatát, mert nem ritkán épen az gördít munkája elé legnagyobb akadályokat, akinek a legnagyobb hálájával kellene fáradtságos munkája teljesítése közben találkoznia, t. i. a törvénytelen gyermek anyja.

A hivatásos gyámnak tehát széleskörű tudással kell bírnia s első sorban tisztában kell lennie a gyermeknevelés alapfogalmaival. Ez már csak azért is szükséges, mert gyámoltjai nemcsak a törvénytelen gyermekek sorából kerülnek ki, hanem oly gyermekek csoportjából is, akik gyengeelméjűek vagy akik, akár átöröklött hajlamuk folytán, akár környezetük romlottsága következtében, züllés veszélyének vannak kitéve. Bizonyos fokig pszichiaternek is kell lennie, aki a gyámoltjai lelkületét megismeri, ismernie kell a közegészségügyet, az administratio egyes ágazatait és a szociális mozgalmakat. Mert mindezek nélkül nem képes a gyámoltja individualitását megismerni, az arra kedvező behatásokat fokozni, a kedvezőtleneket távol tartani s a gyermeknevelés legnagyobb ellenségét a sablonizmust elkerülni.

Fel kell tehát vetnünk azt a kérdést: miképen tud a hivatásos gyám a reá háramló sokoldalú követelménynek eleget tenni? Hogyan tudja egyáltalán a

gyámoltjai nagy tömegének ügyeit ellátni? Végül nincsen-e hátrányára a gyámoltaknak, a köztük s a hivatásos gyám közt való mindenkori személyes érintkezés hiánya?

A felelet könnyen megadható, ha abból indulunk ki, hogy *a hivatásos gyámság*, amint fentebb láttuk, *egy szervezet s a hivatásos gyám ennek egy tagja*. így van ez a törvényes gyámságnál szintúgy, — ahol az intézet vagy hatóság vezetője vagy hivatalnoka, — s a tömeges gyámságnál, — ahol az intézet vagy egyesület vezetője vagy valamely tagja, — a hivatásos gyám. *A hivatásos gyámság tehát lényegileg valamely szervezet által való gyámoltatás* oly célból, hogy a gyámmal szemben a modern élet által támasztott követelmények, melyek a magángyám képességeit messze fölülmúlják, teljesíthetők legyenek. A hivatásos gyám, — bár a gyámságok hivatásszerű viselésével a kellő iskolázottsággal bír, — *egymagában ép oly kevésbé volna képes a reá háramló sokoldalú követelménynek megfelelni, mint a magángyám*, ha nem nyerne támaszt a szervezetben magában, mely lehetővé teszi, hogy sokoldalú munkáját megossza, úgy fizetés mellett alkalmazott, mint ingyenes és ugyancsak iskolázott segítőtársakkal, ami pótolja a személyes közvetlen relatio esetleges hiányát, a hivatásos gyám és gyámoltja közt.* Helyesen mondja Klumker „ha a

* Dr. J. Petersen: Die Behauptung, dass der Berufsvormund keine persönlichen Beziehungen zu seinen Mündeln unterhalten könne, ist in der Allgemeinheit, wie sie aufgestellt wird, nicht richtig. Wo diese persönlichen Beziehungen nicht bestehen können, werden *sie wirksam ersetzt* durch die Organisation der Berufsvormundschaft auf Grund der Arbeitsteilung. Der Berufsvormund in grösseren Verhältnissen ist seinem Wesen nach eine Organisation und nicht eine Person. Durch die

gyámságnak általában véve az a feladata, hogy a hiányzó vagy elégtelen szülői gondozást pótolja, úgy a hivatásos gyámságnak különösképen az, hogy ezen feladat teljesítését, a modern és gazdasági viszonyoknak megfelelően hatályosabbá tegye. A gyámnak ma már nem lehet feladata, a gyámoltja nevelését személyesen ellátni, — erre már csak azért sem képes, mert legtöbbször nem is él vele közösségben, az *ő feladata a nevelést illetően a felügyeletből áll s abból, hogy a helyes nevelési irányzatot megjelölve, a megfelelő nevelőt (család vagy intézet) kiválassza, ezen nevelést ellenőrizze, a helyes pályaválasztást és hivatásbeli kiképzést előmozdítsa s emellett gyámoltja jogi képviselőjét, ami különösen a törvényteleneknél fontos, ellássa. A tulajdonképeni nevelés, majdnem kizárólag védenca szüleire, idegen nevelőszülőkre, avagy intézetre háramló feladat.”*

Ezzel a lehetőségig iparkodtam fényszóróval megvilágítani azt a területet, melyen a német hivatásos gyámnak működnie kell. Ha már most tekintetbe vesszük, hogy évenként Európában több mint 600 ezer gyermek születik házasságon kívül s minden államban a születések 8—10% törvénytelen és végül Németországban a múlt év végével majdnem 100.000 kiskorú állott hivatásos gyámság alatt, a kifejtettekből mindenki előtt világos lesz, hogy a hivatásos gyámság minden államban egyenesen *nemzetfentartó* jelentőséggel bír. Gondoljunk csak arra, hogy Franciaország mennyire feljajdul az elnéptelenedés miatt, hogy hazánk egyes vidékein az egyke mennyire sorvasztja

Arbeitsteilung wird auch in der persönlichen Fürsorge für die Mündel mehr erreicht, als bei der durchschnittlichen Einzelvormundschaft.

a falvak lakosságát, hogy a nehéz megélhetési viszonyok különben is korlátozólag hatnak a gyermeknemzésre. Németország maga elismeri, hogy a német anya már nem tekinti legfőbb büszkeségének,* ha mentől több gyermek veszi körül.*

Szóval, a születések statisztikája mindenütt esést mutat s így államok és hatóságok első rendű hivatása** és kötelessége minden emberi létnek, származzon az házasságból vagy azon kívül, megmentése, fentartása. Az a *berendezkedés* vagy *intézmény* pedig, mely ezt működésével előmozdítja, nemzetfentartó jelentőséggel bír!

A szociálpolitika, a helyes fogalommeghatározás szerint, az *összesség* beavatkozása egyes szorongatott csoportjai vagy tagjai javára.*** Az összesség alatt természetesen nemcsak az állam és annak közhatóságai értendők, hanem a társadalom által alkotott egyesületek is, melyek *szervezetten***** irányítják tevékenységüket egyes szorultságban vagy szükségben levő csoportjaira, így van ez az állami szociálpolitikánál, amikor az állam beavatkozik a tőke és munkás harcába,

* Jellemző példa erre, hogy Düsseldorfban a hatóság eltiltotta, hogy az anyakönyvvezetők közzétegyék a házasulandók névjegyzékét, mert az egybekelni szándékozókat elárasztották olyan brochureákkal, amelyek a gyermekáldás megakadályozására vonatkozó tanácsokat tartalmazznak s a gyermektelenség felmagasztalásáról szólnak, aminek úgylátszik meg voltak a szomorú eredményei.

** A természetes szaporodás 1000 lélekre számítva legnagyobb Hollandiában 15% és legkisebb Franciaországban 1.80/0. Magyarországon 12%, Ausztriában 110/0.

***Marx szerint.

**** Spann szerint ez a szervezettség, mely *rendszeres* működésben nyilvánul, különbözteti meg a jótékonyágtól, mely csak egyes eseteket ölel fel.

a munkás kizsákmányolásának megakadályozására s így van ez a városok szociálpolitikai berendezéseinél, amikor valamely nagyváros védelmébe kénytelen venni egyes társadalmi osztályait. Így pl. a kislakásokra utalt s a háziurak lakbérzorsorájának leginkább kitett lakók ügyét magáévá teszi s kislakásokat épít, avagy a saját üzemeiben alkalmazott munkásai és a tisztviselői részére jóléti berendezkedéseket létesít.

Mínthogy pedig a hivatásos gyámság az összességéből, — akár mint törvényes gyámság az állam által alkotott törvényből, akár mint tömeges gyámság, intézetek vagy egyesületek működéséből, — kiindulva, a társadalom egyes szükségben levő csoportjaira irányítja tevékenységét, annak működése egyszersmind *szociálpolitikai* irányzatú, és pedig annál fontosabb, mert társadalmi osztálykülönbség nélkül, végcélja, az egyes veszélyeztetett emberi lét megmentése.*

* Spann szerint a hivatásos gyámság a nevelésre és családra irányzott szociálpolitika központi szerve.

8. Jelentősége általánosságban hazánkban és szükségessége.

Hazánkra áttérve, a gyermekvédelemnek s gyermekvédelmi rendszereknek érintésével némi összehasonlítást kell tennünk a német hivatásos gyámsággal kapcsolatban a németországi társadalom s a miénk közt. Mindezek után erősebben szemügyre vesszük a törvénytelen gyermeket állami gyermekvédelmünk körén belül s ezek után levezetjük azt, vajjon a hivatásos gyámságra általánosságban véve szükségünk van-e.

A gyermekvédelem első nyomait tulajdonképpen csak a kereszténység elterjedésével találjuk. A rómaiak abban az időben a gyermekkitételt még nem büntették s igen nagy számmal akadtak lélekkufárok, akik a kitett gyermeket magukhoz vették, hogy felneveljék, tisztán abból az önző célból, hogy azután hasznot hajtsanak ezen látszólagos áldozatkészségükből, s eladhassák a már felnevelt gyermeket rabszolgának. A kereszténység, mely a gyermekkitételt bűnnek tartotta, úgy segített ezen a bajon, hogy a papok a templomok előtt márvány medencéket állítottak fel, amelyekbe az anya gyermekét, melytől szabadulni akart, elhelyez-

hette. Már a niceai zsinat (787-ben) kimondotta, hogy az elhagyott újszülöttek közgondozásba veendők s néhány századdal utóbb III. Ince pápa, a Rómában létesített kórházának egy részét, a talált és elhagyott gyermekek számára rendezte be s e célból a bejáratnál egy kis bölcsőt helyeztetett el, melybe a szülők gyermekeiket észrevétlenül elhelyezhették. Ezek voltak a forgóládának (Drehlade, tour), mely a lelencügy történetében oly nagy szerepet játszik, alapjai. Az út azonban, amelyet a gyermekvédelemnek meg kellett futnia nagyon hosszadalmas, változatos és főként fölötte viszontagságos volt s az egyes századok különböző áramlatainak megfelelően, a gyermekvédelem eszméje is sok átalakulásnak és talán még több visszaesésnek volt kitéve, míg a múlt század utolsó éveiben teljes megállapodást nem nyert. Innét kezdve, egymással párhuzamos és kapcsolatos hármass irányban halad: mint *társadalmi, közigazgatási és büntetőjogi* gyermekvédelem. Ez utóbbi nálunk az 1908: XXXVI. t.-c.-nek (büntető novella) a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezéseiben nyert szabályozást, melyek megtorlás helyett, nevelő és javító eszközökkel akarják a fiatalkorú bűnösöket az erkölcsi romlástól megmeníteni. Betetőzése volt ez a gyermekvédelmünkre vonatkozó törvényhozási alkotásoknak, míg más államokban, főként Amerikában, a modern gyermekvédelem a fiatalkorúakkal szemben követendő büntető eljárás szabályaiból nőtt ki. Viszont a társadalmi és közigazgatási, vagy másként állami gyermekvédelem, bár természetesen céljuk egy, kevés államban mutat fel egyforma fejlődési fokot hanem, vagy az egyik vagy a másik, az illető ország sajátos viszonyai szerint, — amelyekre alább rátérek, — *domináló* helyzetet foglal

el s ez által mintegy *jellegetességet* ad az ország gyermekvédelmi rendszerének.

Vegyük csak a németországi hivatásos gyámságot, melynek célja a gyermekvédelem. Azt láttuk annak fejlődése tanulmányozásánál, hogy a társadalom munkájaként kapcsolódott az be a német gyermekvédelmi rendszerbe, eleinte mint annak kiegészítője, utóbb a vezetést mindinkább magához ragadva, mint ma már a németországi gyermekvédelemnek leghatásosabb tényezője és irányítója. Ez teljesen érthető is, ha a német birodalmat s annak társadalmát, kultúráját tekintjük. Minden államnak, mely ipari, gazdasági és kereskedelmi téren fejlettebb kultúrával bír, erősebb a társadalma s erősebb az a közszellem, mely az utóbbit áthatja. És mennél magasabb fokán áll valamely állam a kultúrának, annál inkább eltölti társadalmát a nemzeti megerősödés gondolata, melynek kifejezést is ad, s annál inkább teszi vizsgálódásai és kutatásai tárgyává azokat az eszközöket, amelyek a nemzeti és állami megerősödés szempontjából leghatékonyabbak.

Így történt Németországban, ahol a társadalom s annak jelesei ismerték föl elsőnek a nagy csecsemőhalandóság nemzetsorvasztó baját, s ezen felismerés által megtalálták a helyes gyermekvédelem alapját a csecsemővédelmet és ezzel összefüggőleg megteremtették a hivatásos gyámságot. Németországban, amint láttuk, csak a már megkezdett társadalmi munkába kapcsolódtak be később, a különböző közületek: *a községek, a tartományok és szövetséges államok kormányzatai*, főként pedig a német *nagyvárosok hatósági szervei*, hogy itt, a közhatóság tekintélyével vagy anyagi erejével, erőt adjanak, — amott, a hatósági apparátus rendelkezésre bocsájtásával, rendszert vigyegyenek a segélyezésbe, a gyermekvédelembe.

Ha ezzel szemben, a kevésbé fejlett kultúrával rendelkező, az ipari, gazdasági és kereskedelmi téren elmaradottabb, vagy a haladás nem oly magas fokán álló országokat nézzük, itt a társadalom az előbbi okoknál fogva, szervezetlenebb, gyengébb s nem képes olyan erős akaratnyilvánításra, avagy munkára, mint amott. Az ilyen országokban a legfontosabb szociális problémák megoldása is állami feladatkörbe háramlik,

s az államhatalomtól és annak közhatóságaitól kell kiindulnia a kezdeményező munkának, melybe csak utólag kapcsolódik be a társadalomnak többé-kevésbé hathatós munkája.

Így van az nálunk is, ahol, — évszázados török hódoltságunk és sajátságos közviszonyaink, valamint közjogi helyzetünk folytán, továbbá gazdasági, ipari és kereskedelmi téren való fejletlenebb voltunk miatt, — a társadalmunk széttagolt, erőtlen s ennél fogva önálló, nagyobb, főként kezdeményező társadalmi munka kifejtésére képtelen. Így háramlóit nálunk a gyermekvédelem megalkotásának kötelessége az államra, mely ennek az 1901: VIII. és XXI. t.-cikkkel meg is felelt — s annak rendszeres kiépítése az illetékes közhatóságokra. Mindkét gyermekvédelmi rendszer tehát *kizárólag az illető ország viszonyainak szükség-szerű folyománya* s ebből a szempontból nem is bírálható el, melyik a jobb.

Kétségtelen azonban, hogy ideálisan véve, az a legjobb gyermekvédelmi rendszer, a melynél a társadalmi munka s az állami tevékenység, vagyis a társadalmi és közigazgatási gyermekvédelem, mint két egyformán erős tényező *egymást kiegészítőleg* meg van osztva,* mert így a társadalomnak egyes tagjai,

* Ezért mondja de Vries Fiyens a hollandi gyermekvédelemre, — mely a társadalom által létesített intézményeké és

a hivatottak, s elvértve a nem hivatottak is, úgy érzik, hogy az ő kezükbe van letéve a gyermekvédelem, annyi és annyi ezer kiskorú embertársuknak, a jövő generáció jó részének sorsa s így megfelelő buzgósággal intézik azután és pedig *individualizálva*, az önkénytelen magukra vállalt feladatot, attól a lelkes tudattól áthatva, hogy nemzetfentartó munkát végeznek. A kizárólag állami gyermekvédelmi rendszerben, az állam mintegy absorbeálni kénytelen a gyermekvédelmet s mindaddig, amíg abban a társadalom a kellő munkateret nem keresi és meg nem találja, a munkában pedig intenzív módon részt nem vesz, kétségtelenül fenáll a veszélye annak, hogy a gyermekvédelem *sablonikussá* válik.

Ezek után annak a kérdésnek eldöntése céljából, hogy szükségünk van-e általában véve a hivatásos gyámságra, tüzetesebben szemügyre kell vennünk állami gyermekvédelmünket.

Elsősorban arra a várható ellenvetésre kell a választ megadnom, hogy, hiszen állami gyermekvédelmünk oly tökéletes, az egész világon elismerten elsőrangú, hogy untig elegendő lehet annak állami továbbfejlesztése. Hiszen sokszor olvassuk és halljuk azt a kijelentést: Magyarországon elhagyott gyermek nincs.*

egyleteké, — hogy: „*ez szerencsés megoldásra talált annak folytán, hogy az állam pénzübeli támogatása által, az állami beavatkozás szükséges mértékét egybekötötte a polgárok kezdeményezéséből fakad*» nagy előnyökkel.”

* Az I. V-c 1903. B. M. rend. 1. §-a:

A talált, valamint a hatóságilag elhagyottá nyilvánított gyermeknek igénye van állami gyermekmenhelybe való felvételre.

Elhagyottaknak kell nyilvánítani azokat a 15 éven alul levő vagyontalan gyermekeket, akiknek eltartásra és nevelésre

Eltekintve attól, hogy ezen utóbbi kijelentésnek hivatali tapasztalatom bizonyos fokig ellentmond,* el kell ismernem, hogy az 1901: VIII. és XXI. t.-cikkek és azok végrehajtása tárgyában kibocsájtott 1/1903. sz. B. M. rendelet az u. u. Gyermekvédelmi Szabályzat, megalkotásukkor, a kezdetnek, az indulásnak eminenter megfelelték és óriási lépést jelentettek a modern szociális alkotások terén. Már az alapgondolat, a gyermekvédelemnek állami szervezése is, a mi viszonyaink közt, az egyedüli lehetséges és helyes megoldása volt nálunk a gyermekvédelemnek. El kell ismernem azt is, hogy a legfőbb vezetés nagy körültekintéssel és szakértelemmel történik. Sőt a menhelyek országos felügyelője dr. Ruffy Pál min. tan. olyan lelkesedést és ideális gondolkodást visz bele gyermekvédelmünkbe, amilyennel külföldi utaimon sem volt alkalmam találkozni s mely nem kis mértékben járult eddigelé hozzá gyermekvédelmünk tökéletesbítéséhez, hírnevének

képes hozzátartozóik nincsenek (1877: XX. t-e. 11. §.) és akiknek eltartásáról és neveléséről a rokonok, jótévők, jótékony intézetek vagy egyesületek kellően nem gondoskodnak (1877: XX. t-c. 112. §.); 1901: XXI. t.-c. 1. §.

Ez tehát tulajdonképen a fizikai vagy u. u. jogi értelemben vett elhagyatottságra vonatkozik.

Ezt kiegészíti az erkölcsi értelemben vett elhagyatottságot szabályozó 60.000/1907 B. M. sz. rendelet, mely az eddigi környezetükben romlásnak kitétt vagy züllésnek indult gyermekeknek az állami gyermekvédelem körében való oltalma iránt rendelkezik.

* Még ma is akárhány községben, sajnos, nincsenek tisztában a gyermekvédelmi szabályzattal, avagy nyilvánvaló elhagyatottsági eseteket nem jelentenek be az árvaszékeknek, attól való félelmükben, hogy a gyermek 7 éven túli költségei a községre haramiának. Élénken tanúsítja ezt a.....siketnéma intézet felügyelő bizottságának egy nemrég tett felterjesztése is

emeléséhez. Csak imént folyt le a szegedi gyermekvédelmi szakértekezlet, mely nagyfontosságú továbbfejlesztési kérdésekben tanácskozott, így: a magándajkaságba adott gyermekek ügyének a menhelyek felügyeleti körébe való bevonásáról,* az elhagyatottság korhatárának a 15 éves kortól a 18 éves korig való kitolásáról stb.

Ámde figyelembe kell vennünk, hogy az élet rohamosan halad és vet föl szerte a nagyvilágban eszméket, melyeknek, ha megvalósítását mindenkor az államtól várjuk, bizony jó néhány lépésre elmaradunk, — a legtökéletesebb alapberendezések mellett is, — a többi nemzetektől.

Különben is államunk -a gyermekvédelemben körülbelül elért a teljesítőképesség maximumáig, mert évente 14 millió koronát költ el arra. Nem szenved ugyan kétséget, hogy a gyermekvédelem, annyi és annyi ezer emberi életnek megmentése által, gazdasági tőkét jelent az államra. De vizsgáljuk egyszer azt, vajjon ez a sok ezernyi fizikai lét, megfelelő irányú szellemi élet nevelése és továbbképzése által, egyenlő arányú gazdasági erőt képvisel-e, szemben az elköltött milliókkal, azaz ezek megtérülnek-e más alakban, azok munkája révén, akik a gyermekmenhely védelme nélkül elvesztek volna? Avagy sikerült-e a gyermekvédelemnek egyik kimondott célja, a megfelelő nevelés és oktatás által a fiatakorúak kriminalitásának megelőzése? Alig hiszem, már csak azért sem, mert a jelenlegi korhatára az elhagyott gyermekeknek

* Ennek a legfőbb ideje volna, mert a mai állapot — melyet az 1876: XIV. t.-c. szabályoz (vonatkozásban van még az 1908: XXXVII1. t.-c. is) — egyáltalán nem megfelelő, sőt az angyalcsinálásnak sem állja útját.

túlalacsony és bizony a telepeken való elhelyezés, ha egészségileg ugyan igen, egyébként, a gyermekek nevelése és továbbképzése szempontjából nem mindenkor megfelelő. De még a hét éven alól orvosi gyógykezelés nélkül elhalt gyermekek arányszámát sem volt képes, — tudomásom szerint, — az állami gyermekvédelem több mint 50%-ról leszorítani!

A leginkább figyelembe veendő körülmény azonban, ami az állami gyermekvédelmet, ha még oly tökéletes is berendezéseiben, a gyermekvédelem szempontjából *nem teszi elegendővé, az a törvénytelen gyermekek* kérdése. Minden államban — kivéve az északi államokat, — a gyermekvédelemben a főhelyet a törvénytelen gyermek foglalja el így van ez nálunk is, ahol az állami gyermekmenhelyeinkben elhelyezett gyermekeknek körülbelül a fele törvénytelen. S ez előrelátható volt, hogy így lesz! Mégis a m. évig alig tétetett tartási per folyamatba a menhelyekben elhelyezett törvénytelen gyermek nevében.* De tovább megyek, hány törvénytelen gyermek van a menhelyekben, akinek természetes apja könnyen volna abban a helyzetben, hogy a gyermek anyjának tartásdíjat fizessen s így egyfelől az államról, a törvényhatóságról vagy községről levénné a terhet. Emellett másfelől az ilyen gyermek anyjánál lehetne, az anyai szeretet kapcsai nem lazulnának meg, aminek igen fontos kihatásai lehetnek a gyermek egész jövőjére ** Kétségt-

* Ennek legfőbb oka, hogy a gyermekmenhelyeink nincsenek a dr. Engel Zs. által, már évekkel ezelőtt kontemplált jogvédő osztállyal ellátva. Láttuk fentebb, hogy Ausztriában minő sikeres működést fejtenek ki a lelenházaik keretében felállított jogvédő osztályok.

** A mi viszonyainkra nem áll az a tétel, amit O. Spann:

„Die Eiwürdung der Sozialpolitik durch die Berufsvormundschaft“

lenül akárhány természetes apa, aki tartásdíj fizetésére köteleztetnék, — szintúgy, mint más országokban — egybekelne a gyermek anyjával, abból indulva ki, hogy így, asszonynak a házhoz vétele által, ő maga is gondozóhoz jut, a gyermeket pedig, akiben később munkaerőre és segítőtársra tesz szert, természetben épügy eltarthatja, mint a fizetett tartásdíjakért. A gyermeknek legtermészetesebb és legjobb nevelője — feltéve, hogy az életkörülmények normálisak, — a család- A családot alapított, tehát törvényes gyermekekkel bíró családapa, nehezebben válik meg gyermekétől s igazán csak végszükség esetén szánja rá magát, hogy állami gondozásba adja, míg a törvénytelen gyermekkel bíró anya könnyebben válik meg attól, akit gyakran szégyenének, legtöbbször kölöncnek tart, mert miatta saját élete fentartásáról sem tud úgy gondoskodni, mint nélküle. Az ilyen gyermek legtöbbje, ha egyszer a gyermekmenhelybe került, ritkábban kerül vissza anyjához, ami természetes. Az anya körülményei ritkán változnak meg annyira, hogy törvénytelen gyermekét eltarthassa, de meg a tartós separatio folytán, — kivéve tapasztalatom szerint a földműves anyát. — az anyai szeretet kötelékei meglazulnak. Ezzel egészen ellentétes a helyzet a törvényes gyermekek-nél. Az apa körülményei, melyek miatt gyermekét elhagyottá kellett nyilvánítani, megváltoztak pl. betegségéből, mely őt időlegesen keresetképtelenné tette, fölépült, keresménye, bére emelkedett, többi gyermeke

című munkájában mond, hogy azokra a törvénytelen gyermekek-re, akiknek anyja később nem megy férjhez, hanem magában marad s akik így nem kerülnek mostohaapái családba, sokkal kedvezőbb a helyzet, ha az anyjuk elhal. Ez a tétel így, legfeljebb igen nagyvárosi viszonyokra áll. Szerző tényleg a M. Frankfurt statisztikai adataira alapítja tételét.

keresetképesse vált stb. úgy hogy gyermekét kikéri a gyermekmenhelyből s az neki kiadatik.

Ezekre nézve példaképen felhozom, hogy hivatalosan beszerzett statisztikai adataim szerint, három gyermekmenhelyet leszámítva; a többiből 1911-ben kiadott *törvényes* gyermekek átlagos arányszáma 63.91% míg a kiadott *törvényteleneké* 36.09%, tehát majdnem kétannyi törvényes adatott ki mint törvénytelen.

A három gyermekmenhely, melyet számításba nem vehettem, a budapesti, a temesvári és a szombathelyi. Az elsőtől, többszöri megkeresésemre sem sikerült az adatokat megkapnom, az utóbbi kettőnél a kiadott törvénytelenek száma erősen felülmúlja a törvényesek számát. Érdeklődésemre azt a választ kaptam a temesvári gyermekmenhelytől, hogy fölötte sok törvénytelen gyermek kerül be szoptatós csecsemőkorban anyjával együtt, avagy ilyen állapotban az anyánál meghagyatik. Amint azután az anya a gyermek elválasztása folytán keresetképesse válik, nem akar gyermekétől megválni és kikéri azt. Igazolása ez annak, hogy *az együttlét által az anyai szeretet kapsai megmaradnak és megerősödnek, míg a separatio azokat lazítja, sőt huzamosabb időn át tartva, teljesen elszakítja.* A szombathelyi gyermekmenhelytől viszont azt a választ nyertem, hogy a törvénytelenek nagyszámú kiadásának oka, hogy feltűnően sok törvénytelen lett örökbefogadva, ami annak a vidéknek, ahonnan ez a gyermekmenhely a törvénytelenek nagy kontingensét felveszi, nagyobb kultúrájára vall.

Ha mindezekre, valamint a törvénytelen gyermekek helyzetéről és jogállásáról általában adott fejtegetéseimre, amelyek természetesen általánosságban ha-

zánkra is állnak figyelemmel vottunk s ha továbbá figyelemmel vagyunk az egy-egy hónap leforgása alatt orvosi gyógykezelés nélkül elhalt 7 éven alóli gyermekek számára és arra, hogy ezeknek nagyobb része törvénytelen, továbbá megállapítjuk, hogy a gyermekmenhelyeinkben elhelyezett gyermekeknek majdnem a fele, — körülbelül 27.000, — törvénytelen származású, akik után, noha a természetes apák egy ötöde ismert volt, elenyészően csekély hányada az utóbbiaknak fizetett csak önszántából tartásdíjat, hogy a kincstári ügyészségek által vitt tartási perek, a dolog természeténél fogva, mily nehézkesek, s ennél fogva kevés eredménnyel járnak, — pedig az exceptio plurium kizárása folytán, a tartási igények, kivéve Dániát, egy országban sem érvényesíthetők oly könnyen, mint nálunk,* — s ha elgondoljuk, hogy ezzel mily nagy összegek mentek és mennek az államra nézve veszendőbe, melyek sohasem térülnek meg, s melyeket évek során át a gyermekvédelem tökéletesbitésére fordíthatott volna, s ha végül tekintetbe vesszük, hogy a modern gyermekvédelem leghelyesebb alapja annak a lehetőségnek megteremtése, hogy a gyermek ne szakíttassék el anyjától,** — kimondhatjuk *általánosságban, hogy a hivatásos gyámság intézményére szükségünk van.*

* Az 1908 évi május 8-án alkotott Dán törvény *kereshetőségi jogot ad a törvénytelen gyermek anyjának mindenkivel szemben, aki vele a fogamzást időn belül közöskült s mindegyik egyetemleges kötelezettséggel tartozik a tartásdíjak egész összegéért.*

** A mi gyermekvédelmünk erre bizonyos fokig tekintettel is van, amennyiben a Gyv. Sz.28 és 29 §§-ai intézkednek a szopós gyermek elhelyezéséről anyjánál és kivételes elhelyezéséről anyjával.

9. Megvalósítása és beillesztése a gyámhatósági szervezetbe.

Annak eldöntése után, hogy a hivatásos gyámságra általánosságban szükségünk van, — mielőtt a részletekre áttérhetnénk, — első sorban tisztába kell jönnünk azzal a kardinális kérdéssel, hogy a felforgó szükségesség esetén, *önerőnkől*, külön törvényes rendelkezések *nélkül*, pusztán az 1877: XX. t.-c. adta keretek közt, megvalósíthatjuk-e a hivatásos gyámságot? Azután vizsgálnunk kell, hogy beilleszthető-e az, a mai gyámhatósági szervezetbe?

Talán külön hangsúlyozásra nem szorul, hogy most a törvénytelen gyermekek érdekében létesítendő hivatásos gyámságról kell csak szólanom, mert a törvényes gyermekekkel szemben, akik bizonyos okokból a hivatásos gyám általi gyámolításra szorulnak, pl. az atyjuk atyai hatalmának megszüntetése vagy kinevezett gyámjuk elmozdítása miatt, az eljárás teljesen olyan lesz, mintha bármely más gyámot neveznénk ki. De másként alakul a helyzet a törvénytelen gyermeknél, akinek anyja él vagy ennek kiskorúsága esetén vannak más, gyámságra hivatott rokonai. A gyámi törvényünk né-

hány idevágó szakaszának figyelembe vétele, — véleményem szerint, — megadja azonban nekünk a kulcsot ezen helyzet megoldására.

Noha az 1877: XX. t.-c. épen úgy, mint a német ptkv. az egyéni gyámság alapján áll, a 49. §-ából kitűnik, hogy valamely alkalmas egyén *több kiskorú felett* is viselhet gyámi tisztelet, a 75. §-a pedig lehetővé teszi, hogy *valamely kiskorú részére több* gyám is neveztessek ki, mely esetben *közülök egy* lesz a tulajdonképeni gyámi teendőkkal, s rendszerint a vagyonkezeléssel megbízva. E két szakasz összhangba hozatala adja meg nekünk a módot, a hivatásos gyámság megvalósítására, amennyiben a törvénytelen gyermek tartási igényeinek érvényesítésére, — tehát ezzel a határozott megbízatással, — akkor, amikor a személyére nézve gyámul, ha ez nagykorú, anyját megerősítjük, vagy ha az utóbbi még kiskorú, valamely rokonnát, rendszerint, ha életben van, az anya atyját kinevezzük, — kinevezünk egy arra alkalmas egyént hivatásos gyámul.* Közbevetőleg meg kell itt jegyezni, hogy én az imént vázolt eljárást, mely a gyámi törvényünk hivatkozott rendelkezéseivel, igen jól összeegyeztethető, sokkal egyszerűbbnek és célravezetőbbnek látom, mint a székesfővárosi árvaszék által követett azon eljárási módot, mely szerint az árvaszék, disztinválva nagy- és kiskorú anyák közt, az előbbi-

* Németország némely városában pl. *Dortmundban* létezik a hivatásos gyámságnak ez az alakja, az u. n. *Berufs-Klagevormundschaft*, mely, mint neve is mutatja, csak arra szorítkozik, hogy a törvénytelen gyermek alimentationalis költségei perelve és behajtva legyenek. Szervezését egyes városok azzal indokolják, hogy a legkisebb költséggel elérhető a cél, a közégi szegénypénztárakat megillető tartásdíjak biztosítása.

éknél, ha a tartási pert elmulasztják, ennek vitelére, az 1877: XX. t.-c. 30. §-ának alpontja alapján, a hihatásos gyámot gondnoki minőségben rendeli ki a törvénytelen gyermek részére. Én lehetőleg meg szeretném óvni nálunk az intézményt attól, amiben a német sokáig szenvedett, *a nehézkességtől*.

Valamint meg kell jegyezmem azt is, hogy a helyes törvényt magyarázat alapján — véleményem szerint, — nem elegendő, ha a gyámoltatás alkalmával a törvénytelen gyermek részére, ha az anya kiskorú ez utóbbi kiskorúsága tartamára, csak hivatásos gyámot rendelünk ki s a kk. anyja atyját vagy ha ez nincs életben, egyéb finembeli oldalrokonait mellőzzük. Ezeket ugyanis az 1877. XX. t.-c. 39. §-a alapján a törvényes gyámság megilleti a törvénytelen gyermek felett s így, ha őket teljesen mellőzzük, vagyis a gyermek személye feletti felügyelettel sem bízunk meg, úgy a mellőzést külön kellene indokolnunk, ami esetleg az eljárást hosszadalmassá s így a várható eredményt kétségessé tenné. Azt el kell ismernem, hogy célszerűségi szempontok, de főként a törvénytelen gyermek érdeke bizonyos fokig indokoltá teszik, ha a gyámhatóság a kiskorú anya atyjának vagy oldalrokonainak hallgatólagos mellőzésével, nyomban és egyedül a hivatásos gyámot nevezi ki a gyermek gyámjává. Ezt az eljárást a székesfőváros árvaszéke vezette be, nemcsak cél — hanem kényszerűségi okokból, s így még inkább válik indokoltá, főként, ha azzal nyer majd kiegészítést, ami a közelben tervbe is van véve, hogy a gyámkirendeléssel egyidejűleg, a gyermek valamely patronage-egyesület felügyeletére is lesz bízva.

Természetesen a hivatásos gyám kinevezése nem-

csak a tartási, igények érvényesítésére szorítkozhatik, ezzel csak a leggyakoribb és legpragnásabb kötelezettségét és feladatkörét akartam kidomborítani, — hanem az esetek körülményeihez képest, több-kevesebb tartalommal tölthető meg a megbízatása, amihez képest feladatköre is esetleg át fog idomulni a hazai viszonyokhoz. Épen ilyen természetes az is, hogy a hivatásos gyám kinevezésének nem kell mindenkor egyidejűleg történnie a másik gyám kirendelésével, hanem a felforgó szükséghez képest, a gyámoltatás későbbi szakában is megtörténhet az *

Mindezekből megállapítható, hogy a gyámi törvény megadja a gyámhatóságoknak a módot a hivatásos gyámságnak *önerejükből* való megvalósítására, s itt kell rámutatnom annak a bevezetésében felállított tételeknek igazságára, hogy a 35 évvel ezelőtt meghozott gyámi törvényünk, tulajdonképpen szerencsés alkotás, mert még ilyen modern s az újabb korszak szülte intézmény is, mint a hivatásos gyámság, *különös nehézség nélkül beállítható keretei közé*, melynek megvalósítása ennél fogva, — természetesen, ott ahol arra szükség van, — az árvaszékeknek kötelezősége, mert az 1877: XX. t.c. 263. §-a szerint: „*a kis-*

* *Az optkvhhoz készült Novella, mely törvényhozási tárgyalásra be van nyújtva, nem von szigorú határvonalai a hivatásos és a magángyámság közt s a bíró belátására bízza azt, hogy melyiket alkalmazza.* Arról is történik gondoskodás, hogy bizonyos esetekben magán- és hivatásos gyám is legyen kirendelhető egyidejűleg, amikor is mindegyik csak egy bizonyos körét a gyámoltjára vonatkozó feladatoknak teljesítendő. Így a gyámolt személyére nézve egyik s vagyoni kérdéseire nézve ismét egy másik gyámnak a gyámsága alatt állhat.

korúak és gondnokoltak szellemi és anyagi érdekeinek előmozdítása, a gyámhatóságnak legfőbb feladata».

De ha jobban belemélyedünk e kérdés vizsgálódásába, arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy a hivatásos gyámságot nemcsak könnyen beilleszthetjük az 1877: XX. t.-c. keretei közé, hanem gyámhatósági rendszerünk szerves kiegészítő kapcsává tehetjük.

Németországban és Ausztriában, ahol eddigelé a hivatásos gyámság leginkább gyökeret vert s mint ma már nélkülözhetetlen intézmény, amint láttuk igen nagy s évről-évre fokozódó eredményeket ér el, annak megalapozása és kiépítése, — minekutána a társadalom a fejlődési processust megindította, — tulajdonképen közigazgatási szervekre, városi szegényügyi hivatalokra, gondozó, nevelő hatóságokra, intézetekre, nemkülönben a városok igazgatásába bekapcsolt jogvédő vagy gyermekvédő hivatalokra háramlott. Mert, ha ezekben az országokban a tulajdonképeni gyámkirendelés, a hivatásos gyámság eseteiben is, megmaradt az arra illetékes gyámhatóságoknál, a bíróságoknál (Amtsgericht, Bezirksgericht), ezen formális eljáráson kívül, jóformán egyéb teendő a hivatásos gyámság életfunkciója további részében nem is jutott nekik osztályrészül, azonkívül, hogy a hivatásos gyámok eljárása közben nem gördítettek akadályokat azok működése elé. A gyámhatóságok teendője tehát abban kulminált, hogy a kor szellemét és szükségleteit felismerve, a hivatásos gyámok *azonnali* működését *lehetővé tették* az által, hogy a kirendelésüket exakt pontossággal és mindenkor soronkívül intézték el. A hivatásos gyámoknak már részletesen ismertetett nagyarányú szervezettségét is bizonyos fokban az teremtette meg, hogy a gyámhatósági szervezethez nem tudtak amott

úgy hozzásimulni s így, hogy a legteljesebb mértékben képesek legyenek életet vinni az intézménybe s ezzel a való élethez teljesen alkalmazkodni, önkénytelenül önmaguk közt kellett szervezkedniök. Az a, majdnem mondhatnám anomália áll tehát fenn, hogy létezik egy gyámi szerv, mely nem a gyámhatóság auktoritásából, hanem a saját szervezettségéből meríti erejét. Azokban az államokban, ahol a gyámhatósági teendők birói hatáskörbe vannak utalva, a tulajdonképeni gyámügyigazgatás, vagy annak egy jó része pl. az előkészítő munka, a felügyeleti rész, a végrehajtás, közigazgatási szervezetű hatóságokra van bízva, mert a birói funkciónak sajátossága, kizárja azt, hogy a bíró a teendők ezen részét is elvégezhesse. Itt tehát a gyámhatóság tulajdonképeni gyakorlója a bíró, eljárása közben lépten-nyomon közigazgatási hatóságokkal áll kapcsolatban s azok munkájára építi fel a saját határozatait, ami bizonyos megosztottságra vezet az eljárásban s annak megkívánt, mintegy sima gördülékenységét és kellő gyorsaságát jóformán folytonosan akadályozza. Döntéseit nemcsak a törvény szerint hivatott s kizárólag közigazgatási funkciót teljesítő gyámi-tanácsok (Waisenrat) újabban igen sokszor kifogásolt javaslataira, hanem más közigazgatási szervek u, m. szegényügyi-, gondozó- és nevelő, valamint rendőrhatóság információjára, felvilágosítására, javaslatára kénytelen alapítani, sőt a társadalom segédmunkájára is minduntalan rászorul. Kétségtelen, hogy ez a megosztottság, a gyámsági ügyeknek s így első sorban maguknak a gyámoltaknak — különösen gyermekvédelmi kérdésekben, — nincsen hasznára. A kellő arányos helyzet ritkán is lesz megteremtve, a megosztottság folytán, mert vagy a író támaszkodik teljes mértékben a javaslat vagy jelentéstételre hivatott szervek eljárására

ami a puszta formalitáshoz és sablonizmushoz vezet, vagy, ami különösen sürgős esetekben gyakran előfordul, a közigazgatási szervek gyámügyigazgatási gyakran kényszerhelyzetből folyó intézkedései, elébe vágnak a tulajdonképeni gyámhatóság rendelkezésének, s ennek számára fait accomplit teremtenek, melyet ez legtöbbször, az érdekek nagyobb sérelme nélkül már nem bolygathat meg. Általában észlelhető is az a törekvés Németországban, hogy a hivatásos gyámhatóság a lehetőség határáig emancipáltassék a gyámhatóság alól.*

A legsürgősebb kérdésekben felmerülhetnek s fel is merülnek nem ritkán kollíziók a tulajdonképeni gyámhatóság s a gyámügyigazgatás egyes funkcióira hivatott közigazgatási hatóságok közt. Ezt a hátrányát

* Landesrat v.....Es war mir interessant... auf eine Bemerkung zu stossen, welche ungefähr folgendermassen lautet: Ich frage, ob die grossen Stadtgemeinden ihren Beruf zur Beteiligung am Vormundschaftswesen nicht vollständig ausreichend und besser erfüllen können durch Uebernahme oder Angliederung des selbstständigen und weitreichenden Amtes eines Berufsvormundes und ob sie es nötig haben, sich in der Eigenschaft des Gemeindegewaltensrats in ihrer eigenen Verwaltung in ein Abhängigkeitsverhältniss zum Vormundschaftsgericht zu bringen und so ihr Selbstverwaltungsrecht zu beeinträchtigen. És tovább: . . . Erwägen Sie doch, dass Beispielsweise wir in Brandenburg mit über 100 Vormundschaftsgerichten zu tun haben, dass ferner die Vormundschaftsrichter in ihrer Person und Anschauungen wechseln. Was ergäbe sich dabei für ein Zustand, wenn jeder Vormundschaftsrichter In der Lage sein sollte, seine eigenen Gedanken Einfluss auf die Fürsorge-Erziehungsmassnahmen nehmen zu lassen? (Berichte der fünften Tagung Deutscher Berufsvormünder zu Berlin, 24. und 25. Oktober 1910.)

a német és osztrák rendszernek az illetékes faktorok maguk is elismerik s többször hallottam ennek nyílt vagy burkolt kifejezést adni, úgy a Berufsvormünder-tagokon, mint egyebütt.*

De még egy fontos körülmény van, amelyet e helyütt különösen ki kell emelnem, s ez az, hogy minden gyermekvédelmi, de ezeken kívül ma már számtalan gyámoltatási ügy, általános szociális kérdésekkel függ össze, amelyek az ügy eldöntésére lényegesen befolyanak. Kétségtelen ugyan, hogy ma már a bírónak is erős szociális érzékkel és szociális ismeretekkel kell bírnia, ámde ez utóbbiakat, foglalkozásánál fogva, nem áll mindenkor, sőt talán a legkritikább esetben, módjában megszerezni. míg a közigazgatási tisztviselő, már hivatásánál fogva, a szociális kérdéseknek jóformán forgatagában él s ennek folytán az azok ismeretéhez és kellő elbírálásához szükséges bő tapasztalatokkal rendelkezik Mindezek mellé sorakozik, az ügyek természete folytán, azok elbírálásához szükséges nagyobb latitude, amelyet a törvények mintegy rendelkezésére bocsájtanak, — amivel szemben a bíró mindig a tételes jogszabályokhoz kénytelen szigorúan ragaszkodni.

Úgy látszik ezeknek szem előtt tartása vezette a schweitzzi szövetségi tanácsot az újabb ptkv. megalkotásánál, amikor a kantonoknak meghagyta azt a jogát, hogy maguk határozhassák meg, vajjon a gyámügyeket

* Így Klumker: „Ich kann es sehr gut verstehen, dass die Erziehungsbehörden den Einfluss des Vormundschaftsrichters bei der Durchführung der Fürsorgeerziehung möglichst auszuschalten suchen” etc. (Berichte der fünften Tagung deutscher Berufsvormünder zu Berlin 24. und 25. Oktober 1910.)

közigazgatási vagy birói hatáskörbe utalják, — legtöbb kantonban eddig közigazgatási hatóságkörbe voltak utalva, — s csak azt szabályozza a 361. §-ában, hogy a gyámhatóságok mellett, felügyeleti hatóságok is legyenek.

Az 1905-ben szervezett hollandi Voogdíjradok, mint már más helyen bővebben láttuk, hármas irányú ténykedést fejtenek ki s ezzel a gyámügyigazgatást teljesen absorbeálják, úgy, hogy a gyámhatósági teendők ellátása tulajdonképen lényegileg csak formális működést képez. A gyámügyek menete és ellátása emellett, amint azt többszörösen volt alkalmam hallani, kifogástalan, ami a Voogdíjradok ténykedésének tulajdonítandó

Nálunk, amint tudjuk, a gyámhatóság ellátása s a tulajdonképeni gyámügyigazgatási teendők, a felügyelet, az ellenőrzés, a végrehajtás, közigazgatási hatáskörbe, tehát tisztán egynemű szerv hatáskörébe, vannak utalva. Maga a gyámhatóság gyakorlása elsőfokúlag az árvaszékekre van bízva, melyek a gyámügyigazgatást, a törvény szerint végrehajtó közegekül kijelölt közigazgatási szervekkel együtt végzik, amennyiben ezeket utasítják, irányítják és működésüket ellenőrzik. Ebbe a gyámhatósági szervezetbe a hivatásos gyámság nélkül, hogy annak föltétlenül közhatósági jelleget kellene adni, mint a székesfővárosnál pl hogy csakis árvaszéki ügyészek legyenek mindenkor a hivatásos gyámok, igen? könnyen bekapcsolható, mert az eljárásukhoz szükséges erőt, a gyámhatósági szervezetből, a gyámhatóság tekintélyéből merítik, annak helyes irányát pedig ugyancsak a gyámhatóság van hivatva megszabni. A hivatásos gyámság tehát nálunk, ott ahol a fenforgó szükség létesítését

indokolttá és szükségessé teszi, *gyámhatósági szervezetünk egy kiegészítő láncszemét* fogja alkotni.

Tanújele ez annak, hogy a jelenlegi gyámhatósági szervezetünk, — még ha el is tekintünk a történelmi fejlődésétől, — egy *életképes, életerős organizmus*, mely legfeljebb megerősítésre és továbbfejlesztésre vár, különösen a gyermekvédelem terén. Helyes nyomon halad e tekintetben a székesfőváros árvaszéke, mely az élet egyes fontosabb mozzanatait figyelemmel kísérve, mindent, ami hivatásánál fogva hatósági körébe vonható, felkarol s munkakörébe beilleszt. Elnökének dr. Melly Bélának kezdeményezésére, így vonta a f. év tavaszán a gyermekvédő osztálya működési körébe a kiskorú prostituáltak ügyét, amennyiben az, a székesfővárosi államrendőrség erkölcs-rendészeti osztályával, a f. évi május óta kontaktusba lépett s minden olyan esetről nyomban a felvételi jegyzőkönyv másolata kapcsán értesítést kap, amikor valamely kiskorú nő türelmi bárcát (kéjné igazolványt) kér. Ha aztán ilyen kiskorú 18 éven alól van, akkor a javító nevelés szabályozása tárgyában kibocsájtott 27200/1909 J. M. sz. igazságügyministeri rendelet értelmében intézkedik annak javító nevelésre való felvétele iránt, ha pedig 18 éven felüli, akkor a »*Leánykereskedelem ellen alakult Magyar Egyesület*» figyelmét hívja fel s minden esetben a kiskorú illetékes árvaszékét is értesíti. Ezenkívül a székesfőváros árvaszéke erős érintkezést, úgy mondhatni szoros összeköttetést tart fenn az összes gyermekvédelmi irányú egyesületekkel, ami kölcsönösen megkönnyíti és hatásában fokozza a gyermekvédelmet. így pl az *Anya- és Csecsemővédő egyesület*, az általa pártfogolt törvénytelen gyermekeknél az árvaszék munkáját megkönnyíti azzal, hogy a tényállási jegyzőkönyvet, a szegénységi bizonyít-

vánnyal, az anyakönyvi kivonattal és szükséges meghatalmazással felszerelve küldi be az árvaszéknek, aminek viszont az a folyománya, hogy a saját működését, a gyors intézkedések folytán, eredményesebbé teheti. E két példát csak annak igazolásául hoztam föl, hogy *az árvaszékeknek minden a gyermekvédelemmel foglalkozó társadalmi intézmény* központjában kellene állaniok, mert a hatósági működés teljes erejű áramának bekapcsolásával, amazok is nem várt eredményes munkálkodást tudnának kifejtteni.

Helyesen mondja dr. Ágoston G. „*A gyámhatóság szerepe a gyermekvédelem terén*” című monográfiájában: »Ami pedig általánosságban véve a gyermekvédelem terén a legközelebbi jövő feladatát illeti, más nem lehet, mint hogy:

1. szervezni kell a társadalom tevékenységét a gyermekvédelem körül,
2. meg kell teremteni a gyámhatóság és gyermekbírótság és
3. a gyámhatóság a társadalom közti szervesebb kapcsolatot.

Az állam és társadalom, a hatóságok és a társadalmi intézmények állandó és szerves együttműködése nélkül helyes és tökéletes gyermekvédelem el sem képzelhető.«

Hogy esetleg félreértésre ne adjak okot, ki kell jelentenem, hogy a szembeállítással nem volt céloom a németországi vagy osztrák gyámhatóságok működését bármily irányban lekicsinyelni, — hiszen épen a Berufsvormünderetagokon résztvett bírák felszólalásai arról győzhettek meg, hogy egyénileg a legnagyobb mértékben iparkodnak a modern életkövetelményeknek megfelelni, — avagy a mi gyámhatóságaink mű-

ködése eredményeit, amazokéval szemben felmagasztalni, mert ha igazságos akarok lenni, látnom kell azt is, hogy amint amott, a szervezetben rejlik a hiba, emitt talán magában az egész közigazgatási rendszerünkben. Az összehasonlítás révén csak azt óhajtottam kimutatni, hogy a gyámoltatásra és főként a védelemre szoruló kiskorúaknak inkább kedvez a gyámügyeknek közigazgatási hatáskörbe való utalása.

Így, ha a német hivatásos gyámságra vetünk egy pillantást, azt látjuk, hogy a németek, ott, ahol lehet, közhatósági jelleggel iparkodnak azt felruházni, ami végeredményében oda vezet, hogy ha a hivatásos gyám alá tartozó kiskorú ügyeiben, formailag meg is marad a döntés a bíró kezében, lényegileg sorsában tulajdonképpen a hivatásos gyám dönt. Minthogy pedig ez a hivatásos gyám amint a törvényes gyámságnál láttuk valamely a közigazgatáshoz tartozó hivatal vezetője, tulajdonképpen a gyámolt sorsának irányítása a közigazgatás kezébe van letéve. Ott pedig, ahol a társadalom magánegyesülés útján alakult egyes csoportjainak, az egyesületeknek vezetői vagy tagjai viselik a hivatásos gyámságot, mint tömeggyámok, még pregnansabban jut kifejezésre a gyámoltatásban a köz-, vagy helyesebben önigazgatási jelleg. Ugyanerre szolgáltat példát Dánia és a másik két északi ország, ahol a Vaergeraad szervezetében tisztán és élesen kifejeződik az önigazgatás momentuma.

És épen a hivatásos gyámság és ezzel kapcsolatban az egész gyermekvédelem szolgáltatja utólag a légerősebb alapot ama konklúzióm helyességére nézve, melyet a közigazgatási tudományok bruxellesi I. nemzetközi kongresszusán, a magyar gyámi jog és gyámügyigazgatás

ismertetése közben levontam s mely a kongresszus részéről is elfogadásra talált annyiban, amennyiben a jövő kongresszus vitatételei közé fölvetetett, hogy a gyámügyek, természetüknél fogva annyira keresztül-
 kasul vannak szöve a közigazgatási kérdések számtalanjával, hogy ennél fogva természetük szerint is inkább tartoznak, a való élet minden nyilvánulását hivatásánál fogva éber figyelemmel kísérő, s így ahhoz inkább alkalmazkodni tudó közigazgatási tisztviselő, mint a viszont mindenkor a jus strictumot figyelembe venni köteles bíró keze alá.**

A) *A városi árvaszékeknél.*

Miután így a hivatásos gyámság megvalósíthatásának módja, minden oldalról kellően meg van vizsgálva, az volna a további kérdés, kit rendeljen ki az árvaszék gyámul?

* C. de Schopf „L'administration tutélaire Hongroise.” Közölve a kongresszusi közlemények II. kötetében. (Administrations intermédiaires entre l'État et les Communes. Bruxelles 1910.)

** „L'attribution des affaires de tutelles à l'autorité administrative est-elle plus favorable à leur bonne gestion que l'attribution de ces affaires à l'autorité judiciaire?” (Comptes rendus du 1er Congrès International des Sciences Administratives. Bruxelles 1910.)

E kérdésnek eldöntése előtt azonban tisztába kell jönnünk azzal, hogy hazánk egész területén, a városokban és a vidéken, helyesebben präcizirozva, *a városi és vármegyei árvaszékeknél egyformán szükség van-e az intézményre, s ezen közben önként megkapjuk a hivatásos gyám személyére, nemkülönben feladatkörére, — mely a fenforgó szükséghez képest különböző leend, — a helyes választ.*

Részletesen belemenne a szükségesség kérdésébe, szintügy, mint vizsgálódásaink egyéb tételeinél, itt is nagyjából összehasonlítást kell tennünk a Németországi s a mi városi és vidéki viszonyaink közt.

Nem akarok e helyütt ismétlésekbe bocsájtkozni, s így csak utalok arra, amit a német városi lakosság életviszonyairól, ezek befolyásáról az egyes egyénre, s a városok, különösen a nagyvárosok, továbbá az ipari vagy gyári munka nagy átalakító hatásáról az erkölcsi felfogásra, a családi összetartozandóság érzetére nézve mondtam. Mindez nagyjából áll a mi nagyobb városainkra is, első sorban természetesen a fővárosra, melynek viszonyai leginkább hasonlatosak a német nagyvárosokéhoz. Innen van az, hogy a főváros árvaszéke, szinte transformálás nélkül ültethette át a hivatásos gyámságot és kétségen kívül, ha tovább halad a megkezdett úton, a legnagyobb eredményeket fogja elérhetni. Két hivatásos gyámja van, akiknek egyike, a külön e célra újonnan szervezett ügyészi állást tölti be, másika pedig az árvaszéki ügyészségnél működő fővárosi ügyvéd, aki ezért évi 1200 kor. tiszteletdíjban részesül. Amint ebből látható, a főváros árvaszéke német mintára közhatalósági jelleggel iparkodott felruházni hivatásos gyámságát, ami itt föltétlenül a leghelyesebb volt. Hivatásos gyámjai mindazon tör-

vénytelen gyermekek részére ki lesznek rendelve gyámokul, akiknek anyja még kiskorú. A székesfőváros ezen most vázolt hivatásos gyámi berendezkedése, mintául vehető bármely város által, mert a városi árvaszékek-nél legcélravezetőbb, ha közhatósági jeléggel ruház-tatik fel a hivatásos gyám s ilyenül a városi ügyész alkalmaztatik, már csak azért is, mert a városok terü-leti szűkebb kiterjedtsége, valamint a gyámoltatásra szorulók kisebb száma — szemben a vármegyékkel, — ezt az eljárási módot lehetővé is teszi.*

Néhány markáns adattal, melyet a székesfőváros árvaszékeének elnöke volt szíves rendelkezésemre bocsáj-tani, meg kell világítanom a székesfővárosi hivatásos gyámságnak múlt évi működését, hogy abból meg-ítélhessük, milyen nagy hiányt pótolta ez az intézmény.

Álljon itt magának az elnöki jelentésnek vonat-kozó része:

„A hivatásos gyámok az 1911. évi működésükről mindannyian beszámolván, az általuk betérjesztett je-lentésekben foglalt adatok összegezése a következő:

A 626 gyermek tartási igényeinek biztosítása iránt lépéseket tettek a

hivatásos gyámok	255 esetben
nem intézkedtek	371
összesen.....	626 esetben.

A 255 eset közül biztosított a tartási igény birói ítélettel, vagy

egyezségkötés útján . .	125 esetben
folyamatban van a per	130 „
összesen . .	255 esetben

* Tudomásom szerint Kolozsvár városa körülbelül 80—90 esetben a hatósága alá tartozó, erkölcsileg züllött gyermekek részére dr. Rozsnyay Dávidot, az Erdélyi Pártfogó-Egylet tit-kárát nevezte ki gyámul, ami szintén a hivatásos gyámság egy neme.

A bírói ítélettel biztosított tartásdíjak összege kitesz havonként 2353 koronát, ami *egy évre átszámítva 28.236 korona tartásdíj összeget képvisel.*

Ezenkívül egyezséget kötöttek a tartásdíjak végleges kiegyenlítése iránt 3 esetben (3000 K + 800 + 750 K), és e címen befolyt a központi, mint gyám-pénztárba 4550 korona.

371 esetben a tartási igényeknek bírói úton való biztosítása mellőztetett, mert a gyermek elhalt 45 esetben, a szülők törvényes házasságra léptek 7 esetben, az anya teljeskorúságát időközben elérte 6 esetben, a perhez szükséges Okmányok megszerezhetők nem voltak 120 esetben, vagyis 178 esetben teljesen indokolt okokból.

Mellőztetett továbbá a tartási per folyamatba tétele 10 esetben azért, mert kilátás van arra, hogy a tartási igény békés úton, azaz egyezségileg biztosítható, és 77 esetben, inerte a szülők közös háztartásban élnek, illetve a természetes apa természetben gondoskodik a gyermeke ellátásáról és így az együttélés törvényesítésének reményében nem látszott célszerűnek a tartási per folyamatba tétele, tehát szintén elfogadható okokból.

Ellenben 106 esetben nem felelhetett meg a hivatásos gyám kötelességének azért, mert az anya vagy az apa ismeretlen helyre költözött, vagy mert az anya többszöri felhívásra meg nem jelent és így a tartási per megindításához szükséges adatok beszerezhetők nem voltak.

Mindez pedig csak annak következménye, hogy a házasságon kívül született gyermekek gyámrendelése körül eddig követett eljárás rendkívül hosszadalmas és célszerűtlen. Ezen eljárási módnak gyakorla-

tiasabb irányban való megjavítása érdekében a közhivatali jellegű hivatásos gyámság intézményes szervezése már megtörtént s most arra törekszünk, hogy az anyáktól közvetlenül a szülőházban vagy a kórházban szereztessenek be az adatok. Ez iránt a ker. elül járáságokkal egyetértőleg már megtettük a kezdeményező lépéseket.

Beszámoltak a hivatásos gyámok azokról az ügyekről is, amelyekben az 1910. év folyamán rendeltettek ki, és a múlt évi jelentéseik szerint gyámoltjaik tartási igényeinek biztosítása iránt különböző okokból nem intézkedtek. 93 ilyen esetről mutattak be jelentést, amelyek közül a gyámoltjaik tartási igényeinek biztosítása iránt

intézkedtek.....	46 esetben
nem intézkedtek	47 „
összesen	93 esetben

A 46 eset közül megállapított a tartási kötelezettség bírói ítélettel vagy

egyezségkötés útján ...	23 esetben
folyamatban van a per... <u>23</u>	_____
összesen.....	46 esetben.

A bírói ítélettel megállapított tartásdíjak összege kitesz havonként 360 koronát, ami *egy évre átszámítva 4320 korona tartásdíj összeget képvisel.*

Ezenkívül 1 esetben gyámhatóságilag jóváhagyott egyezséggel biztosított a gyermek tartási igénye, amelynek végleges megváltása fejében befolyt a központi, mint gyámpénztárba e címen 2000 korona.

Mellőztetett a tartási per folyamatba tétele 7 esetben a gyermek elhalálózása, 2 esetben az anya nagykorúvá vált, 2 esetben a szülők házasságra lépése, 10 esetben az okmányok beszerzése körüli nehézsé-

gek, 2 esetben egyezségi tárgyalások folyamatba tétele, 5 esetben a szülők együttélése miatt, míg 19 esetben egyéb okoknál fogva (anya vagy apa ismeretlen helyen tartózkodik, anya nem adja meg a szükséges információkat stb.)

A hivatásos gyámok beszámoltak jelentéseikben az ügygondnoksági esetekről is, vagyis amidőn az árvaszék őket a teljeskorú anyáktól házasságon kívül született gyermekek részére ügygondnokul rendelte ki.

Az 1911. évben ilyen kirendelés 14 esetben történt.

Megindíttatott a tartási per mind a .	14	esetben,
befejeztetett a tartási per bírói ítélettel	12	„
folyamatban van az eljárás.....	2	„

összesen . . 14 esetben

az ezen ügyekben bírói ítélettel megállapított tartásdíjak összege kitesz havonként 227 koronát, *ami egy évre átszámítva kitesz 7224 koronát.*

Az 1910. évben történt ügygondnoki kirendelések közül 4 esetről számoltak be; folyamatba tették a pert mindegyikben, 3 esetben be is fejeződött, megállapítván bíróilag 46 K; *ami egy évre átszámítva 552 korona.*

Elvesztettek a hivatásos gyámok minden fokon mindössze csak 6 pert. Meghalt a per megindítása után 18 gyermek.

A bírói gyakorlatnak örvendetes fejlődését bizonyítja a megítélt havi tartásdíjak nagysága és még inkább az életkorhatár megállapítása, ameddig t. i. a tartásdíjak fizetendők.

Ha a bíróilag megállapított havi tartásdíjak mértékét vesszük figyelembe, úgy azt tapasztaljuk, hogy a bíróság figyelemmel volt a gazdasági viszonyok fej-

lódására, a megélhetési viszonyok folytonosan fokozódó nehézségeire.

Ezt a következő statisztikai adatok igazolják:
Bíróilag megítéltetett

havi	8 K	1 esetben
»	10 „	9 „
„	12 „	21 „
„	14 „	5 „
„	15 „	11 „
„	16 „	48 »
„	18 „	4 „
„	20 „	56 „
„	24 „	6 „
„	25 „	8 „
„	30 »	14 „
„	32 „	1 „
„	40 „	3 „
„	45 „	1 „
„	50 „	2 „
„	60 „	1 „
»	100 „	1 „

Ami pedig a tartási

kötelezettség határidejének megállapítását illeti, e tekintetben örömmel jelenthetem, hogy a bíróság általában véve felhagyott a múltban követett gyakorlattal, t. i. hogy a tartási kötelezettség határideje a gyermek 12, illetve 14-ik évéig terjedjen és azt a gyermek keresetképességének eléréséig vagyis a 16-ik életévig állapítja meg úgy, hogy amíg a gyermek 12-ik életévének betöltéséig csak 2 esetben, a 14-ik életév betöltéséig 26 esetben, a 15 ik életév betöltéséig 7 esetben, addig a 16-ik életév betöltéséig 145 esetben köteleztetett a természetes apa

tartásdíjak fizetésére, sőt 2 esetben a határidő a gyermek 18-ik életévében állapítottatott meg.

Összegezve az előterjesztetteket, a gyermekvédelmi osztály nyilvántartása *alatt áll*:

1. kiskorú anyától házasságon kívül született gyermek.....	989
akik közül hivatásos gyám gyámsága alatt van.....	822
nem hivatásos gyám gyámsága alatt.....	167
összesen . . .	989
2. hivatásos gyám ügygondnoksága alatt van	19
3. teljeskorú anyáktól házasságon kívül született gyermek	1138

Az összes nyilvántartott házasságon kívül született gyermek közül az 1911. év folyamán:

1. meghalt.....	126
2. a szülők házasságkötése által törvényesítettett	56
3. örökbefogadtatott.....	11
4. tartási igényük biztosított	203

Az 1911. év folyamán bíróilag megítélt, illetőleg egyezség útján megállapított tartásdíjak évi összege kitesz:

1. az 1910. évben kirendelt hivatásos gyámok gyámsága alatt álló kiskorúaknál	4.320 K
2. az 1911. évben kirendelt hivatásos gyámok gyámsága alatt álló kiskorúaknál	28.236 „
3. a nem hivatásos gyámok gyámsága alatt álló kiskorúaknál.....	1188 „
4. az ügygondnokság alatt álló kiskorúaknál	3.276 „
5. a teljeskorú anyák gyámsága alatt álló kiskorúaknál.....	8.172 „
Összesen:	45192 K

Ezenkívül a tartásdíjak végleges kiegyenlítése fejében az 1911. évben befizettetett a gyámpénztárba 12 250 K”

Összesen, az árvaszék gyermekvédő osztálya és a hivatásos gyámok másfél évi működésük alatt, a házasságon kívül született gyermekek tartására 63,744 kor. évi tartásdíjat és 18.370 kor. végkielégítést biztosítottak.

Az intézmény életrevalóságát, sőt ma már elengedhetetlenül szükséges voltát, mi sem bizonyítja jobban, mint ezek a jelentésbeli adatok. S ha ezekhez még hozzávesszük, hogy a gyermekvédelmi osztály a legintenzívebben felkarolta a kiskorú prostituáltak* ügyét, — amiről már előbb szoltam, — úgy a székesfőváros árvaszékének gyermekvédelmi működése helyes és modern szellemű irányjelzöt mutat a hazai gyámhatóságoknak.

B) *A vármegyei árvaszékeknél*

Ami már most a vidéki állapotokat illeti, a vidék lakosságának egyszerűbb életviszonyai, — amelyek rendszerint elegendőnek mutatják a magángyám által

* Az államrendőrség erkölcsrendészeti osztályától 249 esetben kapott az árvaszék f. évi május óta értesítést. Ezek között 35-ben kért 18 éven alóli leány engedélyt, akik közül 10-nek javító nevelése iránt történt intézkedés.

való képviseltetést, — itt nem teszik olyan elsőrangú fontosságúvá a hivatásos gyámság behozatalát, mint a nagyobb városokban. Lehetnek azonban bizonyos specialis viszonyok a vidéki lakosság körében is, melyek a hivatásos gyámságnak, mint *kisegítő intézménynek* behozatalát javasolják s ehhez, illetve *a különleges viszonyokhoz képest a hivatásos gyámok feladatkörét átídomítják.*

De különben is a gazdasági, ipari és kereskedelmi viszonyok európaszerte nem várt, hirtelen fellendülése s mindezekből folyólag a szociális viszonyok nagymérvű átalakulási folyamata, a társadalmi osztályok eltolódása, a kivándorlás terjedése és a visszavándorlás, a térbeli távolságoknak, a technika vívmányai szülte eltűnése, s mindezek folytán a családi érzések és kapcsolatok lazulása, esetleg belátható időn belül azt eredményezhetik, hogy város és vidék közt nem lesz már jelentős különbség tehető a hivatásos gyámság szükségszerűsége szempontjából. A köteles előrelátás tehát arra késztet bennünket is, hogy a tudomány és gyakorlat fegyverzetével fölverte, előre elkészüljünk a bekövetkezendő bajok orvoslására, s okulva a más nemzetek példáján, mintegy praeveniáljunk annak, hogy nemzetsorvasztó bajok, amúgy is gyenge nemzetünket még jobban elerőtlenítsék.

Tisztában kell tehát lennünk a hivatásos gyámságnak hazánk egész területén, vagyis a vármegyei árvaszékeknél való szükségszerűsége kérdésével is. At különbség amelyre tekintettel kell lennünk, nézetem szerint *a vármegyék lakosságának eltérő sajátosságán, s a vármegyék területi különbözőségén alapszik.*

Az egyes vidékek, a vármegyék népességének különbözőségét illetően, az veendő figyelembe, vajjon

a törvénytelen születések száma a vármegyében mekkora, s minő a természetes apák felfogása és viselkedése törvénytelen gyermekükkel szemben az eltartás kérdésében?

Az előbbi szempont azért bír fontossággal, mert az olyan vármegyékben, ahol a törvénytelen születések száma, szemben a törvényesekkel csekély, a hivatásos gyámság kérdése, a dolog természeténél fogva, elesik, avagy alárendelt jelentőségű, amennyiben a felmerülhető kevés számú tartási pert az árvaszéki ügyész is elláthatja. Az utóbbi szempont pedig azért fontos, mert jogszolgáltatásunk szerint feltételes ítélet nem lévén, az a természetes apa, aki az eltartást természetben teljesíti, nem marasztalható el arra az időpontra, amelyben gyermeke tartásáról nem gondoskodnék. Az ilyen ellen tehát ítélet nem nyerhető. Ennélfogva olyan vidékeken, mondjuk vármegyékben, mint pl. az enyém is, ahol a vadházasságok száma, — megrögzött s alig kiirtható évtizedes népszokásból kifolyólag, — óriási, — körülbelül 13000,** — s ahol ezen szokás szerint, a természetes apák legnagyobb része a törvénytelen gyermekek anyjával ágyassági viszonyban élván, el is tartja, az — legalább eddigelé — nem volt sikeresen perelhető. Itt tehát a hivatásos gyám feladata átídomulni volt kénytelen. Remél-

* Véleményem szerint ezek nem annyira feltételes ítéletek, mint inkább vaglyagos szolgáltatásra irányulok t. i. amennyiben nem teljesíti természetben, amennyiben köteles stb., — de a gyakorlat nagyrészt olyanokul fogta fel.

** Évenként átlag 2000—2200 törvénytelen gyermek kerül gyámoltatásra, ami az összes születések körülbelül egy hatodának felel meg.

hető ugyan, hogy a jövőben változás fog beállani a jogszolgáltatás terén és a kir. járásbíróóságoknál ítélet lesz nyerhető olyan természetes apák ellen is, akik természetben eltartják gyermekeiket, amennyiben a kir. Curia G. 51/1912 sz. határozatában* azt az elvi jelentőségű kijelentést tette, hogy a bíróság ilyenkor — t. i. a *természetbeni való eltartás esetében* is, — ítéletében a gyermek javára az apa által készpénzben fizetendő tartásdíjat is megállapíthatja arra az esetre, ha az apa természetszerű tartás iránti kötelezettségének nem tesz eleget. Ennek kiváló fontosságát s a gyakorlatban való nagy horderejét nem lehet eléggé hangsúlyozni, mert az olyan vármegyékben, ahol különösen sok a kiskorú egyének közti vadházasság, igen gyakori, hogy ha a kiskorú természetes apa katonai szolgálatra bevonul, a törvénytelen gyermek termé-

* Nincs jogszabály, mely tiltaná, hogy az apa törvénytelen gyermekének a tartást készpénz helyett természetben adja, különösen akkor, ha a gyermek anyjával együtt él. *A bíróság azonban ilyenkor Ítéletében a gyermek javára az apa által készpénzben fizetendő tartásdíjat is megállapíthatja arra az esetre, ha az apa természetszerű tartás iránti kötelezettségének nem tesz eleget.*

(Curia 1912 június 27. G. 51/1912 sz. a.)

A kir. Curia mint felülvizsgálati bíróság: Mind a felperest felülvizsgálati, mind az alperest csatlakozási kérelmével elutasítja.

Indokok: A felperes panaszának nincs megállható alapja. Állandó joggyakorlatunk szerint a házasságon kívül született gyermek követelheti, hogy apja

szetben való eltartása is megszűnik, mert a természetes apa szülei a törvénytelen gyermeket anyjával együtt a házukból elűzik.

Minthogy azonban attól tartok, hogy a hosszabb időt fog igényelni, míg a kir. Curia fenti helyes jogelve teljes mértékben érvényesülni fog, de ezenfelül e jogelv kifejlődése mellett is, akárhány esetben a természetes apa nem lesz perelhető, akár azért, mert vagyontalan, akár mert a törvénytelen gyermekre nézve esetleg, — amint a kir. Curia indokolásának fölötté gyakorlati érzékre valló néhány passzusa is előre látja, — kedvezőbb lehet a természetben teljesített eltartás, mint az a csekély összeg, amelynek megfizetésében a természetes apa marasztalható lenne, az olyan vármegyékben, ahol föltűnően nagy a vadházasságok száma, a hivatásos gyám feladatköre részben át fog

őt vagyoni viszonyaihoz képest és az anya társadalmi állásához mérten eltartsa, de nincs jogszabály, amely kizárná annak lehetőségét, hogy az apa ezt a tartást megfelelő alakban természetben és ne készpénzben adja a gyermeknek. Sőt olyan esetben, mint amilyen az, amely ennek a peres ügynek az alapja, amikor a gyermek apja annak anyjával, bár házasságon kívül, de mégis közös háztartásban állandóan együtt él, amikor tehát a gyermek a házastársak törvényes együttéléséhez hasonló viszonyok közt, apjának és anyjának együttes gondozásában is részesül, tehát többen, mint amennyit a készpénzbeli tartást juttató apa e tartásdíja révén élvezhetne: magának a gyermeknek jól fel-fogott érdeke az, hogy az ilyen jellegű tartást mind-addig igénybe vegye, amíg az érdekeinek veszélyeztetése nélkül megtörténhetik, és illetve addig, amíg

idomulni s a tartási pereken kívül, — melyek a fenti jogelv általánossá válta esetén a vadházasságok csökkentésére szintén kedvező hatással lesznek — abból fog állani, hogy a gyámhatósággal vállvetve, minden rendelkezésre álló eszközzel hasson oda, hogy a szülők viszonya törvényesre változtattassék, vagyis, hogy azok egybekeljenek s így a gyermek utólagos házasság által való törvényesítése folytán, mindama hátrányok további élete folyására megszűnjenek, melyek törvénytelen származásához tapadnak. S itt kapcsolódik be a hivatásos gyám jelzett irányú működési körébe második feladata, mely abból áll, hogy az ilyen utólagos házasság által törvényesített gyermek formális törvényesítését is lehetőleg előmozdítsa. Amint ugyanis ismeretes, az ilyen utólagos házasság által törvényesített gyermek a törvényes házasságból szár-

anya s gyermek apjával együttélését meg nem szünteti.

A gyámhatóság hozzájárulása a tartás ilyen alakban nyújtásához nem szükséges. Egyfelől azért nem, mert a kérdés az 1877: XX. te. 113. §-ában felsorolt esetek egyike alá sem vonható, másfelől azért nem, mert az anyja mindaddig, míg a gyermek érdekét nem veszélyezteti, szabadon határoz gyermeke tartásának módjáról és arról, hogy készpénz helyett annak ellenértéke gyanánt fogadjon-e el természetben tartást a gyermek apjától vagy sem? Mivel pedig a fellebezési bíróság nem állapította meg tényállásképen, de a felperes azt a megállapítást nem is kívánta, hogy a gyermek érdekét az alperesnél tartózkodása és általa tartása bármilyen irányban veszélyeztetné: a felperesnek erre a jogságra alapított panasza nem állhat meg.

A fellebezési bíróság a fentieknek megfelelő dön-

mazottakkal teljesen egy szempont alá csak akkor esik, s így nevezetesen atyai hatalom alá is csak úgy kerül, valamint atyja nevét csak akkor viselheti, ha törvényesítésének feljegyzése a gyermek születési anyakönyvében belügyminiszteri rendelettel, vagy bírói ítélettel elrendeltetett.* Ez nálunk annál lényegesebb kérdés, mert jogunk az örökbefogadásnak csak egy nemét ismeri, a *szorosán vett örökbefogadást*, de nem egyúttal a német jog szerinti s már említett pusztá névadást és házassági nyilatkozatot, melyek a törvénytelen származás eltüntetését célozzák s azt eredményezik. S itt kell megemlítenem, hogy a hivatásos gyám feladatkörébe tartozhat, mindezek sikertelensége vagy keresztlivihetlensége esetén odahatni, hogy gyámoltja

tésével tehát éppen olyan kevésbé sértett meg jogszabályt, mint azzal a döntésével, hogy a gyermek javára az apa részéről készpénzben fizetendő tartásdíjat eleve megállapította arra az időre és eshetőségre, ha az apa részéről természetben nyújtott tartás bármely okból megszűnnék. Ez a megállapítás nyilvánvalóan a gyermek érdekét biztosítja, mert nem teszi őt ki annak a veszélynek, hogy a természetben tartás

* A 164 837/911. sz. elvi jelentőségű miniszteri határozat (a belügyminiszternek A. vármegye közig, bizottságához intézett rendelete):

A vármegye árvaszékének véghatározata szerint tudomásul vétetett, hogy kiskorú B. Anna szülőinek utólagos házassága által törvényesített és ennek folytán kimondatott, hogy a kiskorú atyjának: G. Tivadar k.-i lakosnak atyai hatalma alá került és ezzel felett e a gyámság és G. Tivadar gyámi tiszte meg

megfelelő örökbefogadó szülő által örökbefogadtassék.

Mindezek mellett természetesen, a hivatásos gyám kinevezhető oly gyermekek részére is, akiknek atyjuk atyai hatalmától megfosztatott, avagy anyjuk vagy magángyámjuk a gyámságtól elmozdított, valamint olyan gyermekek részére, akiknek komplikáltabb hagyatéki ügyük van s gyámságra hivatott rokonaik nincsenek. Hiszen nem ritka ma már, hogy egy-egy ilyen gyermek részére igen nehéz egyáltalán, de főként megfelelő magángyámot kapni.

Már ezen feladatok is mutatják, hogy azok teljesítésére, a vármegyei árvaszékhez beosztott ügyész nem alkalmas és pedig főként a nagyobb terület szülte távolságok miatt, melyek lehetlenné tennék neki a

megszüntével hosszabb vagy rövidebb ideig tartó per utján kelljen apjával szemben törvényes tartásra irányuló igényeit érvényesítenie, hanem lehetővé teszi, hogy a jogerős ítélet alapján szükség esetében a kielégítési végrehajtás kényszerítő eszközéhez nyúljon. Az ilyen ítélet tehát egyfelől teljesen beleilleszkedik a S. E. 16. §-ának keretébe, másfelől pedig semmiképen sem sérti az apa érdekét, mert olyan jog-

szünt. Utasított azonban az atya, hogy kérelmét a megtörtént törvényesítésnek a gyermek születési anyakönyvében leendő feljegyzése iránt a 80.000/1906. B. M. sz. rendelet 142. §-a értelmében az a-i állami anyakönyvvezetőnél Írásban vagy szóval terjessze elő. Az árvaszék ezen véghatározatát a közleg. bizottság gyámügyi felelősségi küldöttsége helybenhagyta. Ezen másodfokú véghatározatot a tiszt. főügyész felelőssége következtében megvizsgálván: azt az árvaszék előlídé-

törvénytelen gyermekkel s a természetes apával való személyes kontaktust, enélkül pedig az előbb vázolt feladatkör nem tölthető be eredményesen.

De ha pusztán tartási perekről volna csak szó, akkor sem volna ezek vitelére az árvaszéki ügyész alkalmas. Ő ugyanis a dolog természeténél fogva, — eltekintve az így reááramló nagy munkatehertől, — nem láthatná el a vidéki járásbírósnak személyesen a természetes apák perlését, hanem helyettesekkel volna kénytelen dolgozni, ami a várható eredményt semmiképen sem ütné meg. Tartsuk itt szem előtt, hogy a német hivatásos gyámok egyik főtürekvése oda irányul, hogy lehetőleg összhangba hozzák a tör-

viszonyt állapít meg és olyan kötelezettséget, amely törvényes jogalapon sarkalt, ebben az esetben pedig ez a megállapítás azonfelül még kedvezőbb is az alperesre nézve azért, mert a felperes a tartásdíj fizetésére kötelezett apát különben terhelő perköltség megállapítását sem kérte az apaságát beismerő apával szemben. Viszont a felperesre nem sértő az, hogy esetleg csak az 1881: LX. te. 9. §-a alapján kérheti majd a kielégítési végrehajtás elrendelését az alperes

zett és érdemben egybehangzó elsőfokú véghatározatával együtt megsemmisitem s kijelentem, hogy a kiskorú feletti gyámság mindaddig meg nem szüntethető, míg a törvényesítésnek a születési anyakönyvbe való feljegyzése belügyminiszteri vagy bírói ítélet alapján tényleg meg nem történt. Az 1904: XXXVI. t.-c. 19. §-a és a 65874/1907. B. M. sz., különösen pedig az A. U. 126. §-ának értelmezésképen 20.496/1910. B. M. sz. alatt kibocsájtott rendelet értelmében ugyanis

vénytelen gyermek létérdekét a természetes apa fizetőképességével, tehát annak létérdekével s azért az ügyek igen nagy részében egyezségileg intézik el a tartási kérdéseket, amihez az is szükséges, többek közt, hogy a hivatásos gyám a népességgel folytonos érintkezésben álljon s az emberek s a helyi viszonyok alapos ismerete adta bő tapasztalatokkal rendelkezék.

Ezenkívül fontossággal bír, a törvénytelen gyermekek nagy csoportjára az is, hogy a tartási perekben a jogszolgáltatás, a per megfelelő megindítása és vitele által kellőképpen irányíttassék. Hogy mily nagy fontosságú ez a kérdés, azt számos perirat tanúsítja, amelyből kitűnik, hogy igen gyakran a per helytelen

ellen az esedékessé váló tartásdíj erejéig, mert a természetbeni tartás megszűntének igazolása nem ütközhetik nehézségbe, az alperesnek már most feltétlen kötelezése pedig — a fõnn kifejtettek értelmében — sem jogosult, sem megokolt nem lenne.

Az eddigiek okolják meg az alperes arra alapított csatlakozási kérelmének elutasítását is, hogy a felperes jogainak biztosítására a felperes keresetére, illetve megállapító ítélet hozatalára nem volt szükség

az utólagos házasság által törvényesített gyermekek, a törvényes születésüekkel csak akkor részesülnek egyenlõ elbánásban, ha a gyermek törvényesítése belügyministeri vagy bírói ítélettel kimondatván, ezen körülmény az anyakönyvbe tényleg be is jegyeztetett; mivel pedig a kiskorú törvényesítése az adott esetben törvényszerûen kiállítandó anyakönyvi kivonattal nem igazoltatott, ennélfogva a törvényes gyermek felett gyakorolható atyai hatalom védelmében kiskorú B.

megindítása vagy vitele volt az oka annak, hogy a törvénytelen gyermek a tartási perben vesztes lett. De legeklatánsabban mutatja ezt a székesfővárosi hivatásos gyámok példája, akiknek megfelelő pervitele folytán — amint a székesfőváros árvaszéke elnökének jelentéséből láttuk, — a budapesti kir. járásbíróságok, a régóta elfogadott bírói gyakorlattal szemben, honorálták azt az álláspontot, hogy a tartási perek legnagyobb részében a törvénytelen gyermek 16 éves koráig állapíttassanak meg a tartásdíjak, valamint ezek, a nehéz megélhetési viszonyokhoz mérten, az eddigieknél magasabb összegekben ítéltessenek meg.

Mindezekből következik, hogy az olyan várme-gyékben, amelyekben igen nagy a törvénytelen gyermekek száma, vagy amelyek területileg igen kiterjedtek s hatóságuk területén több kir. járásbíróság van, kénytelenek az árvaszékek, *minden a hatóságuk területén hatáskörrel bíró kir. járásbíróság székhelyén, esetleg azon kívül is, levő ügyvédek sorából kiválasztani a hivatásos gyámokat.*

Nem engedhetem el, hogy tapasztalatom szerint, ennek, nemcsak a törvénytelen gyermekekre, hanem

Anna részesíthető, illetőleg gyámsága megszüntethető nem volt. Tájékoztatásul egyébként az igazságügyminiszter úrral egyetértőleg megjegyezni kívánom, hogy az alsóbbfokú gyámhatóságok által idézett osztrák ptkv. 161. §-a Magyarországnak azon a területén sem nyer alkalmazást, amelyen az osztrák polgári törvénykönyv egyébként hatályban maradt, mert az utólagos házasság általi törvényesítés körül a magyar jog és gyakorlat Magyarország egész területén a kánonjoggal egyezik meg

általában a kiskorúakra háramló nagy hasznára rá nem mutassuk.

Tudja mindenki, hogy a községi közgyámi intézményünk,* országszerte, a közgyámok alkalmatlansága folytán, egyáltalán nem kielégítő. Vannak vármegyék, ahol a közgyámok minden teendőjét a jegyzők kénytelének végezni Ezt előrelátták a községek részére kibocsájtott gyámügyi ügyviteli szabályzat megalkotói is, mert a Némethy-kommentár egy helyen eképen szól:** »Az egész községi gyámügyi ügyvitel sorsa — a gyakorlati életben — főként a 29. §. pontos alkalmazásától függ.***

A közgyámokról ugyanis — sajnos —nem lehet indokoltan feltételezni azt, hogy országszerte képesek lesznek megfelelően teljesíteni mindazokat a feladatokat, melyeket az 1877: XX. t.-c. és ennek alapján a községi gyámügyi ügyviteli szabályzat közgyámi kötelességek gyanánt előír, stb.”

„Igaz, hogy ez a rendelkezés ismét újabb terheket ró épen azokra a községi jegyzőkre, akik az állami és az önkormányzati igazgatásnak már is annyi teendőjével vannak elárasztva Ámde ez az újabb munkakör annyira összefügg a magyar községjegyzőnek hivatásával, hogy épen ennek súlya ellen lehet legkevesebb jogosultsággal panaszkodni. A községi önkormányzatnak egyik legegységesebb és legtermészetesebb feladata,

* Nyitramegyében járási közgyámi intézmény van, amely a hivatalos értesítések szerint, igen jól válik be.

** V. ö. dr. Némethy Károly: A közigazgatási eljárás egyszerűsítése II. kötet. Az ügyviteli szabályzatok magyarázata 313. o.

*** A 129.000/1903. B. M. sz. alatt kibocsájtott K. Gy. Ü. Sz. 29. §-a arról rendelkezik, hogy mik a jegyző teendői a közgyám helyett.

hogy a község árváiról és szegényeiről gondoskodják; e feladat teljesítése első sorban a község szellemi vezetőjére: a jegyzőre vár stb.”

De vajjon mit jelenthet az a munka, — még ahol nincs is utolsó helyen rangsorozva a gyámügyi teendő, — *minőség* szempontjából, amelyet a hivatalosan is elismerten túlterhelt jegyzői kartól kapunk? Nem jelenti-e azt, hogy igen sok emberélet helytelen mederbe terelődésének, gyámoltatásának meg nem felelő volta s ennek ismét közgyámjaink alkalmatlansága, s a jegyzői karunk túlterheltsége az oka?!

De tovább menve, azt is láttuk, hogy társadalmunk a gyermekvédelmi ügyekben, főként a vidéken, jóformán teljesen részvétlen, legtöbbször teljesen közönyös és járatlan. Már most, azzal, ha a vármegyei árvaszékek a hatóságuk területére hatáskörrel bíró kir. járásbíróóságok székhelyén egy-egy ügyvédet alkalmaznak hivatásos gyámként, ez kétségtelenül, bizonyos nagyobb jártasságra tesz szert a gyámügyekben általában s ezzel az árvaszék hatósági munkájába, mintegy önkénytelenül bekapcsolódik a nálunk hiányzó társadalom egy exponensének mintegy társadalmi munkája, a kiskorúak igen nagy csoportjának nagy hasznára.

Az előadottakban, úgy vélem, kimutattam, hogy a hivatásos gyámság, ha nem is olyan elsőrangú szükségletet képez a vidéken mint a városokban általában, különösen a nagyvárosokban, mégis az *egyes vármegyék területi és népességi nagysága, lakosságának befolyása, szokásai és a törvénytelen születések száma által befolyásolva*, s megfelelő működési körrel felruházva, a törvénytelen gyermekek védelme szempontjából, *fontos kiegészítő intézménye* lehet a vármegyei árvaszékeknek.

10. Gyermekvédő osztály az árvaszékeknél.

A mai gyermekvédelem a gyámsági és családjog terén bizonyos újabb elvet juttat érvényre, amennyiben erősen belenyúl a családba akkor, amikor a szülők természetes jogát a gyermekeiknek családi körben való nevelésére megszünteti, ha ezt a családi nevelést, — anélkül, hogy a szülők ebben föltétlenül hibásak lennének, — anyagi vagy erkölcsi szempontból elégtelennek látja s a gyermeket a szülőktől elveszi, hogy valamely állami, hatósági vagy a társadalom által létesített intézetre bízza további nevelését. Az újabb polgári törvénykönyvek a szülői hatalomból folyó jogok mellett erősen kidomborítják az abban foglalt köteleseégeket. Ma egyenesen köteleességükké tétetik a szülőknek a gyermekek *megfelelő* nevelése. A Dán gyermek-törvény odáig megy, hogy a gyakori iskolamulasztókat elveszi a szülőktől és rövidebb-hosszabb időre, melynek leghosszabb tartama 6 hónap lehet, kényszeriskolába adja.

Ezenkívül a gyermekvédelem, amelyben mint láttuk, a törvénytelen gyermek oly nagy szerepet

játszik, különböző intézményeket pl. gyermekmenhelyeket, nevelő, gondozó intézetek, napközi és tanoncotthonokat, hivatásos gyámi intézményt stb. hoz létre. S emellett a már létező intézményeken belül is különféle újabb formációkat létesít, pl. a büntetőjogi gyermekvédelem terén létrehozta, a fenálló bírósági vagy rendőri szervezeten belül, a gyermekbíróságot. Felmerül tehát annak a szüksége, hogy a gyámhatósági szervezetben is olyan alakulat jöjjön létre, mely a gyámhatóság általános munkakörén belül, külön csoportosítja a gyermekvédelmi ügyeket.

Rá kell tehát mutatnom arra, ami nélkül az árvaszékek működési körébe vonva a hivatásos gyámság sem lehet el, de ami általában, véleményem szerint a gyermekvédelem egységes irányelveinek kialakulása s a működés pontosságának, helyességének, egyöntetűségének szempontjából, ma már egy árvaszéknél sem nélkülözhető, s az: *a gyermekvédő osztály* felállítása.* A gyermekvédelem valójában nemzetfentartó munka s fontossága nemcsak hogy nem csökken, hanem az életviszonyok mind szövevényesebbé válása által, napjainkban mindinkább növekszik. Nálunk, ahol a gyermekvédelem még nagyrészt az állam kezében van, s a társadalom részvétele elenyészően csekély, kétszeres fontossággal bír, hogy az arra hivatott hatóságoknál, az árvaszékeknél, külön osztály foglalkozzék

* Hogy ez a követelmény a külföldi gyámhatóságok körében is felmerült, kitűnik a wieni hivatásos gyámi nap tárgyalásaiból, amelyeken egyik felszólaló Landesgerichtsrat M. . . . kiemelte, hogy fölötte kívánatos, hogy minden az elhagyott, züllésnek indult vagy veszélyeztetett, nemkülönb a törvénytelen gyermekekre vonatkozó ügy, a gyámhatóságot gyakorló bíróságok *külön* osztályában koncentráltassék.

a védelem körébe tartozó és vonható mindennemű kérdéssel.

Ezzel érhetjük csak el azt, amit más államokéi társadalom résztvétele s intenzív munkája által érnek el, hogy minden egyes védelemre szoruló gyermek ügye több gonddal, individualizáltan lesz kezelve, és nem sablonikusan, ami tulajdonképpen legnagyobb ellensége a helyes irányú gyermekvédelemnek. Ezzel érjük el továbbá, hogy a gyermekvédelmi ügyek egy kézben összpontosítva, a megkívánt gyorsabb és szakosított elintézését nyerjék, különösen olyan vármegyékben, ahol ezeknek nagyobb tömege háramlik az árvaszékre s annak amúgy is túlterhelt minden egyes tagjára. De még jobban növekszik a fontossága a gyermekvédő osztálynak az olyan vármegyében, amelyben nagy a vadházasságok száma, mert ha nem koncentráltainak a vadházassági ügyek egy külön osztályba, akkor az árvaszék működése szétforgácsolódik és számbavehető eredmények elérése teljességgel lehetetlen. Ezek az ügyek szintúgy mint mindennemű gyermekvédelmi ügy fölöttébb nagy körültekintést, az emberek s a helyi viszonyok igen alapos ismeretét, céltudatos, erélyes, de emellett humánus eljárást igényelnek, amit mind, csak a folytonos e nemű ügyekkel való foglalkozás válthat ki az előadóban.

Ezen osztály ügykörét illetően általánosságban annyit jegyezhetek meg, hogy oda kell beosztani minden ügyet, mely a gyermekvédelemmel többé-kevésbé összefügg. így a vezetésem alatt álló árvaszéknél felállított gyermekvédelmi osztály működése körébe utaltattak:

1. Az összes törvénytelen gyermekek gyámoltatási, utólagos házasság által való törvényesítési és örökbefogadási ügyei.

2. A törvénytelen gyermekeknek, természetes apjuk elleni tartás iránti peres és a tartás kérdésében létrejött egyezségi ügyei.

3. Kiskorúak vadházassági vagy olyan nagykorúak ilyenmű ügyei, akiknek ezen viszonyából törvénytelen gyermekek származtak.

4. A hivatásos gyámoknak mindennemű jelentései és számadásaik felülvizsgálata.

5. Az összes elhagyatottsági ügyek.

6. A fiatalkorú bűnösök ügyei.

Hogy számokban kifejezve ezen ügyosztály tevékenysége mennyit tesz ki, arra nézve tájékozásul felhozom, hogy az összes befolyó ügydaraboknak körülbelül egy ötöde, vagyis közel 10.000 ügydarab a forgalma az árvaszékennél felállított gyermekvédő osztálynak.

Hogy pedig a működés eredményéről is áttekintést nyújtsak, meg kell említenem, ez az intenzív működés tette lehetővé a vezetésem alatt álló árvaszékennél, hogy annak beavatkozása által az elmúlt évben 1444 olyan vadházasság lett törvényes házasságra lépéssel megszüntetve, amelyben a felek egyike vagy másika vagy mindkettő kiskorú volt, avagy mindkettő ugyan nagykorú, de viszonyukból törvénytelen gyermek származott. Ezen működés eredménye volt az is, hogy az utólagos házasság által törvényesített gyermekek közül az elmúlt évben 571-nek, a f. évben pedig november 1-ig körülbelül 350-nek szülei kérelmeztek a belügyministernél a törvényesítés feljegyzésének elrendelését, amely kérelmek nagy része már teljesítve van és a feljegyzések keresztül is vezetettek a gyermekek anyakönyvében.

Meg kell említenem, hogy természetesen mind-

ezen eredmények nem lettek volna elérhetők, ha az árvaszéknek a vadházasságok megszüntetésére és a törvénytelen kiskorúak törvényesítésére vonatkozó gyermekvédelmi irányzatú tevékenysége nem nyert volna támogatást a közigazgatás többi faktorától.

Tanulság okából szükségesnek tartom, ha a székesfőváros s a vezetésem alatti árvaszék nyilvántartása alá a múlt évben került törvénytelen gyermekekről néhány adatot egybevetünk.

A székesfőváros árvaszéke gyermekvédelmi osztályának nyilvántartása alá 1911-ben

kiskorú anyától házasságon kívül született gyermek.....	989
nagykorú anyától házasságon kívül született gyermek.....	1138

összesen..... 2127 került.

Ezeknek körülbelül egy harmadánál, amint a hivatalos adatokból kiveszem, a szülők vadházasságban élnek, míg az én árvaszékemnél 1911-ben a kis- és nagykorú anyáktól összesen született 2028 törvénytelen gyermek került gyámoltatás alá, akiknek anyja a természetes atyával, majdnem kivétel nélkül vadházasságban együtt él.

A viszonyok erősen eltérő voltát jellemzi az is, hogy azon nagykorú anyák közül, akiknek törvénytelen gyermekük volt s akik a székesfőváros árvaszéke által, a már másutt vázolt álláspontonál fogva maguk nevezettek ki gyámokul, 862 esetből 103-ban megindították a múlt évben a természetes apa ellen a tartási pert, míg vármegyémben az ilyen fajta anyák közül, — ha nem is éltek vadházasságban a gyermek atyjával — alig egy-kettő tette folyamatba a gyermektartás iránti pert. Az előbbieknél a bizonyos magasabb

kultúrán kívül, kétségtelenül az okozza a kedvezőbb eredményt, hogy a székesfővárosi árvaszéknek módjában áll az anyákat *közvetlenül, személyes meghallgatás* útján befolyásolni és kellően útbaigazítani, míg a vármegyék árvaszékénél ez a közvetlenség kivi-hetetlen.

11. Vadházasságok.

Az árvaszékeknek és a közigazgatás szerveinek általános teendői ezek megszüntetése és a törvénytelen gyermek védelme körül.

Sajátos gyámhatósági rendszerünk folytán, mely a közigazgatásba van beillesztve, az általános közigazgatásnak, — kivéve azokat a szerveket, melyek a gyámhatóságnak törvényszerinti végrehajtó közegei, — a tételes rendelkezések vajmi kevés részt juttatnak a gyermekvédelemből, helyesebben ennek érdemi intézéséből.

Ámde a közigazgatásnak, hivatásánál fogva, a szociális kérdések irányításánál vezető szerepe, általában kötelességévé teszi, hogy saját hatáskörében előmozdítsa a vele szerves kapcsolatban álló gyámhatóságok gyermekvédelmi irányú működését, mert e nélkül ezek nem képesek e téren eredményes tevékenységet kifejteni s a modern gyermekvédelem kívánalmainak eleget tenni. E szempontokból kiindulva, az általános közigazgatásnak nem lehet szemet hunynia a felvetődő szociális kérdések előtt, amelyek a gyer-

mekvédelemmel kapcsolatosak, avagy azt bizonyos vonatkozásban érintik, hanem mindent el kell követnie a netaláni bajok orvoslása, a hiányok pótlása s az eredmények fokozása szempontjából, úgy saját hatáskörében, mint az árvaszékek ily irányú működésének teljes támogatásával, — külön tételes rendelkezések nélkül is. Ilyen, amint alább bővebben látni fogjuk, a gyermekvédelemmel s főként a törvénytelen gyermekek védelmével erős vonatkozásban álló kérdés, a hazánk sok vármegyéjében óriásilag elszaporodott vadházasságok kérdése, melyet erkölcsi, kulturális, gazdasági, egészségügyi, népszaporodási és még sok egyéb tekintetektől, a szociális irány fontosságától áthatott közigazgatás nem nézhet már el tétlenül. Mindent el kell követnie, hogy ezen szokás továbbterjedése elé gátat emeljen s a létező vadházasságokat megszüntesse, a fenti szempontokon kívül, főként a törvénytelen gyermekekre való tekintettel.

Épen azért e téren való gyakorlati tapasztalataimból leszűrve a tanulságokat, körülbelül megjelölöm azt az irányt, melyet a közigazgatás — és nemcsak a gyámügyi igazgatás — szervei, a törvénytelen gyermek hathatósabb védelemben részesítése céljából követni tartoznak. A vadházasságokra s a közigazgatásnak ezek lehető megszüntetése körüli teendőjére aunal inkább kell egy mélyebb pillantást vetnünk, mert a törvénytelen gyermekek *nagyobb* kontingense nálunk a szülők vadházasságokból származik, — lakosságunk túlnyomóan mezőgazdasági foglalkozásából folyólag, — míg Németországban, amint az előzőkből kitűnt, a törvénytelenek nagyobb kontingensénél a gyermek nemzője nem él együtt annak anyjával, — ami viszont a túlsúlyban levő ipari és gyári foglalko-

zás természetes következménye.* E két eltérő alapnak, mely a törvénytelen gyermek helyzetére természetesen erős kihatással van, a folyománya, — amint egy előbbi fejezetben kimutattam, — a hivatásos gyámságnak a vármegyei árvaszékeknél *kisegítő intézményképen* való kreálása s a *hivatásos gyámjaink feladatkörének*, a német hivatásos gyámokétól *részben* eltérő megállapítása.

Véleményem szerint a vármegyék alispánjaira hárul elsősorban a feladat, hogy a vármegyéjükben esetleg gyökeret vert népszokást, a minden törvényes rendnek ellentmondó vadházasságokat, maguk is erős kézzel iparkodjanak kiirtani, szintügy közvetlen irányításával az alárendelt közegeknek, a főszolgabíráknak s főként a jegyzőknek, mint az árvaszékek ily irányú működésének teljes támogatásával. A sötétben való tapogatódzás elkerülése végett, mindenekelőtt össze kellene íratniok a vadházasságokat s ezekről a jegyzőségeknek rendszeres nyilvántartást vezetnetniök, melybe az időszakai hivatalvizsgálatoknál szintügy ők, mint a főszolgabírák betekintenek s maguknak az eljárás megfelelő vagy eredményes voltáról meggyőződést szerez-

* Ma már a vadházassági együttélés, — kivéve azokat az eseteket, amelyekben valamely elháríthatatlan házasságkötési akadály áll útjában a házasságra lépésnek, — tévesen felfogott gazdasági érdekeken kívül, rendszerint megrögzött népszokáson és alacsonyabb kultúra által irányított helytelen erkölcsi érzéken vagy ennek hiányán alapul.

Régente a társadalom bizonyos osztályaira szociális és gazdasági szempontból házassági tilalom állott fenn, ami ezekenél természetesen vadházassági együttélésre vezetett. így több államban a mezőgazdasági cselédeknek, a céhbeli iparossegédeknek tilos volt bizonyos kor vagy kereset elérte előtt megházasodni.

nek. Ilyen nyilvántartások felfektetését rendelte el Krassó-Szörény vármegye alispánja 15514/912. alisp. sz. rendeletével azzal a meghagyással, hogy azok minden év december 31-én szorgosan átvizsgálandók, esetleg kiegészítendő, lezárandók és a következő év január 15-ig az alispáni hivatalhoz betérjesztendő. Egyúttal a legszigorúbban utasította a jegyzőket, hogy a vármegyei árvaszékek a vadházasságok keletkezésének megakadályozása és a létezők megszüntetése tárgyában kiadott rendeleteit a legnagyobb lelkiismeretességgel és pontossággal foganatosítsák.

Ugyanilyen nyilvántartások, melyeknek mintája a mellékletek közt található, vezetettek rendelkezésem folytán minden jegyzőségénél a vármegye árvaszéke részére is, azzal a különbséggel természetesen, hogy ebből azok a nagykorú vadházások kimaradnak, akiknek nincsen törvénytelen kiskorú gyermekük. Az alispánok által felfektetni rendelt vagy rendelendő nyilvántartás főként az olyan nagykorú vadházásokra vonatkozhatik, akiknek eme viszonyából nem származott törvénytelen gyermek, valamint az általános eljárásra nézve, ennek irányítása és ellenőrzése céljából. Mert a *special* munka már *egészen az árvaszékek terhére esik*. A vadházasságoknak ugyanis körülbelül $\frac{4}{5}$ része olyan, amelyekben a felek egyike vagy másika, avagy mindkettő kiskorú, vagy nagykorúak ugyan, de viszonyukból törvénytelen gyermek származott, s így az árvaszékek, hatáskörükbe eső ügyekkel állnak szemben, melyekben a legrigorózusabban járhatnak el. És míg az általános közigazgatás szerveinek, a vadházasságok megszüntetése és meggátlása céljából kifejtett működését, a vármegye lakosságának erkölcsi és kulturális sőt egészségügyi szempontjából fontos szociális jelentőségűnek, az árvaszékeknek a hatáskörükbe eső ily

irányú működését ezenfelül, a törvénytelen gyermekek szempontjából, par excellence gyermekvédelmi irányúnak tartom.

Tekintsünk csak be az anyakönyvekbe s egymásik helyen azt fogjuk látni, hogy feltűnő sok, — már aránylagosan — a halva született gyermekek száma s ezek majdnem kizárólag törvénytelen származásúak, ami rendszeren a túlkorai nemzésre vezethető vissza, ha nem játszik közre esetleg valamely bűnös körülmény Micsoda generatio származhatik abból és milyen káros egészségileg a felekre magukra is, ha 12-14 éves leányok 16—18 éves fiúkkal folytatnak vadházas viszonyt, amire egyes vidékeken elég példát látunk! * És eltekintve attól, hogy a vadházaságok nagyobb mérvű elharapódzása, a *népesség szaporodására* ** *erkölcsi felfogására, kulturális fejlődésére és nem ritkán gazdasági viszonyaira* is igen kedvezőtlen hatással van, hány vitás, fölötte komplikált és gyakran ki nem csomózható *illetőségi, örökjogi, gyámsági* kérdésnek hordja magában sokszor kiirthatatlan magvát, a legtöbbször minden házasságkötési akadály nélkül, pusztán megrögzött népszokásokon alapuló vadházas viszonyból való származás! ***

* A fejletlen korú vadházasok száma a múlt év elején A..... községben 33-at tett ki, úgy hogy a községnek jóformán egész 12—18 év közti fiatalsága vadházaságban élt s ami legfeltűnőbb, szülői beleegyezéssel.

** Több községet ismerek, ahol a vadházaság igen erős gyökeret vert s alig van törvénytelen gyermek, feltűnő jelenségül az elnéptelenedésnek.

*** Hogy minő bonyolódott helyzetek állnak elő, csak egy példával akarom jellemezni, melyhez hasonló eset azonban sok száz és száz merül fel mindennap.

Törvénytelen 19 éves kiskorú B. D. p.....i lakos panaszt

Hányszor kell azt a panaszt hallanunk, hogy meghalt az atya (t. i. a természetes atya) és hozzátartozóinak első dolguk volt a törvénytelen gyermeket anyjával együtt a vagyomból kitenni! S a legtöbb ilyen esetben, milyen nehéz ilyenkor már a tartási igénynek a hagyatékkal szemben való érvényesítése! Avagy érvényesíthető-e egyáltalán ez az igény, s nem esik-e el egyszer s mindenkorra a törvénytelen gyermek, ha a természetes apa atyja életben van s az előbbinek használatra átadott vagyonyjuttalékát még nem irattá át telekkönyvileg, úgy, hogy egyszerűen fia halála után ismét birtokába veszi?

Mint a közigazgatás ezer ágú teendőjének mindenikében, úgy ebben is, már csak a népességgel való személyes érintkezés és viszonyainak alapos ismerete folytán, a kezdeményező s talán a legfontosabb teendő az árvaszék mellett, a jegyzői karra háramlik. Elismerem, hogy egyfelől munkaterhét nem kevésbé növelik ezek az ügyek, amelyeknek azonban helyes elintézése s főként az árvaszék utasításainak pontos keresztülvitele másfelől biztosítják az, hogy népessége helyes és rendezett erkölcsi s ezen alapuló gazdasági viszonyok közé jusson, ami a legtöbb esetben kedvezően hat vissza a jegyző más irányú

tesz anyja ellen, hogy ez házából, vagyonából elűzte őt. A panaszos előadásával egyező vizsgálat megállapítja, hogy a kiskorú néhai természetes atyja, annak anyjával B. Sz.-val vadházasságban élt, noha törvényes felesége volt, akihez utóbb a kiskorú anyjának halála után, a kiskorúval együtt visszatért s röviddel ezután meghalt. Ez időtől fogva, tehát évek óta a kiskorú természetes apának felesége szerepel mint a kiskorú anyja, evvel rosszul bánik s ennek a néhai édesanyjától reámaradt vagyontát számadástétel nélkül kezeli.

munkájának könnyítésére. És, ahol nemcsak a sablonikus aktaelintézésből, hanem az imént jelzett felfogásból kiindulva, az árvaszék intencióit megértve, s ennek utasításait foganatosítva mentek bele a jegyzők a vadházasságok megszüntetési akciójába, ott általánosságban kedvező, s némely helyen *nem várt* eredmények voltak elérhetőek.

Mielőtt a vadházasságok megszüntetése és lehető meggátlása körüli teendőket vázolnám, a törvénytelen gyermekek gyámoltatásáról kell szólnom. E téren a jegyzők legfontosabb kötelességének tekintem, hogy a törvénytelen gyermek születési anyakönyvi tanúsítványát,* az anyakönyvvezetőktől való beérkezés után, a természetes atyára vonatkozó közlések s egyben a gyámi javaslat kapcsán azonnal betérjessék az árvaszékhez. (Ott, ahol van hivatásos gyám, két példányban, hogy az egyik annak, a gyámki rendelés alkalmával nyomban kiadható legyen) A törvénytelen gyermeket itt érheti ugyanis a hatósági intézkedés el-

* A K. Gy. Ü. Sz. 3. §-a szerint a községi előjáróság köteles az árvaszéknek bejelenteni: Ha a gyám- vagy gondnokrendelés szüksége, nem az örök-hagyó elhalálózása folytán, hanem más okból állt elő (1885: VI. t.-c. 10. §.)

Különösen:

a) *ha kiskorú vagy nagykorú nőtől házasságon kívül gyermek születik;*¹⁾ stb. stb.

i) Az anyakönyvvezető az előjáróságot a vonatkozó adatokról anyakönyvi tanúsítvánnyal értesíti. Az előjáróság e tanúsítványokat az árvaszékhez betérjeszti s egyben jelenti, hogy vannak-e s ha igen, kik a tartásra kötelezettek (anya, természetes atya, az anya szülői és a kiskorú természetes atya szülői) s hogy képesek-e ezek a házasságon kívül született gyermeket eltartani.

maradásából, vagy késlekedéséből az első hátrány, amely esetleg elkíséri élete további folyásában is. Itt rá kell mutatnom arra a, semmivel sem indokolható helytelen gyakorlatra, hogy sok jegyzőségnél gyűjtik ezeket a tanúsítványokat, s bizonyos időszakonként, 3 hónaponként, terjesztik csak be az árvaszékhez, ami magában hordja a magvát nemcsak a késedelmes intézkedésnek, hanem sokszor a helytelen intézkedések láncolatának, eltekintve attól, hogy az ilyen gyűjtési rendszer következménye nem egyszer az, hogy néha félév múlva, vagy nem ritkán soha sem lesz beterjesztve a törvénytelen kiskorú születési anyakönyvi tanúsítványa gyámkirendelés végett. De még ha rövidebb közönként, pl. 2—3 hónaponként rendszeresen lennének beterjesztve a tanúsítványok, ez is igen nagy hátránnyal járhat a törvénytelenekre. Nevezetesen egyrészt épen sajátságos helyzetük, igényeiknek a természetes apával szemben kellő érvényesítése a legtöbbször megkívánja a lehető sürgős gyámoltatásukat, másrészt azzal, hogy a tanúsítványok gyűjtetnek, az ezek kellő felszereléséhez szükséges munka is növekszik és bizony a tömeges elintézés ennek nyomait magán hordja, szintúgy a gyámi javaslatlételnél, mint esetleg az árvaszék intézkedéseinél. És vájjon miért volna kevésbé fontos a törvénytelen gyermek mielőbbi gyámoltatása, mikor a törvényes gyermeknél épen a gyorsabb gyámoltatás céljából az 1894 XVI. t.-c. 20. §-a azt rendeli, hogy a halálesetfelvétel és gyámi javaslat nyolc nap alatt beterjesztessék az árvaszékhez? Hány törvénytelen gyermeknél nem merülnének fel később

az elhagyatottság körülményei s nem esnének tartásdíjai az illetőségi község terhére, ha gyámoltatása, s ezzel kapcsolatosan a természetes atyja elleni igényeinek érvényesítése kellő időben megtörtént volna! Ter-

mészertes elvétve lehetnek olyan esetek, amelyekben vagy a természetes atyára vonatkozó adatok beszerzése, vagy más egyéb körülmények hosszadalmasabb eljárást igényelnek s épen a törvénytelen gyermek érdeke kívánja meg a nagyobb körütekintést, s a pontosabb adatoknak, esetleg körülményesebb, s több *időt* igénylő beszerzését. Az ilyen esetekre az előbb kifejtettek nem állanak.

Ami már most a vadházasságok megszüntetése körüli teendőket illeti, itt csakis általános direktívákat lehet adni, mert az egyes esetek annyira eltérők és annyira különböző okokra vezethetők vissza, hogy külön beható megvizsgálás alá veendők. Ami az egyik vidéken, mondjuk jegyzőségben, a vadházasságok megszüntetésére vezethet, *az* más jegyzőségben épen *az* ellenkezőt eredményezheti, úgy hogy legfeljebb jársonként lehet bizonyos alapirányelveket felállítani. Például hozom fel, hogy némely vidéken célravezető lehet, hogy egyes pragnáns esetben, a vadházasság szülő törvénytelen gyermeke, erkölcsi züllés veszélye címén elhagyottá nyilvánítatik s ez által más vadházasságok is megszűnnek, míg más vidéken, ez csak előmozdítaná a vadházasságok keletkezését. Sok helyen célszerűnek mutatkozott a kiskorú vadházasságnak az 1877: XX. i.e. 14. §-a alapján a szüleikhez vagy gyámjához való visszavezettetése, minden ingóságával együtt, mert e nélkül teljesen céltalan az eljárás, de természetesen ez is csak addig történhetik meg, amíg az anyaság kétségtelen jelei nem mutatkoznak, mert akkor már az eljárásnak arra kell irányulnia, hogy a vadházasságok mielőbb egybekeljenek, hogy így a születendő gyermekek törvényes házasságban lássanak napvilágot. Ahol a fejletlenkorúak közt gyakori a vadházasság, s a visszavezettetés a szülői vagy gyámi házhoz,

a szülők közrejátszása miatt — legtöbbszörre ők mozdítják elő gyermekeik vadházasságát, — nem jár eredménnyel, szükségesnek mutatkozhatik, véleményem szerint, egyeseknek javító nevelésben való részesítése iránt előterjesztést tenni Mert nem kell-e ahhoz az erkölcsi érzék teljes eltompulása vagy hiánya, más-ként züllöttség, hogy a szülők maguk fogadják be házukba a 12—14 éves leányt 16—17 éves fiúk ágyasa-ként, még pedig bizonyos ünnepélyes szertartások közepette, avagy nem vezet-e ez az állapot a fiatalok-nál is, előbb-utóbb teljes morális dekadentiához és züllöttséghez? Hogy azonban a hatósági eljárás sike-res is legyen, s így például is szolgáljon a többi számára, — mert hisz valamennyi fejletlenkorú vad-házasság befogadására nincs elegendő javító intézetünk, — ehhez az szükséges, hogy az, a javító nevelés sza-bályozása tárgyában kiadott 27.200/1909. I. M. igaz-ságügyminiszteri rendelet pontos szem előtt tartásával történjék.

A hivatkozott rendelet 1. §-ának utolsó bekez-dése így szól:

Ezenfelül a jogosult kérelmére (27. §.) javító nevelésben részesíthetők az olyan kiskorú egyének is, akik büntetendő cselekményt nem követtek el, ha kör-nyezetükben erkölcsi romlásnak vannak kitéve vagy züllésnek indultak s javító nevelésük erkölcsi romlá-suk megakadályozására szükséges és a kérelem elő-terjesztésekor tizennyolcadik életévüket még be nem töltötték.

A 27. § szerint a javító nevelést kérheti:

1. az atyai hatalmat gyakorló atya,
2. a gyám,
3. valamely hatóság, testület, egyesület vagy magánegyén az atyai hatalmat gyakorló atyának vagy a gyámnak beleegyezésével.

A 28. §. felsorolja, hogy az előbbi §-ban emiitett jogosultaknak kérvényéhez vagy felterjesztéséhez mellékelni kell:

1. A kiskorú születési anyakönyvi kivonatát;
2. a kiskorú iskolai bizonyítványát, ha jár iskolába;
3. a kiskorú testi fejlettségéről és egészségi állapotáról kiállított orvosi bizonyítványt, melyben azt is meg kell említeni, nem szorul-e a kiskorú gyógy-pädagogiai kezelésre, nem szenved-e ragályos, undorító vagy a beszállítást akadályozó más betegségben, testi vagy szellemi fogyatkozásban, a nőnél azt is nincs-e terhes állapotban;
4. a kiskorú személyleírását vagy fényképét;
5. a kiskorú előéletére, családi és vagyoni viszonyaira, erkölcsi és társadalmi helyzetére és foglalkozására vonatkozó adatoknak a községi előljáróság (városi hatóság) által a 27.100/1909.1. M. számú rendelethez csatolt II. sz. minta szerint kiállított hitelesített jegyzékét;
6. a 22. §. szerint szükséges kötelezvényt vagy az ellátási díj elengedésére irányuló kérelmet támogató okiratokat;
7. a törvényes képviselőnek oly kijelentést tartalmazó nyilatkozatát, hogy a nevelés tartamának és módjának meghatározását a kiskorú huszonegyedik életévének betöltéséig az intézetre bízza;

* A 22. §.: A javító-nevelőintézetekbe a 27. §-ban említett jogosultak kérelmére beutalt növendékek után az igazságügyminiszter által megállapított összegű évi ellátási díjat kell az igazságügyi tárca javára javító-nevelőintézeti célokra fizetni. Az ellátási díjat félvévenként előre kell lefizetni s erről a növendék eltartására köteles személynek vagy helyette másnak kötelezvényt kell kiállítania.

Az igazságügyminiszter különös méltánylást érdemlő esetekben a növendék eltartására köteles személynek vagy a felvételt kérőnek indokolt és közokirattal támogatott kérelmére az ellátási díjat egészen vagy részben elengedheti és részletfizetést is engedhet.

8. a kiskorú községi illetőségi bizonyítványát.

Ha a kiskorú érdekében javító nevelőintézetbe felvétele *halaszthatatlanul szükséges, az igazságügyminiszter a kiskorút* a jogosult kérelmére a jelen §-ban *megkívánt okiratok megszerzése előtt is* beutalhatja.

Azért tartottam szükségesnek ezeket a szakaszokat szövszerűen ideiktatni, mert igen nagy fontosságú a hatósági eljárás sikeressége szempontjából, hogy az a fenti szakaszok pontos szemelített tartásával vezetessék be s így mint már említettem, az eljárás a többi fejletlenkorú vadházasnak is példálul szolgáljon.

Minden esetben azonban természetesen elsősorban lehetőleg rábeszéléssel kell a jegyzőknek iparkodniuk a felekre hatást gyakorolni, mielőtt szigorúbb rendszabályokat hoznának alkalmazás végett az árvaszéknek javaslatba, mert bár az árvaszéknek minden eszközt fel kell használnia a törvénytelen gyermekek érdekében a vadházasságok megszüntetésére, nem lehet szem elől téveszteni sohasem, a működésének mindenkor irányt szabó humánus felfogást. Előfordulhat, hogy a törvénytelen gyermeknek esetleg létérdeke kívánja meg azt, hogy szülei inkább vadházasságban maradjanak továbbra is, semhogy széjjelválasztva, a természetes apa által juttatható csekély készpénzbeli tartással nyomorban tengesse életét. Itt tehát fölöttébb gondos és lelkiismeretes megfontolást igényel a jegyzők részéről az eljárási mód javasolása s még gondosabb mérlegelést és körültekintést, valamint magasabb szempontok szerinti elbírálást az árvaszék részéről, a javasolt eljárás fogantatba vétele. Tapasztalatom szerint, nem ritkán eredményre vezetett, ha a vadházások, akiknek már törvénytelen gyermekük volt, s az anya kiskorúsága esetén ennek szülei is, figyelmeztetve lettek arra a hátrányos helyzetre, melybe a törvénytelen gyermek kerül, ha természetes atyja netalán elhal, mert ekkor

törvényes örökjogi igényei nem lévén, annak vagyona visszaszáll a vérszerinti rokonaira s a törvénytelen gyermek anyját még özvegyi haszonélvezet sem illeti meg, úgy hogy gyermekének eltartása kizárólag ő reá s illetve szüleire háramlik, mely utóbbi eset egyébként beáll akkor is, ha a természetes atya a törvénytelen gyermek anyját elhagyja, vagy házától elúzi, mert az esetleges tartási per eldőltségéig, mely elvégre is kétséges s mely legjobb esetben sem nyújtja a gyermeknek a természetben való eltartás egyenértékét, a tartáskötelezettség szintén az anyára s ennek szüleire háramlik. A természetes atya pedig figyelmeztetve lett arra, hogy az anya elhalálozása esetén, — gyámul nem lévén kirendelhető, — a törvénytelen gyermeket sem fogja magánál tarthatni, hanem kénytelen lesz azt a kinevezett gyámnak átadni.

Ha pedig a minden hátrányos szempont kellő megvilágítása melletti figyelmeztetésnek nem volna fogantatja s arra sem lehet semminemű kilátás, hogy az árvaszék által alkalmazásba veendő törvényes kényszereszközök eredménnyel fognak járnivaló avagy a házasságra lépésnek útjában álló akadályok elháríthatók lesznek, — főként olyankor, ha a természetes atya vagyontalan, ennek szülei azonban vagyonnal bírnak — a törvénytelen gyermek érdekében tanácsos lesz, a természetes atya szüleit a jegyzőkönyv felvételekor oly értelmű nyilatkozatra bírni, vájjon ők, a fiukkal egyetemleges kötelezettséget vállalnak-e a törvénytelen gyermek tartásáért. Ezzel t. i. eleje vehető annak, hogy a természetes atya szülei, akik a legtöbb esetben annak idején maguk vették fiuk számára a házukhoz a törvénytelen gyermek anyját, ezt gyermekével együtt, ha már nekik nem tetszik vagy más választottak ki fiuk számára, minden ok s főként min-

den *felelősség* nélkül kithessék, abból kiindulva, hogy a természetes atyának úgy sincs vagyona, ők pedig úgy sem perelhetők. A felvett jegyzőkönyvi nyilatkozat alapot ad a perlésre, e nélkül pedig tényleg nem volnának perelhetők egyetemleges kötelezettség alapján, még az esetben sem, ha maguk hozták a házukhoz fiuknak ágyasát s így mintegy hallgatólagos kötelezettséget vállaltak a netalán születendő törvénytelen gyermek tartásáért. Hivatásos gyámjaink több esetben indítottak ez alapon pert, de felsőbb fórumon elvesztették azt, azzal az indokolással, hogy a természetes atya szülei ellenében csak az esetben állna fenn keresetőségi jog, ha ezek kifejezetten kötelezettséget vállaltak volna a természetes atyával egyetemleg a tartásért, vagy kötelezettségük valamely büntetendő cselekményből volna levezethető.

A házasságkötésnek, ha a vadházasságnak nem megrögzött népszokás az alapja, gyakran olyan akadály áll útjában, melynek elhárítása a jegyzőknek többkevesebb utánjárással, de rendszerint módjukban áll. Ilyen akadályok a H. T 7. §.-án alapuló fejletlen kor, mely alól az igazságügyminiszter adhat felmentést, vagy az id. törvény 8. §-án alapuló szülői vagy gyámi beleegyezés hiánya, melyet a gyámhatóság beleegyezése pótol, vagy utólagos anyakönyvezés szüksége, melyet a felügyelő hatóság rendel el, vagy fenálló védkötelezettség, melyet kivételes nősülési engedéllyel lehet, — a fenforgó törvényes okok esetén — elhárítani. Mindezek elég gyakoriak az életben, úgy, hogy az eljárást minden jegyző a gyakorlatból ismerheti, csak az szükséges, hogy kellő formában vezesse be, hogy kedvező eredmény legyen idejekorán elérhető. Gyakoribb akadály a házasságkötésnek, mely jó ideig

nehezebben volt elhárítható, mert nem a kellő módon lett bevezetve az eljárás, egy korábbi érvényes házassági kötelék fenállása. Nem ritka, legalább a mi vidékünkön, hogy a felek nem idegenkednének a válópör folyamatba tételétől, azonban az ehhez szükséges költségekkel, teljes vagyontalanságuk vagy csekélyebb vagyonuk miatt, nem rendelkeznek. Itt tehát kétféle eljárásra van szükség, az esetek különbözősége szerint. Teljes vagyontalanság esetén a jegyzők teendője, hogy a kellő szegénységi bizonyítvánnyal felszerelt kérvényt, melyben a fél pártfogó ügyvéd kirendelését kéri, a válóperre illetékes kir. törvényszék útján, az ügyvédi kamarához juttassák. Az utóbbi esetben, t. i. csekély vagyon esetén, fontos szerep jut a hivatásos gyámoknak, akik legalább vármegyénkben, a legminimálisabb költségek, olyanok mellett, amelyek a fél csekély vagyonához arányosítvák, s amelyeket, tapasztalatom szerint, az eredmény fejében szívesen visel — vállalnak. Ilyen esetekben tehát a jegyző eljárása az, hogy megfelelő, a vagyoni viszonyokat pontosan feltüntető bizonyítvánnyal, a hivatásos gyámokhoz utasítják a feleket.

A vadházasságok megszüntetésének, különösen gyámhatósági szempontból egyik főcélja természetesen az, hogy ott, ahol törvénytelen gyermek született ezen viszonyból, ez, a szülők utólagos házassága által törvényesíttessék. Minthogy azonban az ilyen utólagos házasság által törvényesített gyermek, a már más helyen hivatkozott 164837/1911. sz. B. M. határozat értelmében a törvényes születésűekkel egy szempont alá csak akkor esik, ha törvényesítésének feljegyzése belügyminiszteri rendelettel vagy bírói ítélettel elrendeltetett, igen nagy súlyt kell helyezniök a jegyzőknek arra, hogy a szülők az A. U. 140. §-a alapján

azt kérelmezzék. Legcélszerűbb, ha egybekelésük alkalmával figyelmeztetve lesznek, hogy gyermekük a törvényesítés kérelmezése nélkül nem kerül atyái hatalom alá, s ha korábban gyám rendeltetett a gyermek számára, ez továbbra is megmarad, ha a gyermekre örökség vagy ajándék címén vagyon háramlik, ezt az atya — atyái hatalom hiányában — nem kezelheti, a kis-korú nevelésébe, pályaválasztásába bele nem szólhat, sőt a hagyatéki eljárásnál is származhatnak a gyermekekre hátrányos bonyodalmak, ha törvényes származását a többi örökös esetleg kétségbevonja, mert ekkor kell majd törvényességét megállapíttatni, ami bizonyos időt igényelvén, ezalatt a hagyaték rongálásnak lehet kitéve.

Amennyiben azonban ezen figyelmeztetés dacára a szülők nem kérelmeznék a törvényesítési feljegyzésnek elrendelését, valamint általában minden esetben, amikor vadházások egybekelnek, úgy vélem, ügyelniök kell a jegyzőknek arra, hogy vájjon a természetes apa a születés bejelentése alkalmával elismerte-e magáénak a gyermeket s ha nem ismerte volna el s ezen elismerés feljegyezve nem volna, ki kell őt hallgatniuk arra nézve, vájjon a gyermeket magáénak ismeri-e el, hogy ezen elismerést, valamint az utóházasság tényét a törvénytelen gyermek születési anyakönyve megfelelő rovatába, mint utólagos bejegyzést, a fél kérelmére feljegyezhessek. (A. U. 47., 95., 96. §§.) Ha pedig a természetes atya általi elismerés a születés bejegyzése alkalmával feljegyeztetett volna, úgy akár az atya, akár az anya kérelmére feljegyzendő az utóházasság ténye az utólagos bejegyzések rovatába. (1904: XXXVI. t-c. 19. § ának 2. bek. A. U. 96. §.)

E két utóbbi eljárás azért fontos a törvény-

telenre, mert így megadatik neki a mód arra, hogy utólagos házasság által való törvényesítését, ha az netalán — a feljegyzés bármi okból való elmaradása folytán, — élete folyamán valamikor vitássá tétetnék, magánjogi úton igazolhassa.

Ezzel körülbelül kimerítettem a teendők sorozatát, amelyek a vadházasságok megszüntetése s a törvénytelen gyermekek hathatósabb védelemben részesítése céljából, — kivéve a szorosán vett gyermekvédelmi szabályokat, — a jegyzőkre haramiának. A törvénytelenek védelmét illetően lehetőleg iparkodtam erősebben exponálni azokat a kötelességeket, melyek körül legtöbb mulasztás történik.

A főszolgabírák teendői minden téren leginkább a kellő ellenőrzésben összpontosulnak. Hivatalvizsgálataik alkalmával be kell tekinteniök, — ott ahol fel lettek fektetve, — a vadházások nyilvántartását, meggyőződést szerzendő arról, vajjon kellő eljárást fejtenek-e ki a jegyzők a vadházasságok megszüntetése tárgyában nyert felsőbb utasítások foganatosítása körül. Meg kell állapítaniuk, vajjon a papok és a tanítók, a jegyzők e nemű hivatalos munkáját, a maguk erejéhez mérten, saját hatáskörükben támogatják-e s ahol az nem történik meg, ott buzdítólag hassanak közre ez utóbbiaknál, kellő tevékenység kifejtése végett. A jegyzők még oly pontos munkája e téren félannyi eredménnyel nem jár, mintha a falu minden jelentős tényezője, tehát a pap és a tanító vele párhuzamosan közreműködik. S minthogy a jó példának felülről kell jönnie, ne tőrjenek meg a főszolgabírák olyan előljárósági tagot, aki maga is vadházás életet folytat. A vadházasságok megszüntetésére, vagy lehető apasztására, a főszolgabírónak számtalan mód kínálkozik, melyet kellő gyakorlata, helyes érzéke és tapin-

tata, nemkülönben járása lakosságának ismerete ad kezébe, csak nem szabad ezeket kiaknázatlanul hagy-
nia, abból indulva ki, hogy ezen szokást kiirtani úgy
sem lehet.

Ami a törvénytelen gyermek védelme — vala-
mint általában az összes kiskorúak, — szempontjából
legfontosabb, az olyan közgyámok alkalmazása volna,
akik előírt kötelességeiknek képesek lennének meg-
felelni. Erről azonban hazánk jó részében, sajnos,
még jó ideig le kell mondanunk, s meg kell eléged-
nünk azzal, hogy a községek s járások részére ki-
bocsájtott Ü. Sz. 29. §-a értelmében a jegyzők lássák
el az alkalmatlan közgyámok teendőit. Amde lássák
is el! A most hivatkozott U. Sz.-nak a járási gyám-
ügyi ügyvitelt szabályozó II. része ugyan általános-
ságban véve fixírozza a főszolgabíró teendőit a köz-
ségi gyámigazgatás ellenőrzése körül, de ennek fon-
tosságát nem lehet eléggé hangsúlyozni, mert, főként
nagy vármegyékben, az árvaszéki elnöknek a 128.000/
1902 B. M. sz. rendelettel kibocsájtott Á. Ü. Sz. 4.
§-a előírta vizsgálatai, már csak a területbeli nagy
távolságok és a rendelkezésre bocsájtott utiátalány
csekély volta miatt sem nyújthatnak elegendő ellen-
őrzést.

A 129.0000/1902 B. M. sz. rendelet 64. §-a szerint:

A főszolgabíró törvényben gyökeredző felügyeleti
kötelességénél fogva különösen:

a) ellenőrzi, hogy úgy maguk a községek, mint
a községi előjáróságok, közgyámok, jegyzők pontosan
megtartják-e ennek a szabályzatnak (I. rész) rendel-
kezéseit;

b) minden rendelkezésére álló eszközzel odahat,
hogy a községek oly közgyámokat alkalmazzanak,

akik, — értelmi színvonaluknál fogva, — előírt kötelességeiknek megfelelni és különösen a törzskönyveket is vezetni képesek.

A helyszíni vizsgálatokról intézkedő 65. §-a szerint pedig:

A főszolgabíró járása minden községében az összes gyámügyi teendők teljesítését (1877: XX. t.-c. 175. §.), ideértve a törzskönyvek vezetését is, évenként legalább egyszer megvizsgálja.

*E vizsgálatok alkalmával, de egyáltalán mindenkor, amikor arra alkalom kínálkozik, lehetőleg közvetlenül is győződjék meg az egyes gyámok és gondnokok működéséről. A főszolgabíró a gyámoltakat vagy gondnokoltakat esetleg személyesen felkeresi vagy maga elé idézi.**

Ezek kapcsán különösen két dologra kívánom a főszolgabírák figyelmét felhívni, mindkettő a tör-

* A II. rész II. fejezete a gyámhatósági hatáskörrel megbízott községi elöljáróságokkal szembeni teendőket szabályozza.

A III. rész pedig, mely a gyámi törvényben gyökeredzik, a legmodernebb szellemtől van áthatva s a társadalom részvétét, — ami annyira fontos volna gyámügyigazgatásunkban, — kívánja biztosítani. Sajnos ez még jó időre pium desiderium marad.

A 70. §. így szól:

A törvényhatóság a főszolgabíró összes jogait és kötelességeit — szemben a gyámügyi közigazgatással — akár egész járásokra, akár egyes községekre vagy községek csoportjára nézve a közügyek és az emberbaráti eszmék megvalósítása iránt fogékony megbízottakra ruházhatja (1877: XX. t.-c. 175. §.)

71. §. A gyámhatósági megbízottakat ugyanazok a jogok illetik és kötelességek terhelik, mint a mely jogokat és kötelességeket e szabályzat 63—69. §§-ai a főszolgabírákra előírnak.

A gyámhatósági megbízottak a vármegye alispánjának és az árvaszék elnökének felügyelete alatt állanak.

vénytelen gyermekek ügyével függ össze. Az egyik, hogy kísérik figyelemmel az anyakönyvek betekintése mellett, vájjon a jegyzők a törvénytelen gyermekek anyakönyvi tanúsítványait idejekorán beterjesztik-e az árvaszékhez, a másik pedig, hogy a törvénytelen gyermekek törzskönyvi lapjainál (*B* törzskönyvek) különösen azt vegyék szemügyre, vájjon az I. főrovat második alrovatába be van-e jegyezve a tartási igény érvényesítése. Tapasztalati tény, hogy a vagyonnal bíró kiskorúakkal (*A* törzskönyv) már csak az árvaszéki nagyobb ellenőrzés, nemkülönben a periodikus számadástétel miatt, inkább törődnek a jegyzők, de a *B*. törzskönyvben foglaltakkal s ezeknek törvénytelen származású kategóriájával már alig. Pedig talán, bizonyos fokig épen ezért, ezek közül kerülnek ki leginkább az elhagyott gyermekek.

Ezzel kapcsolatban végezetül még csak egy dolgot vélek kiemelendőnek, ami az általános gyermekvédelemre vonatkozik. Mindenképen óhajtandó, hogy ne csak többé-kevésbé frázis maradjon, hanem teljességgel valóra is váljon az, hogy Magyarországon elhagyott gyermek nincs. Közelebb jutottunk az évek folyamán a valósághoz, de még bizony elég távol vagyunk tőle. S ha az okokat kutatjuk, rá kell jönnünk, hogy ennek három oka van: elsősorban a közgyámok alkalmatlansága, továbbá az, hogy a Gyv. Sz. liberális szelleme még nem hatolt be teljesen a köztudatba, s végül a községeknek a tartási költségektől való félelme. Legkevésbé ugyan, de bizonyos fokig az elsón is lehet segíteni az által, ha az ilyen egyébként alkalmatlan közgyámot a főszolgabíró vagy a jegyző legalább abbéli kötelessége teljesítésére szorítja, hogy alapos és közvetlen megfigyelés céljából minden gyámoltat minél gyakrabban váratlanul felkeressen és élet-

viszonyairól személyes meggyőződést szerezzen.* A másik két okot pedig egészen könnyű eliminálni az által, ha a főszolgabíró a járásabeli jegyzőket pontosan kitanítja a Gyv. Sz. 11. §-ában foglaltakra s egyúttal e szakaszt alkalomadtán maga is a legliberálisabb értelmezéssel kezeli s minden gyermeket, akinek létérdeke veszélyeztetve van, minden különösebb formalitás mellőzésével, úgy mondhatnám rövid és sablonikus határozattal haladéktalanul beszállíttat a menhelybe.** Hiszen a végleges elhagyatottságot úgysis az árvaszék van hivatva kimondani az összes számba veendő körülmények felderítése és kellő mérlegelése mellett.

Ami végül a 7 éven felüli gyermekek gondozási költségeinek viselését illeti, itt kellően útbaigazolandók a jegyzők, hogy amint az értesítést a gyermek 7 éves életkorának eléréséről megkapják, nyomban meghozassák az érdekelt községgel a megfelelő hatá-

* A 129.000/1902 B. M. sz. rendeletnek a gyámoltak és gondnokoltak közvetlen ellenőrzéséről rendelkező 29. §-a szerint:

Alapos és közvetlen megfigyelés céljából köteles a közgyám minél gyakrabban, de *legalább is félévenként* minden gyámoltat (a t. s t. gyámság alatt álló házasságon kívül született gyermekeket is) és az 1877: XX. t.-c. 28. § *a)* vagy *b)* pontja alapján gondnokság alá helyezetteket, akik a községben (körben) tartózkodnak, váratlanul felkeresni és életviszonyaikról meggyőződni.

** Az 1/1903 B. M. sz. alatt kiadott Gyv. Sz. 11. §-a:

Halaszthatatlanul sürgős esetben, ha a gyermek létérdeke megköveteli és ha az árvaszéki intézkedés bevéadásából előállható késelemben veszély van, ideiglenes felvétel történhetik:

rozatot, hogy ez idejekorán kerüljön a törvényhatósági bizottsághoz, s így a költségek a község megterhelhetése arányában, a törvényhatóság által létesített 7 éven felüli elhagyott gyermekek segélyalapjából, avagy végső esetben az államsegélyből visszatérítessenek. (Gyv. Sz. 61., 62. §§.)

Nem lehetett célom, hogy mindazt minutiosus

a) a főszolgabírónak, városokban a polgármesternek, Budapesten pedig, — még ha az árvaszék az elhagyottá nyilvánttás iránt az intézkedéssel különben meg nem bizta is (2. §) — a kerületi elöljáróságnak intézkedése folytán;

b) az igazgató-főorvosnak intézkedése folytán, ha a hatósági intézkedés (2. §. s. II. §. a) pont) előtt felvételre gyermeket hoznak az intézetbe.

Az a) és b) alatt tárgyalt esetekben a felvétel iránt tett intézkedéssel egyidejűleg úgy az a) alatt felsorolt hatóságok, mint az igazgató — a tartásra kötelesekre vonatkozó adatok lehető közlése mellett — az árvaszéket az I. Rész I. fejezetében szabályozott eljárás végett megkeresni.

Amint e §. b) pontjából kitűnik, az igazgató-főorvos a hatósági intézkedés előtt is felveheti a gyermeket ideiglenesen a gyermekmenhelybe. Ebből következik, hogy olyan esetben, ha még a főszolgabírói intézkedés bevévára — pl. a jegyzőség távol fekszik a járás székhelyétől s nincs távbeszélő, — is veszélyeztetné a gyermek létérdekét, megfelelő kísézőirat és a tényállásnak községi bizonyítványba foglalt rövid, szabatos ismertetése mellett, a községi elöljáróság be szállíthatja a gyermeket a legközelebb fekvő gyermekmenhelybe.

pontossággal felsoroljam, ami a szorosán vett közigazgatási szerveknek kötelességük, a törvénytelen gyermekek védelme, avagy általában a gyermekvédelem terén. Erre egyrészt e mű keretei szűkek lennének, másrészt a törvényes rendelkezések elég kimerítők és tájékoztatók. Csak a — véleményem szerint — legjellegzetesebbet óhajtottam kiragadni, hogy a gyakorlatban mutatkozó esetleges hiány pótolható, vagy a helytelen gyakorlat helyes irányba terelhető legyen, a kiskorúak nagy csoportjának, a törvényteleneknek nem kis előnyére.

12. Befejezés.

Mielőtt könyvemet újtára bocsájtánám, hogy az kitűzött célját, a hivatásos gyámság megvalósítását és a törvénytelen gyermek hathatósabb védelmét minél eredményesebben előmozdítsa, szükségesnek tartom, hogy útmutatást adjak még néhány felmerülhető gyakorlati kérdésre, megkönnyítendő talán ezzel is, — ott, ahol annak szüksége fenforog, — a hivatásos gyámság létesíthetését.

Felvetődhetik mindenekelőtt az a kérdés, hogy nem volna-e célszerű az állami gyermekmenhelyekben elhelyezett törvénytelen gyermekek részére, az egyes menhelyek igazgató főorvosát hivatásos gyámul kinevezni?

Különösen aktuálissá teszi e kérdést a m. kir. belügyminiszternek 45803/1912—VII. sz. rendelete, mely az árvaszékeknek mintegy javasolja, hogy olyan esetekben, amikor valamely gyermekmenhely kötelékébe tartozó gyermek 12 éves korában ipari vagy mezőgazdasági pályára való előkészítés végett a gyermekmenhely igazgató főorvosa által valamely intézetben vagy nevelőszülőnél helyeztetik el s annak szülője vagy gyámja a gyermek nyilvánvaló érdekével ellentétes álláspontot foglal el, amennyiben a gyer-

meket kellő kiképzetésének befejezése előtt eddigi környezetéből elvonni igyekszik, a szülői hatalom megszüntetésével vagy a gyám elmozdításával, a gyermekmenhely igazgató főorvosát nevezzék ki gyámul, ami eredményében, — minthogy a szülők és gyámok ilyenmű eljárása nem ritka, — odavezet, hogy a gyermekek ezen csoportja fölött a menhely igazgató-főorvosa tömeges vagy hivatásos gyám lenne.

A felvetettem kérdésre azonban, elfektetve attól, hogy a gyermekmenhelyek igazgató-főorvosai abbeli megkeresésemre, hogy vállalnák-e a menhelyükbe vármegyéből bekerülő törvénytelen gyermekek gyámosságát, — egynek kivételével, — egyéb elfoglaltságukra való hivatkozással, tagadó választ adtak, magam is általánosságban, *nemmel* kell, hogy válaszoljak. A gyermekmenhelyekben elhelyezett törvénytelen gyermekeknek természetes atyjuk elleni tartási pereit ugyanis a múlt évtől kezdve a kir. kincstári jogügy-igazgatóság, illetve az ez által megbízott kir. kincstári ügyészségek látják el s így e célból teljesen fölösleges volna az igazgató-főorvosoknak hivatásos gyámokká való kinevezése. De egyébként is, a gyermekmenhelyekben elhelyezett törvénytelenek tartási igényeinek érvényesítésére, megfelelőbbnek találom az árvaszék által alkalmazott hivatásos gyámokat, mint a kincstári ügyészségeket, mert rendszerint, — hacsak a törvénytelen gyermek anyja is nincs a gyermekmenhelyben, — a bürokratikus szervezet elesése s így az adatok gyorsabb beszerzése és könnyebb mozgásuk folytán, hamarább folyamatba tehetik a tartási pert, ami a tartási igények biztosítására döntő lehet. Épen ezért célszerűnek tartom, hogy olyan esetben ha valamely törvénytelen gyermek, akinek hivatásos gyámja van, a gyermekmenhelybe kerül, ez

utóbbi csak akkor mentetik föl a gyámi tiszttól, ha a természetes apa ismeretlen, elhalt vagy vagyontalan, míg ellenkező esetben járassa le a tartási pert s a befolyó tartásdíjakat a gyermekmenhely pénztárába szállítsa be. De tovább menve, a kincstári ügyészségek a gyermekmenhelyekkel semminemű szerves összefüggésben nincsenek, úgy, hogy a gyámság viselése közben gyakran felmerülő, vagy felmerülhető kérdések jogi oldalának eldöntésére a gyermekmenhelyek igazgató-főorvosainak nem áll ma még állandó jogi szerv rendelkezésére, — mint az ausztriai lelencházaknál a jogvédő hivatal, — ami hátrányára szolgálhat a gyámoltaknak.

Azt mondtam továbbá egy helyütt, hogy az olyan vármegyékben, amelyekben igen nagy a törvénytelen gyermekek száma, vagy amelyek területileg igen kiterjedtek s hatóságuk területén több kir. járásbíró van, kénytelenek az árvaszékek, minden a hatóságuk területén hatáskörrel bíró kir. járásbíró székelyén esetleg azon kívül is, levő ügyvédek sorából a hivatásos gyámokat kiválasztani.

De vajjon akad-e majd minden járásbíró székelyén egy-egy ilyen vállalkozó és alkalmas ügyvéd a hivatásos gyámi tisztre? Mert hiszen világos, hogy a tartási perek, amelyek igen nagy körültekintést és fölöttébb humánus gondolkozást igényelnek, több fáradtsággal járnak, mint amennyi jövedelemmel kecsegtetnek, a hivatásos gyámok egyébkénti eljárása pedig egyáltalán kizárja a költségek érdembe hozhatását.

Én kétségtelennek tartottam kezdettől fogva, hogy akad minden járásbíró székelyén alkalmas ügyvéd, aki a hivatásos gyámi tisztséget elvállalja, mert ha közvetlenül, a tartási perekben megítélt csekély ügy-

védi költségekkel, nem is látja munkáját kellően honorálva, másfelől nem szenved kétséget, hogy az erkölcsi tőkétől eltekintve, melyre számíthat ügyvédi hírnevének, becsülésének emelkedése által, a mi elvégre anyagi tőkét is jelent, a gyámhatóságnak módjában áll, őt alkalom adtán más alakban pl. ügygondnoki vagy gondnoki kirendelésekkel rekompenzálni.

Tapasztalatom igazat is adott ennek a feltevésnek, amennyiben az árvaszék részéről felkért ügyvédek mindannyian készséggel vállalkoztak a hivatásos gyámi tisztre s amint már eddigelé is meggyőződtem, a kellő ügybuzgalommal látják el feladatukat. Azt alig hiszem, hogy ma még rendes díjazásról pl. a gyámpénztári tartalékalap jövedelme terhére, szó lehetne, mert a belügyminisztérium aligha hagyna jóvá ez idő szerint olyan törvényhatósági bizottsági határozatot vagy szabályrendeletet, mely ilyenforma tiszteletdíjat állapítana meg. Rövid idő kérdése azonban, hogy a hivatásos gyámok, ha az intézmény életrevalósága világosan kitűnik és szüksége még inkább érezhetőbbé válik, rendszeres díjazásban részesüljenek. A helyzet ugyanis oda fog kialakulni, hogy különösen nagyobb vármegyékben vagy újabb ügyészi állás szervezése válik majd szükségessé a hivatásos gyámi teendők ellátása végett, ami szintén költséggel jár — s mint már más helyen kifejtettem, kevésbé volna alkalmas a célt szolgálni, — vagy a hivatásos gyámul kijelölt ügyvédeknek kell majd megfelelő tiszteletdíjjal honorálni.

A hivatásos gyámok működésének irányítása és ellenőrzése természetesen az árvaszék s még helyesebben az árvaszék elnökének kezébe van letéve. E célból, — véleményem szerint, — a központban felfektetendő egy egyszerű nyilvántartás, hivatásos gyámokként csoportosítva, másfelől a hivatásos gyá-

moknak is kell nyilvántartást vezetniök minden egyes gyámoltjukról külön-külön a fontosabb adatok feltüntetésével s ezenfelül olyan esetekben, amelyekben, akár havi tartásdíjösszegek folytak be kezeikhez, akár pedig végkielégítési összegek, — mely utóbbiakról az egyezségek gyámhatósági jóváhagyása alkalmával az árvaszékek amúgyis intézkednek, — a magángyámokra előírt évi számadástétel kötelezettsége alá esnek. A felfektetett nyilvántartási lapjaik* az Á. Ü Sz. 4. § a előírt elnöki vizsgálatok alkalmával betekintendők s ugyanezen alkalommal ügykezelésük is megnézhető s egyes kontenziosus kérdések megbeszélhetők.

További kérdés tárgyat képezheti, — ami felett egyesek bizonytalanságban lehetnek, — vajjon az árvaszékeknek előbb a törvényhatósági bizottságuk útján szabályrendeletet kell-e alkottatniok, mielőtt a hivatásos gyámságot megszervezik?

Erre a kérdésre implicite ugyan megadtam a választ, amikor kimutattam, hogy az 1877. évi XX. t.-c. vonatkozó szakaszai *megadják a gyámhatóságoknak a módot a hivatásos gyámságnak önerejükből való megvalósítására*, de itt minden kétséget kizáró módon kell még erősebben megvilágítanom e kérdést.

Eltekintek teljesen a célszerűségi momentumtól, mely tagadó választ adna azonnal, amenyiben külön szabályrendelet alkotás, a hosszadalmas eljárásnál fogva, csak az intézmény megvalósulásának állná útját hosszú időre s csak a jogi szempontot emelem ki.

Szabályrendelet alkotásának kényszerűsége a jelen esetben nem áll fenn, egyrészt mert azt külön speciális törvény nem írja elő, másrészt mert a hiva-

* Mintája a mintalapok közt feltalálható.

tásos gyámság a vármegyék lakosságának magán vagy közérdekű viszonyait nem tárgyalja s azok jo[^]i rendjét nem szabályozza. A hivatásos gyám itt csak a meg nem felelő magángyám helyét tölti be s annak a funkciónak egy részét teljesíti pl. a tartási perek vitele által, amelyet a magángyámnak kellett volna törvényes kötelességéből folyólag teljesítenie, de amely kötelességének a tapasztalat szerint nem felelt meg. Ő neki tehát több joga mint bármely magángyámnak a gyámoltjával szemben nincsen s viszont ennek jogviszonya hivatásos gyámjával szemben ugyanolyan lesz, mintha bármely más magángyám képviselné.

Úgy gondolom ezzel kimerítettem minden szempontot, mely egy alakulóban levő intézménynél megvitatás tárgyát képezheti. A mai hatalmas német hivatásos gyámság kialakulása nem egy, de nem is száz ember munkája volt. Igen sokan a legkiválóbbak közül hordták össze szellemi tőkéjüket, — az anyagi támogatástól eltekintetve, — míg a szervezet ilyen nagy arányokban kialakult s a fogalmak teljesen tisztázódtak. Talán nincs messze az az idő, amikor magam is látni fogom, hogy a szakmám iránti lelkesedésem hajtotta tanulmányaim, ha parányilag, mintegy inkább serkentőleg, de a köz javára szolgáltak.